

Robin Van hamme

Tiana Vander

Promotor: Hilde Van Dooren

Academiejaar 2013-2014

Professionele Bachelor in het Onderwijs: lager onderwijs

Ontwerpen van een educatief pakket rond Wereldoorlog I

Hogeschool Gent
Faculteit Mens & Welzijn
Opleiding Bachelor in het Onderwijs: lager onderwijs
Campus Ledeganck
K.L. Ledeganckstraat 8 | 9000 Gent
E. fmw@hogent.be | W. <http://fmw.hogent.be>

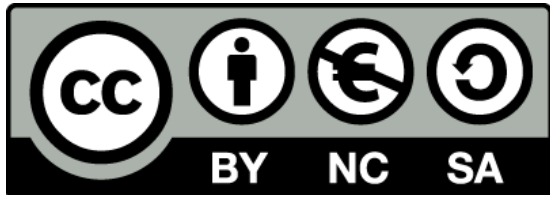
Robin Van hamme
Tiana Vander Vreken
Promotor: Hilde Van Dooren
Academiejaar 2013-2014
Professionele Bachelor in het Onderwijs: lager onderwijs

Ontwerpen van een educatief pakket rond Wereldoorlog I

Hogeschool Gent
Faculteit Mens & Welzijn
Opleiding Bachelor in het Onderwijs: lager onderwijs
Campus Ledeganck
K.L. Ledeganckstraat 8 | 9000 Gent
E. fmw@hogent.be | W. <http://fmw.hogent.be>

Deze bachelorproef mag gebruikt worden indien voldaan wordt aan onderstaande Creative Commons licentie van het niveau:

'Naamsvermelding – Niet-commercieel – Gelijk Delen'.

Ook het logo van HoGent moet behouden blijven.

De volledige licentieovereenkomst kan geraadpleegd worden op:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/be/legalcode.nl>

Voorwoord

Vooreerst onze oprechte dank aan Hilde Van Dooren die onze promotor was voor onze bachelorproef.

Wij richten ook een woord van dank aan Sophie Viaene en Pieter Serrien omdat ze ons steeds te woord wouden staan wanneer we een vraag hadden.

Ook Valerie Hubrecht, leerkracht in basisschool De Spiegel verdient een woord van dank voor het ter beschikking stellen van haar klaslokaal en haar waardevolle tips.

Ten slotte nog een woord van dank aan Nadine Bauters en Lise Devos, beiden leerkracht in BKO te Leupegem waar we ook een praktijkles hebben uitgevoerd.

Inhoudstafel

Voorwoord	5
Inhoudstafel	6
Inleiding	8
I Theorie	9
1 Vooronderzoek	10
1.1 Bestaande handleidingen	10
1.1.1 Conclusie bestaande handleidingen	14
1.2 Bestaande websites voor kinderen	15
1.2.1 Conclusie bestaande websites voor kinderen	16
1.3 Musea en wat bieden ze aan	17
1.3.1 Conclusie musea en wat bieden ze aan.....	19
2 Herinneringseducatie.....	20
2.1 Definitie	20
2.2 Inleiding.....	20
2.3 Kennis en inzicht.....	20
2.4 Historische empathie en betrokkenheid	21
2.5 Reflectie en actie	21
2.6 Leerplannen GO en OVSG	21
2.6.1 GO.....	22
2.6.2 OVSG	22
3 Vernieuwende aspect	23
3.1 Vernieuwend aan het educatief pakket	23
3.2 Werken met een dagboek.....	24
3.2.1 Vereisten voor een goed (historisch) dagboek	25
3.3 Toetssteen als checklist.....	26
3.3.1 Inleiding	26
3.3.2 Kennis en inzicht.....	26
3.3.3 Historische empathie en betrokkenheid	26
3.3.4 Reflectie en actie	27
3.4 Prowise Presenter	28
3.4.1 Wat is 'Prowise Presenter' en wat kun je ermee?	28
3.4.2 Wat zijn de voordelen?	28
3.4.3 Wat zijn de nadelen?	29
3.5 7scenes	30
3.5.1 Wat is het?.....	30

3.5.2	Mogelijkheden	30
3.5.3	Opmerkingen	31
4	Technieken en werkvormen	32
4.1	De leer van Freinet	32
4.2	Freinettechnieken	32
4.3	Werkvormen	34
II	Praktijk	39
1	Educatief pakket	40
1.1	Handleiding	41
1.2	Dagboek	71
1.3	Werkbundel leerlingen	87
2	Reflecties op de lessen	102
2.1	Praktijklessen Robin	102
2.1.1	Situering van de praktijkervaring	102
2.1.2	Beschrijving van de praktijkervaring en eventuele aanpassingen	102
2.1.3	Conclusie	105
2.2	Praktijkles Tiana	106
2.2.1	Situering van de praktijkervaring	106
2.2.2	Beschrijving van de praktijkervaring en eventuele aanpassingen	106
2.2.3	Conclusie	108
	Besluit	109
	Bibliografie	110
	Bijlagen	113

Inleiding

In deze bachelorproef wordt er een educatief pakket voorgesteld gericht tot het lager onderwijs – 3de graad. Vandaar volgende onderzoeksvraag: ‘Hoe maak je een educatief pakket rond de Eerste Wereldoorlog voor kinderen uit de derde graad van het lager onderwijs?’. Dit educatief pakket zal kunnen gebruikt worden door leerkrachten om tijdens de (wereldoriëntatie) lessen gedurende één of twee weken (naargelang de beschikbare tijd en indeling van de lessen) rond de Eerste Wereldoorlog te werken. Er wordt steeds vertrokken vanuit de dagboekfragmenten van een kind uit die Eerste Wereldoorlog.

Het doel is ook om gedeeltelijk af te stappen van het klassieke lesgeven door gebruik te maken van nieuwe werkvormen en leermiddelen. Via ICT in de lessen wordt er ingespeeld op de hedendaagse tendensen.

Het is ook de bedoeling dat de kinderen zich kunnen inleven in het kind dat een eeuw geleden deze oorlog meemaakte. De Eerste Wereldoorlog kan je moeilijk op een ‘leuke’ manier gaan brengen bij kinderen. Deze oorlog heeft immers grote gevolgen gehad en kinderen dienen hier ook bij stil te staan en in te zien dat een oorlog geen lachertje is.

We gaan van start met het bekijken van de bestaande en meest recente handleidingen die momenteel worden gebruikt¹. We vragen ons hierbij af hoeveel aandacht er aan de Eerste Wereldoorlog wordt besteed. We willen ook weten of er al aparte bijlagen bestaan om rond de Eerste Wereldoorlog te werken.

Dit jaar zal de Eerste Wereldoorlog vaak in de media komen aangezien deze 100 jaar geleden werd gestart. Als leerkracht speel je in op de actualiteit en integreer je dit in de lessen.

Het is ook de bedoeling dat dit educatief pakket gebruikt kan worden voor de volgende jaren en niet enkel in het jaar (2014) wanneer dit actueel is en in de media komt.

¹ Zie punt 1 en 1.1

I Theorie

1 Vooronderzoek

Vooraleer een lessenkpakket zomaar in elkaar kan worden gezet moet je eerst weten wat er al op de markt is, hoe dit wordt aangepakt en wat er eventueel verbeterd kan worden. Daarom werden verschillende handleidingen wereldoriëntatie alsook een educatief spel, verschillende internetbronnen en musea onder de loep genomen. Wat bieden ze aan en hoe maken ze kinderen warm voor een 'complex' thema als de Eerste Wereldoorlog.

1.1 Bestaande handleidingen

Door verschillende handleidingen te doorpluizen krijgen we een beter beeld hoe een thema rond de Eerste Wereldoorlog aan bod komt in het lager onderwijs. We bekijken de lessen, handboeken, werkbladen,... van elke handleiding.

Wij gaan hierbij kijken waar we op een vernieuwende manier aan de slag kunnen gaan.

Voor dit onderzoek hebben we bestaande, meer recentere handleidingen doorgenomen en bekeken.

- **Mundo (deel histo.mundo)**

5^e leerjaar:

Focusthema 1 gaat over "kinderen in alle tijden" (pagina 3 t.e.m. pagina 15 in het bronnenboek) In focusthema 5 vertellen de personages nog wat meer over de leefgewoonten (pagina 42 t.e.m. pagina 55).

De lessen zijn opgedeeld in de volgende stukken:

- Prehistorie (tot ongeveer 3800 v.C.) / de oudste tijden (tot ongeveer 800 v.C.)

Het leven van Sterke beer en Lenige Linde.

- Het leven van Cornelius en Aurelia

Oudheid (van 3800 v.C. tot 500)/ de tijd van de Grieken en Romeinen (van 800 v.C. tot 500)

- Het Leven van Arnaud en Margaretha

Middeleeuwen/ de tijd van burchten en steden (van 500 tot 1500)

- Het leven van Willem en Grietje

Nieuwe Tijden (deel 1) / de tijd van vorsten en ontdekkingen (van 1500 tot 1800)

- **Het leven van Celina en Clement**

Nieuwe tijden (deel 2) de tijd van de volkeren (van 1800 tot 1945)

- Het leven van Lotte en Sander

Onze tijd/ de eigen tijd (vanaf 1945)

Conclusie: We zien dat de handleiding werkt vanuit het kind en de leeftijdsgenoot uit die tijd de kinderen aanspreekt over de leefgewoonten van toen (" Hoi, hier woon ik, dit is ons huisje,..."). De opdrachten in het werkboek (pagina 11 en 12):

- Woorden (patroon, spinnerij, beluik,...) verklaren
- Prijzen vergelijken
- Jaartal bij uitspraak noteren
- ...

Over WO I specifiek wordt er niets gezegd. Deze handleiding spreekt de kinderen aan en probeert zo de interesse voor de onderwerpen naar zich toe te trekken. Ze maken weinig gebruik van verschillende werkvormen en weinig plaats voor inbreng van de kinderen.

6^e leerjaar:

In focusthema 1 (van pagina 3 t.e.m. pagina 16 in het bronnenboek) wordt er op dezelfde manier (via de verschillende personages) verder gegaan. Het gaat vooral over transport, wonen en milieu (de eerste milieuproblemen).

In de periode van Celina en Clement (1800-1945) gaat het over de uitvindingen, de Titanic, de woonomstandigheden,...

In focusthema 5 (van pagina 50 t.e.m. pagina 64 in het bronnenboek) gaat het vooral over belangrijke gebeurtenissen en figuren. Op pagina 62 staat een stukje over WO I (zie bijlage)

In hun werkboek staat er een klein stukje over WO I dat de leerlingen moeten invullen (zie bijlage). Er worden een paar kernvragen over WO I behandeld (bv: Wat was de aanleiding tot de oorlog? Hoe raakte België betrokken? ...) Er is telkens een klein stukje achtergrond info voor de leerkracht, maar volgens ons is dat een beetje beperkt. Ook zien we hier dat er weinig verschillende werkvormen gebruikt worden en er weinig plaats is voor inbreng van de kinderen.

- **Piramide**

Zowel in het 5de als het 6^e leerjaar vinden we niets specifiek terug over de Eerste Wereldoorlog.

- **Werosignaal**

Zowel in het 5^e als het 6^e leerjaar vinden we niets specifiek terug over de Eerste Wereldoorlog.

- **De basis voor wereldoriëntatie**

5de leerjaar: hier vinden we niets specifiek terug over de Eerste Wereldoorlog.

6de leerjaar: onder het stukje "Terug in de tijd" moeten de leerlingen Historische gebeurtenissen (waaronder WO I) kunnen situeren op de tijdsband (Werkboek 6b p.40-43). Als naverwerking wordt er gesuggereerd om de historische periodes onder de kinderen te verdelen en hen zelf een spreekbeurt te laten maken. De Eerste Wereldoorlog wordt hier enkel gezien in het domein tijd. De handleiding ziet dit als voldoende om het enkel als een gebeurtenis op de tijdslijn aan te duiden.

Als suggestie kunnen leerlingen zelf een spreekbeurt maken rond dit thema wat we absoluut niet aanraden. Dit thema is te moeilijk en omvangrijk om als spreekbeurt te dienen. De kinderen zullen voor dit thema dan ook een afkeer krijgen en als 'saai' en 'moeilijk' ondervinden omdat ze dit helemaal alleen moeten zien uit te leggen aan de klas. Daar komt nog eens bij dat er een overvloed aan bronnen te vinden is en veel van deze bronnen niet als volledig juist kunnen beschouwd worden.

- **Open Wereld**

5de leerjaar: Er wordt niets specifiek over WO I vermeld.

6de leerjaar: over WO I specifiek wordt er niets gezegd maar het wordt wel vermeld tijdens sommige lessen over uitvindingen.

- **Curieuzeneuzen**

5de leerjaar: Er wordt niets specifiek over WO I vermeld.

6de leerjaar: niets specifiek vermeld over WO I en WO II. Bij een inleiding van een les over Europa wordt er vooraf kort iets verteld over WO I en WO II.

3de graad algemeen: snuffelboek tijd – een tijdsband met vermeldingen van o.a. Franse Revolutie, uitvindingen, Belgische Onafhankelijkheid,.. maar niets over WO I of WO II.

- **Mikado**

5de leerjaar: Er wordt niets specifiek vermeld over WO I.

6de leerjaar: Niets specifiek gevonden in de handleiding en in het bronnenboek van Mikado.

Er is wel een aparte handleiding voor de derde graad : “De Wereldoorlog van Odon; dagboek van een frontsoldaat”. Hierbij zijn er bijhorende kijkplaten over het thema “De Wereldoorlog van Odon” (Zie bijlagen).

Het pakket bevat ook een audio-cd en dvd met daarop de dagboekfragmenten van een volwassen soldaat waaruit vertrokken wordt.

Er staat telkens bij wat je de leerlingen vooraf thuis kan laten doen, wat je als leerkracht klassikaal kan doen en hoe je het kan verwerken. In deze handleiding trachten ze leergebiedoverschrijdend te werken. Het staat in fel contrast met de andere handleidingen waar dan enkel het domein tijd aan bod komt.

Zo wordt er niet enkel gebruik gemaakt van het domein tijd en pure feitenkennis, maar bijvoorbeeld ook van mens en maatschappij, muziek en aardrijkskunde.

- **Het Grote Geschiedenis spel**

Dit spel maakt geen deel uit van een handleiding maar kan eventueel wel worden gebruikt als onderdeel van hoekenwerk of naverwerking.

Het spel gaat uit van 6 tijdsvakken; Oudste tijden, Oudheid, Middeleeuwen, Nieuwe tijd, Nieuwste tijd, Eigen tijd. Deze indeling wordt gebruikt in het katholieke onderwijsnet.

Het tijdvak Nieuwste tijd (1800-1945) is onderverdeeld in 2 onderwerpen; burgers en stoommachines , wereldoorlogen.

Bij de vragen over wereldoorlogen waren er specifieke vragen voor zowel WO I als WO II. Er waren beduidend meer vragen over WO II (45 vragen) dan over WO I (15 vragen). De vragen op deze kaartjes zijn op leerlingenniveau en kunnen zeker worden beantwoord na een les over WO I.

Het viel ons wel op dat de vraagstelling niet altijd even accuraat noch correct is. Dit is wel belangrijk wanneer kinderen dit spel op zelfstandige wijze willen spelen.

(bv. Turkije mag niet gebruikt worden, wel Ottomaanse Rijk)

Vragen :

1. De oorlog duurde van ... tot 1918. (1914)
2. De landen die tegen elkaar vochten heetten de centralen en de (geallieerden)
3. De centralen waren Oostenrijk-Hongarije, Turkije en ... (Duitsland)
4. De geallieerden waren Rusland, Frankrijk en ... (Engeland)
5. De oorlog begon met het doodschieten van de Oostenrijkse ... in Sarajevo. (kroonprins)

Waar of niet waar :

1. België wilde neutraal blijven en weigerde doortocht te verlenen aan Duitsland om Frankrijk aan te vallen. (Niet waar).
2. De Amerikanen kwamen in 1917 de geallieerden helpen. (waar)
3. De oorlog heeft ongeveer 1 miljoen doden gekost. (niet waar, 15 miljoen -> grote oorlog)
4. Duitsland kreeg de schuld van de oorlog. (waar-> veel betalen->aan WO II)
5. We vierden Wapenstilstand op 1 november. (niet waar-> 11 november)

Zoek de fout :

1. WO I begon onder het koningschap van Leopold II. (Albert 1)
2. Gans het land werd overrompeld door het Duitse leger, behalve West-Vlaanderen. (enkel IJzervlakte ten westen van de stroom)
3. De IJzervlakte overstroomde door de overvloedige regenval. (door openzetten sluizen)
4. Aan de IJzertoren wordt elke dag de 'Last Post' geblazen ter ere van de gesneuvelden. (aan de Menenpoort in Ieper)
5. Op het einde van de oorlog stierven veel soldaten door bombardementen. (gasaanvallen)

1.1.1 Conclusie bestaande handleidingen

Algemeen hebben we ondervonden dat er weinig aandacht besteed wordt aan de twee Wereldoorlogen. Het valt op dat er in de meeste methodes wel wat aandacht besteed wordt aan de Tweede Wereldoorlog, waarbij ze de Eerste Wereldoorlog vaak als inleiding gebruiken. In de onderzochte methodes vinden we weinig tot niets terug over de Eerste Wereldoorlog.

In meerdere handleidingen hebben we gemerkt dat de leerstof van de Eerste Wereldoorlog vooral beperkt is tot het aanduiden op de tijdlijn. Als er dan al iets te vinden is over de Eerste Wereldoorlog wordt er vooral rond de leergebieden taal en tijd gewerkt, en dus weinig vakoverschrijdend.

Bij Mikado bieden ze wel een extra bijlage aan die volledig gewijd is aan de Eerste Wereldoorlog. Deze handleiding is duidelijk en trekt de aandacht van de kinderen door gebruik te maken van dagboekfragmenten in de vorm van luisterfragmenten. De lessen verlopen leergebiedoverschrijdend wat we belangrijk vinden om het thema goed tot zijn recht te laten komen.

1.2 Bestaande websites voor kinderen

- <http://www.kinderpleinen.nl/showPlein.php?plnId=138>

Via de site [kinderpleinen.nl](http://www.kinderpleinen.nl) worden verschillende werkstukken, informatiebronnen, video's,.. samengebundeld. Zo krijgen de kinderen een handig overzicht van wat er beschikbaar is. Dit is eigenlijk de site [pleinderpleinen.nl](http://www.pleinderpleinen.nl) maar dan gemaakt op kindermaat. Alles staat volgens onderwerp en eenmaal je jouw onderwerp hebt gevonden kan je aan de slag met het lezen, opzoeken, bekijken,.. en zoveel meer.

De Eerste Wereldoorlog was er ook op terug te vinden, mooi gestructureerd en met duidelijke linken naar andere websites. Wanneer je doorklikt op één van de puntjes die er staan opgesomd krijg je een goed gestructureerde weergave van de feiten. De tekst wordt ondersteund door kaarten en/of illustraties. Er is ook heel wat videomateriaal te vinden op deze site.

Wanneer je doorklikt op deze site staan ook heel wat moeilijke woorden uitgelegd in taal die verstaanbaar is voor kinderen. Deze site kan zeker door kinderen gebruikt worden voor opzoekwerk. Dit is geen site van overheidswege en gaat jammer genoeg ook niet over België in de Eerste Wereldoorlog.

- www.kindereninbezetgebied.be

Deze website toont kinderen hoe het was om honderd jaar geleden in hun eigen gemeente te leven. Het dagelijks leven tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt geïllustreerd aan de hand van origineel beeldmateriaal en pakkende getuigenissen. Via het luikje 'voor de leerkracht' kunnen leraren van het 5e en 6e leerjaar aangepast materiaal vinden om dit thema in de les te bespreken. Deze website is ook de enige bron waarin er gewerkt wordt met dagboekfragmenten van kinderen uit die tijd. De thema's zijn ook duidelijk en bruikbaar indien de kinderen iets willen opzoeken in het teken van een werkstuk of project. Er wordt deels leergebied overschrijdend gewerkt maar volgens ons kunnen er toch nog meer gebieden (denk aan: muzische vorming, techniek) bij betrokken worden.

- www.nooitmeeroorlog.be

Deze website staat nog maar sinds midden april online. Dankzij een contact bij Provincie West-Vlaanderen (Sophie Viaene) wisten we wel dat de site in opbouw was en werden we zelfs uitgenodigd om naar de officiële voorstelling ervan te gaan kijken. Op deze website kan je je als leerkracht registreren en een code kiezen waarmee je leerlingen op de site kunnen inloggen. Je kan er zowel voor het lager als het kleuteronderwijs terecht. Ze werken aan de hand van dagboekfragmenten van volwassenen. Bij elk dagboekfragment staan verschillende leergebiedoverschrijdende lessuggesties. Wij vinden de website heel gebruiksvriendelijk zowel voor kinderen als voor leerkrachten. Voor de leerlingen is er een mooie webquest² uitgewerkt. De taal die gebruikt wordt, is soms iets te moeilijk en kon wat meer aangepast worden aan het niveau van kinderen.

² Een activerende en interactieve lesvorm met onderzoeksgerichte opdrachten waarbij de informatie afkomstig is uit bronnen op het internet.

- www.wo1.be/nl/home

Deze interactieve website laat je kennismaken met Wereldoorlog I in de Westhoek. De centrale database omvat alle monumenten, sites, locaties, begraafplaatsen, ... in de Westhoek. Het is een zeer duidelijk overzicht wanneer je iets wilt bijwonen, bezoeken of meer informatie wilt over een bepaald onderwerp of over een bezienswaardigheid in de Westhoek.

Zo vind je er alle belangrijke evenementen die herinneren aan Wereldoorlog I, een literatuurlijst, de musea en logies en andere interessante websites met uitgebreide historische informatie.

- <http://entoen.nu/eerstewereldoorlog/po>

Deze website richt zich zowel tot leerkrachten als leerlingen. Bij het deel voor de leerlingen wordt er nog een onderscheid gemaakt in niveau (2e en 3e graad). Er wordt een kort maar heel duidelijk overzicht van het verloop van De Eerste Wereldoorlog gegeven. De tekst wordt ondersteund door verschillende bruikbare filmpjes en kaarten. Onder de titel "er op uit" staan allerlei mogelijkheden voor leeruitstappen. Er zijn er enkele in België, maar aangezien het een Nederlandse website is staan er ook uitstappen bij in Nederland. Er wordt ook een ruim aantal suggesties voor kinder -en jeugdboeken gegeven.

1.2.1 Conclusie bestaande websites voor kinderen

Het internet bevat heel veel websites en er komen er elke dag nog bij. Er zijn tal van websites bekeken (zie bibliografie) maar hebben het beperkt tot wat er op het internet te vinden is voor kinderen. De bovenstaande sites zijn ons het meest bijgebleven omdat ze het interessantst waren met betrekking tot het onderzoek.

Bij het begin van dit onderzoek waren ook enkele websites verouderd en dringend aan vernieuwing toe (bv. kinderwebhotel)³. We weten natuurlijk dat de feiten niet veranderen, maar we spreken van "verouderd" omdat er niet wordt ingespeeld op de actualiteit of op interactiviteit naar de leerlingen toe. We hebben deze website dan ook niet opgenomen in deze lijst. Toen we onlangs nog eens een kijkje namen op deze website werd er aangekondigd dat er vernieuwing op komst waren. Er waren ook plannen om nieuwe sites online te brengen in 2014 die ondertussen zijn uitgebracht en nader bekeken⁴.

In het algemeen kan je stellen dat er heel wat websites zijn die informatie verschaffen over Wereldoorlog I, maar slechts enkele (goede) die zich richten tot kinderen.

³ Link naar de website: http://kinderenwebhotel.be.previewmysite.com/WO_tijd/eerste_wereldoorlog.htm

⁴ Bv. www.nooitmeeroorlog.be

1.3 Musea en wat bieden ze aan

• In Flanders Fields Museum (Ieper)

Voor het lager onderwijs (vanaf het 4e leerjaar) werkt het museum een educatief pakket uit rond het "Droommuseum van Dre". Het pakket bevat volgende onderdelen:

- Toelichting over het boek 'Droommuseum van Dre'
- Een educatief aanbod rond het 'Droommuseum van Dre'
- Tips om een klasbezoek aan het IFFM vlot te laten verlopen
- Een leidraad bij een museumbezoek

Je kan het pakket gratis downloaden op de website. (zie bijlage) Hier moet je dan als leerkracht wel alles verzorgen en zeker het museum zelf al eens grondig bezoeken alvorens je hier met je klas naartoe kan gaan.

Je kan ook kiezen voor een bezoek aan het museum met een stille gids. Dit wil zeggen dat je een gids volgt en alles wat hij/zij zegt krijg je te horen door middel van een zendertje en een hoofdtelefoon. De rondleiding staat ook in het teken van het boekje: 'Het droommuseum van Dre'. Per gids kunnen er maximum 25 deelnemers mee wat voldoende is om een volledige klas te kunnen begeleiden.

Voor het bezoek/rondleiding is er eerst een workshop waarbij het verhaal, dat In Flanders Fields Museum probeert te brengen, op kindermaat wordt gebracht.

Tijdens de workshop worden verschillende objecten uit het droommuseum van Dre naast authentiek materiaal gelegd. In combinatie met tal van getuigenissen wordt zo een inleidend verhaal op de Eerste Wereldoorlog gebracht.

Arrangement Droommuseum van Dre: 'Het Droommuseum van Dre' wordt ook als dagprogramma aangeboden. Na een bezoek aan het museum, al dan niet met workshop, kunnen klasgroepen afzakken naar de Kinderbrouwerij op het Reningelstplein in Reningelst waar Wim Chielens een vervolg breid aan Dre z'n verhaal met een muzikale vertelling rond kinderen in oorlog. De Kinderbrouwerij vormt de ideale locatie voor een picknick wat ook belangrijk is wanneer je met een klas onderweg bent.

• Memorial museum Passchendaele

Dit museum biedt een educatief pakket aan voor leerlingen van het lager onderwijs. Het pakket bestaat uit drie onderdelen:

De educatieve handleiding kan aangekocht worden door gezinnen met kinderen of door leerkrachten om hun leerlingen doorheen het museum te leiden. Dit is geen museumhandleiding! Het is gewoon een aanvulling op wat er te zien is. De verkoopprijs is 2 euro/boekje te gebruiken door de leerkracht in de klas als achtergrond voor een les(senreeks) over de Eerste Wereldoorlog. Werkblaadjes voor de leerlingen werden gemaakt om in de lessen in te vullen voor of na het museumbezoek. Het zijn geen werkblaadjes om in het museum zelf in te vullen.

Er is een onderscheid tussen de opdrachten van eenvoudig tot moeilijk. De verkoopprijs is 2,50 euro/bundel. Als de leerkrachten alles wensen aan te kopen (educatieve handleiding en werkblaadjes) dan krijgen ze hierbij de correctiesleutel en stoppen ze dit alles in een educatief mapje. Je kan alle onderdelen ook gratis downloaden op hun site (zie bijlage voor enkele voorbeelden).

De educatieve koffer is een ontleenbare koffer met tastbare voorwerpen, vooral voor de lagere niveaus. Het kan de kinderen helpen om bepaalde zaken te visualiseren en zich een beeld te vormen bij de begrippen die worden gebruikt tijdens de lessen.

De werkbladen waren vooral gericht op 1 onderwerp van de oorlog namelijk wapens en soldaten aan het front. Hier spreek je een beperkt publiek aan onder de kinderen door enkel op deze aspecten van de oorlog in te spelen. Men probeert leergebiedoverschrijdend te werken in de opdrachten maar het komt er toch vooral op neer dat WO – mens/maatschappij en Nederlands het meest aan bod komen.

- **Talbot House**

Tien Verhalen van Talbot House

Met deze bundel van tien authentieke en geïllustreerde verhalen kan je Talbot House daadwerkelijk in de klas halen. Stof genoeg voor een leesopdracht, een spreekoefening of een groeps gesprek. Maar bovenal een stevige inleiding op een bezoek aan Talbot House zelf. Je kan de Tien Verhalen vinden in de winkel van het museum.

De tentoonstelling over het leven achter het front

De permanente tentoonstelling toont hoe het dagelijkse leven er achter het front aan toe ging. De ruimte zou opgedeeld zijn volgens verschillende thema's die elk op een unieke manier werden ingevuld. Enkele voorbeelden daarvan zijn de medische zorg achter het front, het kampeven van de soldaten en het hooghouden van de moraal. Om leerlingen aan te moedigen elk thema te verkennen heeft het museum heel wat begeleidend materiaal ontwikkeld. Je kunt alles op de website downloaden om het tijdens je bezoek te gebruiken of om het te verwerken in een leerlingenbrochure die je misschien voor je tocht door de Westhoek uitwerkt.

Jammer genoeg is er op de site geen link gevonden om het materiaal te downloaden.

fotozoektocht (vanaf 7 jaar)

kruiswoordpuzzels (vanaf 10 jaar)

hoekenwerk (vanaf 12 jaar)

Voor het vak Nederlands werden enkele lessen uitgewerkt in de vorm van hoekenwerk. De leerlingen worden aangespoord de verschillende ruimtes en presentaties te ontdekken aan de hand van inleefopdrachten die worden uitgevoerd volgens de OVUR-strategie (oriënteren - voorbereiden - uitvoeren - reflectie). Een handige werkbrief zorgt ervoor dat ze de hele opdracht op elk moment kunnen overzien.

Kids tour: 'Duchess speelt verstoppertje!'

Een tour voor kinderen is in ontwikkeling en wordt verwacht tijdens de lente van 2014.

Aantal personen (max.): onbekend

Tijdsduur: onbekend

- **Museum aan de IJzer**

Op deze website is er een onderdeel “educatief – lespakketten”, maar er is niets onder te vinden. Dit museum werd grondig gerenoveerd tijdens de jaarlijkse sluiting van november tot februari. Na contact met iemand van het museum werd medegedeeld dat er momenteel nog gewerkt wordt aan het lessenpakket en dit weldra online zal komen. Wanneer precies konden ze niet zeggen.

- **Hooge Crater museum**

Er wordt niets specifiek voor kinderen aangeboden. Dit museum is dicht bij het In Flanders Fields Museum gelegen. De collectie aan museumstukken is echter veel kleiner, en alles wordt dan ook ondergebracht in een zeer klein gebouw waar het moeilijk is om met grote groepen rond te wandelen.

Je kan er ook geen gidsen boeken, de bijkomende uitleg (naast de bordjes en teksten) is er door middel van een stille gids (audiofragmenten die je via een headset kan beluisteren)

1.3.1 Conclusie musea en wat bieden ze aan

Naar onze mening is het In Flanders Fields Museum het beste museum om te bezoeken met de leerlingen. We hebben hier verschillende redenen voor. Ten eerste is het een museum dat goed heeft ingespeeld op de herdenking van 100 jaar de Grote Oorlog, het is dan ook tijdig vernieuwd. Die vernieuwing zorgde er ook voor dat ze nieuwe technologie (stille gidsen, polsbandjes die je bij verschillende kiosken kunt scannen voor meer uitleg,...) konden integreren doorheen het museum. Voor hun museumparcours “Het droommuseum van Dré” vertrekken ze vanuit de leefwereld van een kind. Dit in tegenstelling tot in andere musea waar de nadruk in de rondleiding én in de werkbladen meer lag op “soldaatje spelen”. Tot slot is het ook het museum dat het meeste aanbiedt naar kinderen en leerkracht toe.

2 Herinneringseducatie

2.1 Definitie

“Herinneringseducatie is werken aan een houding van actief respect in de huidige maatschappij vanuit de collectieve herinnering aan menselijk leed dat veroorzaakt is door menselijke gedragingen als oorlog, intolerantie of uitbuiting en dat niet vergeten mag worden.”⁵

2.2 Inleiding

Naar aanleiding van de herdenking 14-18, is het belangrijk om projecten rond Wereldoorlog I te ondersteunen. Hieronder worden enkele zaken waarmee rekening moet gehouden worden wanneer je werkt rond Wereldoorlog I.

Herinneringseducatie steunt op 3 zeer belangrijke aspecten;

- Kennis en inzicht
- Empathie en verbondenheid
- Reflectie en actie

Het is echter niet de bedoeling dat elk project voldoet aan de verschillende elementen. Zeker in het basisonderwijs is dat niet mogelijk. Het is echter wel belangrijk om de 3 aspecten steeds in het achterhoofd te houden bij het ontwikkelen van alle mogelijke grote of kleine projecten.

2.3 Kennis en inzicht

Kennis en inzicht zijn een belangrijke basis voor herinneringseducatie. Het doel hiervan is namelijk dat men de deelnemers aan de herinneringseducatie inzicht wil verschaffen in een bepaalde historische context.

Niet alle informatie die je kan vinden over het verleden is even historisch correct. Let daarom op de betrouwbaarheid van je bronnen (bv. wie het maakte en waarom). Naast de informatie moet je ook letten op de taal die gebruikt wordt. Bij de veldslagen in de Westhoek tijdens WO I waren niet ‘Duitsland’ en ‘Engeland’ betrokken, maar het Duitse rijk en het Britse rijk (inclusief de toenmalige kolonies).

Het is moeilijk om de geschiedenis te actualiseren. Het verleden herhaalt zich maar nooit op dezelfde manier. Leerlingen moeten dus niet alleen inzicht verwerven in de historische context maar ook gelijkenissen, verschillen of verbanden zien met vandaag. Door een verscheidenheid aan invalshoeken (burgers, arbeiders, boeren, vrijzinnigen, ...) te gebruiken krijgen we verschillende perspectieven en dus een bredere kijk op de zaak.

- Referentiekaders

⁵ Citaat van op de site www.herinneringseducatie.be

Om inzicht te krijgen in een bepaalde gebeurtenis kun je best zoveel mogelijk aanknopingspunten zoeken. Het is belangrijk hierbij rekening te houden met de leefwereld van de kinderen. Wanneer de kinderen nieuwe termen kunnen linken met beeldmateriaal wordt het voor hen inzichtelijker.

- Hoopvolle verhalen

Focus niet uitsluitend op de problemen van de oorlog maar zorg ook dat thema's als vrede, solidariteit en vriendschap aan bod komen. Door te vertrekken vanuit de context van het dagelijkse leven kunnen we focussen op hoe mensen in hun situatie met problemen omgaan, welke oplossingen ze zoeken en vinden. Op deze manier bieden we een tegengewicht voor het eenzijdige, negatieve beeld dat veelal gegeven wordt. Dit beeld doet namelijk onrecht aan de eigenwaarde en levenskracht van veel mensen om zelf het hoofd te bieden aan moeilijke situaties.

2.4 Historische empathie en betrokkenheid

Bij empathie denken we vaak aan sympathie. We denken dat het goed is om ons te identificeren met personen uit het verleden. Toch is het hiermee oppassen geblazen: een leerling die emotioneel reageert, zal daarom geen lessen trekken uit het verhaal. Vanuit herinneringseducatie streven we daarom niet naar emotionele empathie maar naar historische empathie. Hierbij is het belangrijk om verschillen in waarden, opvattingen, geloofsopvattingen te erkennen en te begrijpen.

Wanneer je werkt rond historische empathie moet je rekening houden met een aantal zaken. Zorg ervoor zorgen dat dit terugkomt in verschillende lessen waarbij je gebruik maakt van verschillende bronnen en werkvormen (bv. debatten, schrijfoopdrachten, kringgesprekken). Gebruik de procedure van het hardop denken waarbij onderzoeksvragen de leerlingen helpen om zich te richten op bewijs en zich niet teveel laten leiden door emoties.

2.5 Reflectie en actie

Het uiteindelijke doel van herinneringseducatie is 'actief respect'. Deze maatschappelijke doelstelling wil jongeren voorbereiden op actief burgerschap in de samenleving. De kennis, vaardigheden en attitudes die leerlingen via herinneringseducatie hebben verworven, zouden een tegenkracht moeten vormen tegen xenofobie, racisme, intolerantie, machtswellust, geweld, blind nationalisme en uitsluiting.

Herinneringseducatie wil daarom leerlingen omvormen tot kritische en geëngageerde burgers, die bereid zijn om tolerantie en solidariteit uit te dragen, om individueel of collectief actie te ondernemen, indien zij zichzelf of anderen geconfronteerd zien met onrecht of respectloosheid.

2.6 Leerplannen GO en OVSG

Zoals ook vastgelegd in de eindtermen voor het Vlaamse onderwijs wordt herinneringseducatie gezien als een taak voor het secundair onderwijs omdat hiervoor een

basiskennis, een aantal vaardigheden en een zekere emotionele rijpheid nodig zijn. Die grondige basiskennis kan echter wel al worden gevormd in het basisonderwijs. Dit kan worden bereikt door te werken rond thema's als uitsluiting, respect, oorlog, geweld, verdraagzaamheid,...

2.6.1 GO

Naast de rubrieken voorzien in de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen heeft het GO binnen het domein Mens en maatschappij drie educaties toegevoegd, nl. financiële educatie, mediaeducatie en herinneringseducatie.

In herinneringseducatie werkt het GO actief rond collectieve herinneringen aan het menselijk leed, veroorzaakt door intolerantie, uitbuiting en oorlog. De focus ligt op tijdloze mechanismen als machtswellust, vooroordelen en xenofobie. De leerlingen leren de perspectieven van dader, slachtoffer en omstaanders herkennen. Via herinneringseducatie komt men tot actief respect. Verdraagzaamheid en het positief aanwenden van diversiteit zijn hierbij een hoeksteen.⁶

De rubrieken uit de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen Mens en de rubrieken uit de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen Maatschappij hebben in het deelleerplan Mens en maatschappij een andere indeling gekregen. Het GO verdeelt die rubrieken in 5 groepen van leerplandoelen. Elke groep van leerplandoelen is een werkveld. Binnen elk werkveld werden de leerplandoelen thematisch geordend. Wanneer we zoeken naar herinneringseducatie vinden we dit terug in het werkveld "ik en de samenleving".

		Herinneringseducatie										
3.1.3.	66	Empathie betonen n.a.v. historische en actuele feiten en problemen in de wereld waarbij aan mensen leed berokkend werd door menselijke gedragingen als uitbuiting, onverdraagzaamheid en oorlog.					X	X	+	+	+	+
3.1.3.	67	Bij een gebeurtenis uit het verleden of de actualiteit onderscheid maken tussen slachtoffers, daders en omstaanders (zij die laten begaan, zij die op een of andere manier meehelpten en zij die zich tegen de daders verzetten) en dit relateren aan conflicten en pestgedrag op school of in de klas.							x	x	X	X
3.1.3.	68	Enkele memorialen (bijv. het Fort van Breendonk, de IJzertoren, plaatselijke oorlogsmonumenten ...) en gedenkdagen (Wapenstilstand ...) relateren aan gebeurtenissen uit het verleden.							x	x	X	X

Omtrent herinneringseducatie is dit alles wat we vinden in het leerplan van het GO. De lessenreeks is niet enkel opgebouwd rond dit stuk uit de leerplannen. Er is per les gekeken naar de leerplannen die het best erbij aansluiten.

2.6.2 OVSG

Herinneringseducatie werd niet teruggevonden in de leerplannen van het OVSG. Hiervoor werd in de leerplannen specifiek gezocht naar de zaken die in een derde graad betrekking hebben tot de Eerste Wereldoorlog.

In het lessenpakket werd per les bekeken welke leerplandoelen het best passen.

⁶ Bron : leerplan wereldoriëntatie GO

3 Vernieuwende aspect

3.1 Vernieuwend aan het educatief pakket

Door gebruik te maken van dagboekfragmenten geschreven door kinderen, onderscheidt deze handleiding zich van de andere. Het leven van een volwassene in de oorlog of van een frontsoldaat in de oorlog heeft weinig aanknopingspunten met de leefwereld van jongeren vandaag. Ze zien wel dagelijks beelden van oorlogen, geweld, honger en nog meer gruwelijke beelden maar er zelf met geconfronteerd worden is nog helemaal iets anders. Door met fragmenten van Alfons te werken zullen de kinderen beter begrijpen waarom hij zich zo voelt, wat hij denkt en doet, ...

Deze persoon schrijft ook op een manier die verstaanbaar is voor de kinderen. Ze begrijpen de taal en de (meeste) woorden die gebruikt worden. Zoals eerder vermeld zijn deze niet geëdit en maakt dat het extra interessant om mee te werken met kinderen.

Wat deze handleiding nog onderscheidt van andere handleidingen is dat we niet plaatsgebonden werken. Vaak wordt in de handleiding gewerkt rond plaatsen (streekgebonden) of gemeenten en kan niet elke school hiervan gebruik maken omdat de plaats te ver verwijderd is van de school, niet de middelen om de plaats(en) te bezoeken, weinig aanknopingspunten met de achtergrond van de kinderen,...

We geven wel tips rond interessante musea, plaatsen rond WO I of om met de klas eens op zoek te gaan in de eigen stad naar monumenten, plaatsnamen, straatnamen,... rond WO I, die dan eventueel bezocht kunnen worden.

We proberen in onze lessenspakket zoveel mogelijk verschillende leergebieden aan bod te laten komen. De lessen reiken verder dan het domein WO tijd/maatschappij/mens in tegenstelling tot wat we in de meeste handleidingen gezien hebben. We betrekken ook de volgende leergebieden erbij: ICT, techniek (koken), wiskunde, WO- ruimte, Nederlands, muzische vorming, sociale vaardigheden en leren leren. We stappen in het lessenspakket gedeeltelijk af van het klassieke lesgeven, zo streven we ernaar dat leerlingen leren door doen.

We hebben ervoor gekozen om in het lessenspakket met het programma Prowise Presenter te werken. Het is een interactieve manier van presenteren waarbij de leerlingen actief kunnen participeren en hun eigen inbreng in de les geven.⁷

We hebben voor dit programma gekozen omdat we op die manier nieuwe media kunnen integreren in ons lessenspakket. Uit onderzoek blijkt dat het gebruik van nieuwe media in de klas een arsenaal aan mogelijkheden biedt en dat het variatie in de lessen brengt. De lessen worden op die manier ook visueller en interactiever. Bij de leerlingen zorgen nieuwe werkvormen of digitaal lesmateriaal voor meer aandacht, interesse en motivatie.⁸

⁷ Meer informatie over het programma zelf is te vinden bij 3.4.

⁸ Bron: Vlaamse scholieren koepel. Verschillende discussiemomenten van VSK met scholieren en een bevraging bij 100 leerlingen over het thema (nieuwe media in de klas).

3.2 Werken met een dagboek

Een thema als dit lijkt op het eerste zicht weinig aanknopingspunten te hebben met de huidige leefwereld van de kinderen. Wij trachten aan de hand van dagboekfragmenten van een 8-jarige jongen tijdens WOI die aanknopingspunten toch te vinden.

In sommige handleidingen die we bekeken hebben werd er gebruik gemaakt van dagboekfragmenten. Deze waren echter nooit door kinderen zelf geschreven en behandelden ook niet echt de onderwerpen die kinderen aangaan. Door vanuit het kind te vertrekken, zullen de leerlingen zich sneller kunnen identificeren en zo gelijkenissen vinden met de personages uit het dagboek. We streven er namelijk naar om eerst de gelijkenissen te bespreken en nadien pas de verschillen. We wilden werken met authentieke dagboekfragmenten die effectief in die periode door iemand (bij voorkeur een kind) geschreven zijn.

Op de CANON cultuurdag in Antwerpen hadden we gekozen voor workshops met als thema WOI. Op het einde van de dag stond er een lezing van Pieter Serrien⁹ op het programma. Hij vertelde dat hij zelf ook les geeft en dat zijn boek zeker gebruikt kan worden om aan de slag te gaan met kinderen. Daarbij vermeldde hij ook dat de fragmenten uit zijn boek zeker gebruikt mogen worden voor educatieve doeleinden ("hoe meer hoe liever" zei hij zelfs). Hij vertelde dat hij dagboekfragmenten in zijn boek had opgenomen van een zekere Alfons Van der Heyden die op dat moment 8 jaar was. Volgens hem waren die fragmenten zeer geschikt om in de klas te gebruiken aangezien ze in heel duidelijke taal geschreven zijn en bijna niet geëdit werden.

Zoals eerder vermeld hadden we reeds het idee om te vertrekken vanuit dagboekfragmenten. Door de lezing van Pieter Serrien hadden we meteen een houvast om mee aan de slag te gaan. We hebben dus specifiek voor dit dagboek gekozen om de volgende redenen:

- De fragmenten zijn stuk voor stuk door de 8-jarige Alfons zelf geschreven, wat niet zo is bij de andere handleidingen die dagboekfragmenten gebruiken.
- We kunnen kiezen uit een 30-tal fragmenten, waardoor er dus ook verschillende thema's aan bod komen en ruimte biedt voor leergebiedoverschrijdend te werken.
- Er werd amper geëdit waardoor de fragmenten zeer authentiek zijn gebleven.
- We hebben de toestemming om de fragmenten te gebruiken voor educatieve doeleinden.

⁹ Auteur van het boek "Oorlogsdagen"

3.2.1 Vereisten voor een goed (historisch) dagboek

Voor een antwoord op deze vraag hebben we ons gericht tot Pieter Serrien aangezien hij als historicus en schrijver tal van dagboeken onderzocht heeft.

Ik citeer zijn antwoord op onze vraag "Wat is een goed (historisch) dagboek?":

"Ik zou niet spreken van een 'goed dagboek'. Je moet vooral beseffen dat elk dagboek heel erg subjectief is. Dat is trouwens geen hindernis, maar een kans. Mijn mening als historicus is dat we ons soms te veel blindstaren op onze drang naar objectiviteit en dat op die manier de gewone verhalen geen kans meer krijgen.

Daarom kan een dagboek net gebruikt worden om eens een ander licht te werpen op een gebeurtenis zoals WOI. Maar je moet je bewust blijven van die subjectiviteit, je mag ze vooral niet ontkennen. Alfons heeft zijn dagboek in de jaren zeventig herschreven, wat het egodocument al wat onbetrouwbaarder maakt. Bovendien was hij maar één van de zeven miljoen Belgen die de Eerste Wereldoorlog meemaakten. Hij schreef vanuit zijn nogal kinderlijke perspectief. Hij wist - net zoals de andere dagboekschrijvers - ook heel goed dat zijn notities ooit gelezen zouden worden."

Voor een goed dagboek hebben we ook gekeken naar persoonlijke verhalen die de lezer helpen om de feiten en gebeurtenissen beter te kunnen kaderen.

3.3 Toetssteen als checklist

3.3.1 Inleiding

Voor het maken van een handleiding werd 'Toetssteen 14-18'¹⁰ als checklist gebruikt. Deze werd speciaal opgesteld om mensen die een project rond de Eerste Wereldoorlog willen opstarten, te begeleiden. We spreken van een checklist omdat er eerst al lessen werden uitgewerkt en die dan onderworpen werden aan de criteria uit de Toetssteen. De Toetssteen bevat 3 belangrijke aspecten van herinneringseducatie en werd samengesteld door een divers team van erfoedmedewerkers, experts, leerkrachten,... Hieronder wordt een duidelijke weergave gegeven van hoe die aspecten aan bod komen in deze handleiding.

3.3.2 Kennis en inzicht

We hebben eerst en vooral gezorgd dat de feiten die terugkomen in de handleiding historisch correct zijn. Zo spraken we eerst over Duitsland en Engeland, nadien werd dit aangepast naar Duitse Rijk en Britse Rijk.

Bij een onderwerp als dit is het ook belangrijk dat er correcte bronnen gebruikt worden. Zo werd er op toegezien dat de kinderen tijdens de les 'Op onderzoek' gebruik maakten van diverse betrouwbare bronnen.

In de handleiding werden ook zoveel mogelijk verschillende insteken gebruikt. Op die manier vinden de kinderen verschillende aanknopingspunten bij hun voorkennis en kunnen ze het thema kaderen in een ruime context. Zo werd er leergebiedoverschrijdend gewerkt in de lessenreeks.

Zoals aangeraden werd hebben we ook gebruik gemaakt van een lexicon¹¹. In de handleiding wordt er gewerkt met 'woordmuurkaartjes' om moeilijke woorden te verklaren. De leerlingen kunnen er ook afbeeldingen bijhangen zodat ze zich de betekenis van het woord beter kunnen onthouden en in een context kunnen plaatsen.

Tenslotte werd er ook gezorgd dat er niet enkel vertrokken wordt vanuit problemen maar vanuit het dagelijkse leven en hoe mensen met die problemen omgaan. Het grootste voorbeeld hiervan is het dagboek¹² van Alfons waarin vertrokken wordt uit het dagelijkse leven van een jongentje uit een arbeidersfamilie.

3.3.3 Historische empathie en betrokkenheid

Er werd gezorgd voor een personage dat ongeveer dezelfde leeftijd had als onze doelgroep wat ook aangeraden werd in de Toetssteen. Op die manier kon er vanuit gelijkenissen vertrokken worden, nadien gaat het pas over verschillen.

¹⁰ Zie punt 2 Herinneringseducatie

¹¹ Woordenschatlijst

¹² Zie punt 3.2 werken met een dagboek

Een voorbeeld uit het werken met het dagboek van Alfons: Gelijkenis: Leeftijd, uitkijken naar de schoolvakantie. Verschil: schoolvakantie begon toen pas op 1 augustus, de gezinssamenstelling want het gezin bestond uit 11 personen.

Historische empathie wordt in de handleiding geleidelijk aangebracht. Eerst en vooral komt het dagboek in elke les terug. Er wordt dus niet verwacht dat de leerlingen vanaf het eerste fragment meevoelen met de situatie van Alfons, dat vergt namelijk wat meer oefening. Er worden in het lessenpakket ook verschillende werkvormen gebruikt om tot historische empathie te komen¹³. De leerlingen worden in de les 'Op onderzoek' gestimuleerd om antwoorden te zoeken op verschillende onderzoeksvragen. Daarbij moeten de leerlingen zich richten op bewijs en zich niet te veel laten leiden door emoties. Bv: bij het onderwerp 'dieren in WOI' zoeken ze naar de functie van de dieren, en laten ze zich niet leiden door het dierenleed'.

In de handleiding werd niemand aangeduid als 'slechte' of 'goede', maar werd er een objectief beeld geschetst. Betrokkenheid bij historische gebeurtenissen vertrekt ook vanuit de aandacht voor de individuele keuzevrijheid. Zo moeten de leerlingen in de les 'Vluchten' ook eens nadenken over het dilemma: "Vluchten van thuis, wat neem ik mee? Waarom?".

In de Toetssteen raad men ook af om gebruik te maken van choquerende beelden. Het is belangrijk om passend beeldmateriaal te selecteren. Daarom wordt er in de handleiding enkel gebruik gemaakt van beeldmateriaal dat past bij de doelgroep.

In het kader van betrokkenheid is herdenking een belangrijk punt. Daarom is 'herdenking' een van de thema's uit de les 'op onderzoek'. De leerlingen kunnen dit thema dan zelf uitwerken.

Over re-enactment¹⁴ hadden we vooraf al onze bedenkingen. Kan je het echte lijden en de gruwel van toen wel laten herbeleven? En is dat wel verantwoord naar de emoties van de leerlingen toe? In de Toetssteen gaven ze veel valkuilen aan voor dit onderdeel. Daarom werd het ook niet opgenomen in het lessenpakket.

3.3.4 Reflectie en actie

Bij reflecteren komt ook vaak het onderwerp 'mensenrechten' aan bod. Dat onderwerp werd niet specifiek in onze handleiding opgenomen, we verwijzen hiervoor naar de bachelorproef van Jelle en Joachim¹⁵.

Het is ook belangrijk dat de leerlingen de lessen rond de Eerste Wereldoorlog niet zomaar slikken, maar dat ze zelf actief op zoek gaan naar wat geleerd kan worden. Dit uit zich het best in de les 'op onderzoek' waarin de leerlingen via zelfgekozen deelonderwerpen bepalen wat er geleerd kan worden. Omdat er gebruikt gemaakt wordt van de Jig-saw-methode gaan de leerlingen ook reflecteren over hun informatie in de expertgroepen.¹⁶

In het lessenpakket is er ook plaats voor onderzoek in de eigen omgeving. Zo werd er de tip gegeven om zelf eens op zoek te gaan wat er in de buurt van overblijfselen rond de Eerste Wereldoorlog te vinden is. Bijvoorbeeld: tips voor leeruitstappen. Zo komen ook de dingen die buiten de klasmuren reiken aan bod.

¹³ Zie punt 4.

¹⁴ Het naspelen of uitbeelden van historische gebeurtenissen.

¹⁵ Educatief spel rond WOI gebaseerd op de mensenrechten.

¹⁶ Voor meer informatie zie praktijkgedeelte => lessenpakket => les 3 'op onderzoek'

3.4 Prowise Presenter

3.4.1 Wat is 'Prowise Presenter' en wat kun je ermee?

Prowise Presenter is een digitaal programma waarmee je prachtige en leerzame presentaties kunt maken die je kunt gebruiken bij het geven van een les. Met behulp van dit programma kun je een krachtige, rijke en interactieve leeromgeving creëren. Het is mogelijk om zelf een les te ontwerpen, maar je kunt als leerkracht ook gebruik maken van bestaande lessen, die gemaakt zijn door andere leerkrachten. Ideaal als je onverwachts een les moet geven of als je gewoon snel een les op wilt starten.

Binnen dit programma zijn er veel mogelijkheden, zo kun je bijvoorbeeld filmpjes of afbeeldingen toevoegen, maar ook andere tools die een meerwaarde kunnen bieden aan je lessen. Presentaties kunnen opgeslagen worden. Daarnaast kun je Prowise vanaf iedere online locatie benaderen. Het geeft leerkrachten op die manier de vrijheid om thuis, in alle rust, het programma te leren kennen en de lessen voor te bereiden.

Een extra aanvullend programma van Prowise is 'Pro-connect'. Met Pro-connect kun je op een interactieve manier werken met de kinderen. Je kan dit programma enkel inzetten als er op de school voldoende en geschikte materialen aanwezig zijn. Geschikte materialen zijn een computer, laptop, tablet of smartphone. Deze materialen kun je koppelen aan Prowise, waarmee de kinderen kunnen reageren op vragen en/of opdrachten. Daarnaast zijn er ook klassikale, interactieve spelvormen die met behulp van Pro-connect gespeeld kunnen worden.

Prowise is geschikt voor alle graden van het basisonderwijs doordat je als leerkracht zelf je lessen kunt ontwerpen, aansluitend op het niveau en de leefwereld van de kinderen in je klas.

3.4.2 Wat zijn de voordelen?¹⁷

Het grootste voordeel is dat Prowise vanaf iedere online locatie te benaderen is. Daarnaast is het gemakkelijk dat je presentaties kunt opslaan en delen met andere gebruikers. Dit zorgt ervoor dat je zelf ook gemakkelijk presentaties tevoorschijn kunt halen bij bepaalde lesactiviteiten. Ook is het een voordeel dat je de presentatie zelf kunt ontwerpen aansluitend op het niveau en de interesses van de leerlingen.

Op 27 mei heb ik zelf les gegeven met behulp van Prowise. Ik heb ervaren dat je gemakkelijk verschillende filmpjes, afbeeldingen en gereedschappen kan toevoegen. Hiermee kan je de leerstof voor de leerlingen visueel maken en kan je als het ware de wereld de klas in halen. Daarnaast heb ik gemerkt dat je in een handomdraai een krachtige presentatie kan ontwerpen. Leerlingen waren erg betrokken doordat je het scherm van op de computer kan delen met hen (op hun laptop of tablet) en ze op die manier interactief kunnen deelnemen aan de les. Meer informatie over eigen ervaring met Prowise is te vinden in het praktijkonderdeel¹⁸ van deze bachelorproef.

¹⁷ Uit eigen ervaring.

¹⁸ reflectie Tiana: ICT herhalingsles (Prowise)

3.4.3 Wat zijn de nadelen?¹⁹

De pc en de internetverbinding moet optimaal werken om Prowise in te kunnen zetten tijdens je lessen. Om met het programma Pro Connect te kunnen werken, moet de school voldoende computers, tablets of laptops voorzien. Je moet sowieso een plan B voorzien voor als de technologie het laat afweten.

¹⁹ Ui eigen ervaring.

3.5 7scenes

3.5.1 Wat is het?

7scenes²⁰ is een programma dat organisaties de mogelijkheid biedt om 'scenes' te ontwikkelen in een eigen kanaal. Scenes zijn locatie-gebaseerde tours en games (bv. een interactieve leerwandeling) voor smartphones of tablets. Het programma draait zowel op Android als op iOS van Apple.

Ronald Lenz is directeur van 7scenes en geeft leiding aan een team van ontwikkelaars dat het platform voor mobiele tours en games verder ontwikkelt en onderhoudt.

3.5.2 Mogelijkheden

7scenes werkt met abonnementen waarmee je Scenes kunt beheren en publiceren. 7scenes biedt abonnementen van verschillende groottes beginnende met één Scene. De technologie van 7scenes kan gemakkelijk aangepast worden zodat de apps en de web tools overeenkomen met je huisstijl. 7scenes heeft verschillende bundels met functionaliteiten die je eenvoudig kunt toevoegen aan je abonnement.

- **Tours.** Drie verschillende genres (sightseeing, verhaallijn en speurtocht) geven veel opties om interactieve GPS tours te maken. Je kan ook gebruik maken van reeds bestaande tours.
- **Indoor.** Ontwerp een indoor ervaring waarbij spelers kunnen navigeren op een aangepaste plattegrond van een gebouw. Plaatsen kunnen worden ontgrendeld door QR-codes te scannen.
- **Games.** Creëer een echte multi-player ervaring gebaseerd op rollenspellen, verzamelen en handelen. Spelers lossen mysteries op of gaan schatzoeken.

²⁰ Meer informatie over 7scenes is te vinden op de website: www.7scenes.com

7scenes is geïntegreerd met lagen om het maken van AR-projecten²¹ nog eenvoudiger te maken! Er zijn zelfs wat extra gameplay opties toegevoegd. Met de tools kun je (eigen) kaarten uploaden, zodat spelers naast de Google Maps ook op jouw (historische) kaart kunnen navigeren! Om meer entertainment mogelijk te maken terwijl je onderweg bent, heeft 7scenes ervoor gezorgd dat alles uiteraard ook hands-free werkt in de auto of op de fiets. Webquests: alleen voor het web! Speciaal voor diegenen die grote groepen ontvangen voorziet deze bundel hen van een locatie-gebaseerde ervaring vanachter een computer.

Prijskaartje:

Pricing & Discount	Basic	Premium
Monthly fee	€300,-	€400,-
Extra package (per month)	€100,-	€100,-
Publish extra Scenes	contact us	contact us

Each published Scene can be played up to 200 times per month. We have a fair-use policy with regards to exceeding this limit.

[Contact us](#)

Projectduur:

01/01/2009 tot 31/03/2016

3.5.3 Opmerkingen

We vermelden dit programma in ons lessenpakket bij het onderdeelje “tips voor leeruitstappen”. Dit werd niet in de praktijk toegepast. Wel hebben we op de bijscholing van Kleur Bekennen een presentatie bijgewoond van 2 studenten die hun bachelorproef gemaakt hadden rond Leuven in de Eerste Wereldoorlog. De studenten hadden dit programma gebruikt om een interactieve leerwandeling in Leuven rond de Eerste Wereldoorlog te maken. Door de presentatie van dit alles zagen we ook mogelijkheden met dat programma binnen onze bachelorproef. Omdat wij niet plaatsgebonden wilden werken hebben we dit niet uitgebreid uitgewerkt maar wel in onze tips opgenomen. Als een school dit programma in de lessen wil integreren moet dat overlegd worden met het hele schoolteam aangezien ze enkel werken met abonnementen. Het is dus geen programma dat je als klasleerkracht op eigen houtje kan opstarten, aangezien de kostprijs dan te hoog is.

Na verder onderzoek werd geconstateerd dat het programma nog in opbouw is en nog veel hulp nodig heeft van gebruikers om verder uit te breiden. Er is dan ook nog niet veel informatie beschikbaar over het concept 7scenes.

²¹ AR = augmented reality (is een live, direct of indirect, beeld van de werkelijkheid waaraan elementen worden toegevoegd door een computer)

4 Technieken en werkvormen

Gezien er in het lessenpakket gebruik gemaakt wordt van enkele Freinettechnieken geven we bij 4.2 een overzicht van de belangrijkste.

4.1 De leer van Freinet

In het Freinetonderwijs is de sociale en affectieve ontwikkeling van het kind prioritair. Het welzijn van de leerlingen in de school én bij de leerstof die ze aangeboden krijgen, staat dan ook centraal. Bovendien wil de Freinetmethode de verantwoordelijkheid van de leerlingen tegenover zichzelf en de anderen (leerlingen, leerkrachten-en ouders) verdiepen. Daarvoor baseert het Freinetonderwijs zich op de volgende grondbeginselen:

- Leren door zelfontdekking
- Zinvol werk en zelforganisatie
- Mondig en in de wereld
- De klas is een groep van individuen

4.2 Freinettechnieken

- De kring/ ronde

Bij een ronde of kring leren alle deelnemers dingen van en aan elkaar. De kinderen stellen vragen aan elkaar en geven aanvullingen en opmerkingen over het besproken onderwerp. De leerlingen leiden zelf om de beurt het gesprek en zien er op toe dat de afspraken gerespecteerd worden. De leerkracht ziet toe op het goede verloop van de ronde, neemt deel aan het gesprek, grijpt in indien nodig en zorgt eventueel voor verdieping.

De rondes zijn van groot belang voor het aanleren en inoefenen van sociale vaardigheden. Via de rondes leren de kinderen zich uitdrukken, naar elkaar luisteren, vragen op een gepaste manier te stellen en hun beurt afwachten. Ze leren voor hun mening uit te komen, voor zichzelf op te komen en hun plaats in de groep te vinden.

- Projecten en werkjes

Het echte leren vertrekt vanuit een vraag, een motivatie om te willen weten hoe iets werkt, in elkaar steekt, ontstaan is. Met werkstukken en projecten willen ze deze vragende houding stimuleren en hoe de leerlingen antwoorden kunnen vinden op de vragen.

In de 2de en 3de graad worden de onderwerpen gevarieerd en grondig uitgediept. Is er een thema dat de hele klas sterk aanspreekt of een thema dat de leerkracht belangrijk en zinvol vindt voor iedereen, dan wordt dit als klasproject uitgewerkt. De voorstelling van het werkstuk of project kan in verschillende vormen gebeuren: een spreekbeurt, een quiz, een toneelstuk, enz. Meestal gebeurt de voorstelling voor de eigen groep, maar soms ook voor andere klassen, de hele school of voor de ouders.

- Contractwerk

Een deel van de leerstof van wiskunde en taal en soms ook van wereldoriëntatie wordt verworven in de vorm van contractwerk. Dit wil zeggen dat de kinderen opdrachten krijgen voor een dag of voor een week. Ze kunnen die opdrachten zelf plannen.

Op deze manier kunnen kinderen op eigen tempo werken. Ze leren zo een stuk verantwoordelijkheid op te nemen voor hun eigen leervorderingen en vinden het meestal ook leuk dat ze een inbreng hebben in de planning van hun werk. Uiteraard is een goede controle nodig en bij sommige kinderen is extra begeleiding noodzakelijk.

- Planning

Van jongs af aan worden de kinderen dagelijks geconfronteerd met plannen. Bij de jongste kleuters wordt vooral gewerkt rond tijdsbesef. Allerlei kalenders hangen op in de klas: dag-, week- en weerkalender. De kinderen leren in welk dagdeel of in welke dag ze zich bevinden.

In de eerste graad begint men te werken met een weekplan. Per dagdeel wordt er ingevuld of aangeduid waar de kinderen aan werken. Als een taak klaar is, kleurt het kind een vakje in op zijn weekplan. Ook de ouders kunnen zo heel duidelijk zien waar het kind mee bezig is.

Kinderen van de tweede- en derde graad krijgen een planningsstrookje, dat in de agenda geplakt wordt. Het werk dat per dag niet af is, wordt vaak thuis afgewerkt. Kinderen mogen ook meteen plannen om bepaalde dingen thuis te doen.

- Vrije teksten

Er worden heel regelmatig (wekelijks) teksten geschreven door de kinderen. Ze doen dat op momenten die ze meestal zelf kiezen, en over onderwerpen waarover ze iets willen vertellen (dit kan ook naar aanleiding van een project, uitstap,...).

Regelmatig worden vrije teksten verzameld en gebundeld tot een klaskrant. Enkele kinderen van de klas vormen de redactie. Zij zetten de teksten op de computer of drukken deze via oude druktechniek onder begeleiding van een ouder (. De krant wordt zo mogelijk geïllustreerd met tekeningen of stempels. De kinderen nemen een krantje mee naar huis en regelen soms ook abonnementen voor grootouders.

Eigen ervaring: De vrije teksten werden in onze stagescholen ook gebruikt om iets aan te brengen. Zo heeft Tiana bijvoorbeeld de woorden op -ieuw, -eeuw, -uw aangebracht met zinnen/woorden uit de vrije teksten van de leerlingen.

- Uitstappen

Uitstappen maken een belangrijk deel uit van het Freinetonderwijs. Het is dan ook door iets te zien en te ervaren dat kinderen zich ontwikkelen. Maar er zijn veel dingen die we niet in de klas kunnen halen. Dus moeten we op stap gaan. Bij veel klasprojecten worden er uitstappen gemaakt: bezoek aan een boerderij, bakkerij, kunstenaar, museum, sauna, enz. Natuurlijk hangt het ook af van de middelen, mogelijkheden en de hulp van ouders of een uitstap plaats kan vinden.

Eigen ervaring: Zo werd er tijdens mijn stage (Tiana) door een leerling in de kring voorgesteld om eens een bezoek te brengen aan de Boekentoren te Gent. De mama van

dat kindje had dat voorgesteld omdat ze daar werkt en een collega had die dat wel zag zitten om ons een rondleiding te geven. Zo gezegd, zo gedaan: na enkele heen-en-weerberichten met de mama in kwestie hebben we de boekentoren bezocht op de laatste vrijdag van de stage.

- Ateliers

In de klassen vinden regelmatig creatieve activiteiten plaats onder andere in de vorm van een atelier. De leerkracht kan een techniek/workshop aanbieden, al of niet gekoppeld aan een bepaald onderwerp of project. Ook de kinderen kunnen een knutseltechniek of een andere vaardigheid aan hun klasgenootjes aanleren.

Eigen ervaring: In onze stagescholen werden er ook vaak klasoverschrijdende ateliers georganiseerd. Hierbij kunnen de kinderen een keuze maken uit verschillende workshops. Ze kunnen eens samenwerken met kinderen uit andere klassen en van andere leeftijden. Het hangt af van het aanbod van de workshops en in hoeverre alle leeftijden gemengd worden.

Tiana heeft tijdens haar stage zo'n atelier gegeven dat toegankelijk was voor leerlingen uit alle graden. Er werd op voorhand in de klassen een korte uitleg gegeven over de beschikbare workshops. De kinderen schreven hun top 3 op een blaadje, en de directrice maakte de moeilijke puzzel om iedereen bij één van zijn gekozen workshops te plaatsen. Ik heb tijdens mijn atelier versiering gemaakt voor het schoolfeest. Enkele andere ateliers waren: kussens maken, linnen tassen bedrukken, estafette, wandeling in Gent, fotografie, koken,...

- Klasraad en schoolraad

Wekelijks overlegt de klas met de leerkrachten over de waarderingen, voorstellen en kritieken die ze in de loop van de week verzamelden. De schoolraad bespreekt regels en afspraken die de klasgroep overstijgen (voorbeeld uit stage: aankoop nieuwe voetbaldoelen).

Eigen ervaring: In de klas van Robin werd er wekelijks een klasraad gehouden. De leerlingen vertelden welke wrevels en "bravootjes" er waren aan de voorzitter (ook een leerling). Dit alles werd ook opgeschreven zodat ze de week erna nog eens konden op terugkomen indien nodig.

4.3 Werkvormen

In het lessenpakket wordt er vooral gebruik gemaakt van de onderstaande werkvormen omdat een combinatie van deze werkvormen voor een mooi evenwicht zorgt in de lessen. We trachten er dus voor te zorgen dat er niet enkel aanbiedende werkvormen (bv: vertellen) worden gebruikt maar dat de leerlingen ook zelfstandig aan de slag kunnen. De aanbiedende werkvormen zijn echter niet volledig uit het lessenpakket geschrapt aangezien het soms toch nodig is dat de leerkracht iets vertelt, uitlegt, aanbrengt of demonstreert.

Voor de coöperatieve werkvormen hebben we ons gebaseerd op een website (<http://samenwerkendleren.weebly.com/>) die Tiana reeds maakte voor het vak Hedendaagse onderwijssystemen uitdieping. Die werkvormen zijn voor vele leerkrachten

uit het reguliere onderwijs nog onbekend²², in het methodeonderwijs werkt men daar echter al lang mee.

- **Instructievormen**

Demonstratie

De leerkracht laat iets zoveel en zo goed mogelijk door de leerlingen waarnemen. Door bijvoorbeeld bepaalde technieken of vaardigheden voor te doen.

Vertellen

De leerkracht biedt aan (het geven van instructies, een hoorcollege, een lezing, een vertelling, een demonstratie, een voordracht..). Dit wordt meestal gebruikt bij het overdragen van kennisgegevens.

- **Interactievormen**

Onderwijsleergesprek

Een sterk geleid gesprek waarin leerlingen via vragen uitgenodigd worden tot zelf meedenken in een door de leerkracht gewenste richting.

Tip: Stel eenduidige vragen, probeer alle leerlingen te betrekken, door te vragen...Vaardigheid leerkracht? Goede beheersing van de techniek van het vragen stellen.

Klasgesprek/kringgesprek

Gesprek gevoerd vooral door de leerlingen, leerlingen communiceren rechtstreeks met elkaar, de leerkracht blijft op achtergrond. Is vooral procesgericht.

Tip: onderwerp afbakenen, help besluiten formuleren, sluit af met evaluatiegesprek (nuttig bij aanvang van nieuw onderwerp)

Positief: leerlingen leren luisteren naar mekaar, leren spreekdrempelvrees overwinnen, vormen persoonlijke visie, en leren nuanceren

(Voorbeeld: gesprek over bijgewoonde tentoonstelling)

Leergesprek

Het leergesprek is een combinatie van een opdracht en een gesprek over de oplossingsmethoden van die opdracht. De oplossingsmethoden en oplossingen van een vooraf gegeven opdracht worden klassikaal voorgesteld en beoordeeld. De uiteindelijke bedoeling is dat de leerlingen de beste oplossingsmethoden van elkaar overnemen. Ze leren dus als het ware van elkaar.

Wanneer in een klas geen enkele leerling er in slaagt zelf de meest efficiënte oplossing te vinden, kan de leerkracht deze zelf aanbrengen.

Positief: leerling leert zelf oplossingen zoeken (via schema, plan, schets...)

²² Die conclusie is getrokken na de resultaten van een enquête die de leerkrachten op de website: <http://samenwerkendleren.weebly.com> konden invullen.

Groepsdiscussie

In groep denken, bundelen van kennis, ideeën, meningen met het doel daar iets van te leren. Er wordt een discussieleider aangesteld (leerkracht of leerling in kleinere groep) die niet-inhoudelijk tussenkomt en die de discussie leidt door de verschillende fasen (probleemstelling, afbakening onderwerp, ontleding probleem, zoeken naar oplossingen, bespreking voorstellen, formuleren conclusie). Er zijn hierop nog verschillende varianten bv: debat, lege stoel, carrousel,...

Positief: creatief probleemoplossend en beoordelend denken wordt gestimuleerd.

Valkuil: leerlingen moeten voldoende achtergrondkennis hebben.

• **Coöperatieve werkvormen**

Parallel groepswerk:

Alle groepjes werken aan dezelfde taak.

Positief? Geschikt voor leerlingen met weinig ervaring met groepswerk, tekorten kunnen via andere groepen worden aangevuld.

Valkuil? Tijdrovend.

Complementair groepswerk

Opdracht wordt opgedeeld, ieder groepje krijgt ander onderdeel; bij rapportage wordt het volledige plaatje samengesteld.

Positief? Gaat sneller (indien rapportering vlot verloopt); ideaal voor differentiatie (een zwakkere groep werkt aan makkelijker onderdeel).

Valkuil? Door gebrekkige rapportering kunnen bepaalde groepen/leerlingen belangrijke schakels missen.

Voorbeeld: leerlingen krijgen een kort verhaal; groep 1 onderzoekt de stijl, groep 2 bespreekt de personages ...

Gemengd groepswerk

Verschillende mogelijkheden, bv. groepswerk met doorgeven: elk groepje begint met verschillende taak, resultaat wordt doorgegeven aan volgende groep die verdergaat of resultaat beoordeelt.

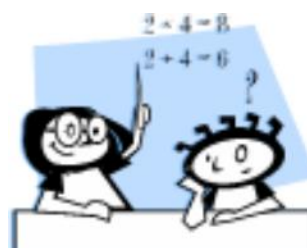
Oorspronkelijke groep krijgt aanvullingen terug en bespreekt en maakt eindantwoord.

Peer-tutoring

Een leerling geeft les aan een medeleerling.

Positief? Leerling-onderwijzer moet leerstof op een creatieve manier kunnen aanbrengen.

Valkuil? Leerling-onderwijzer moet leerstof onder de knie hebben.

Jigsaw groups (of puzzelgroepen)

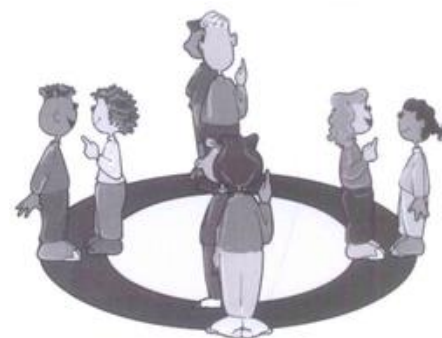
Basisgroepen van 4 à 5 leerlingen; opdracht wordt in 4 à 5 deelopdrachten verdeeld onder de groepsleden. Nadien worden expertgroepen (taakgroepen) samengesteld waarin leerlingen met hetzelfde opdrachtonderdeel uit verschillende groepen hun materiaal bespreken. Daarna wordt dit uitgelegd aan de eigen basisgroep. Dan volgt een individuele beoordeling over de totale leerinhoud.

Bekend - benieuwd - bewaard

De klas wordt in kleine groepjes verdeeld. Een nieuw onderwerp / nieuwe leerinhoud wordt voorgelegd. In de groep wordt samengevat wat men al weet over het onderwerp (bekend), worden vragen geformuleerd naar wat men nog niet weet (benieuwd). Nadien wordt het onderwerp verder uitgediept (aan de hand van beeld/audio/tekst...) en gaat de groep na wat ze te weten zijn gekomen van het onderwerp (bewaard).

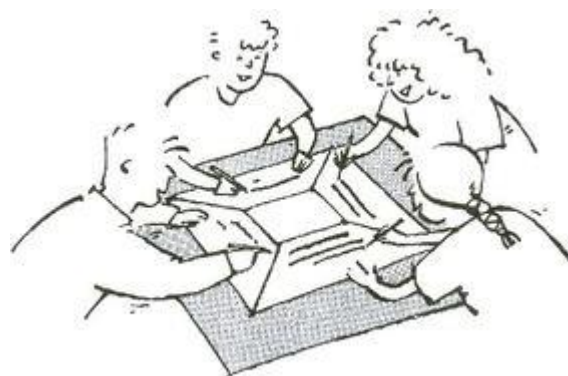
Binnen-buitencirkel

De leerlingen staan opgesteld in twee cirkels. Binnen- en buitencirkel staan met het gezicht naar mekaar toe. De leerlingen wisselen info uit. Op een teken van de leerkracht wordt er doorgeschoven en wordt opnieuw info uitgewisseld aan een nieuwe partner. Ideaal om op een niet-schoolse manier stof te herhalen of vaardigheden te oefenen (bv. zich voorstellen).

Placemats

Elk groepje van vier leerlingen krijgt een vel papier, met in het midden een rechthoek. Vanuit de hoeken van de rechthoek trekken de kinderen lijnen naar de hoeken van het papier. Op die manier ontstaan er nog vier vakken, voor elk groepslid een.. De leerkracht geeft een opdracht en elke leerling schrijft in zijn eigen vak zijn ideeën en antwoorden op. Daarna gaan de leerlingen overleggen en formuleren ze een gemeenschappelijk antwoord. Dat schrijven ze op in de gemeenschappelijke rechthoek. Daarop volgt de klassikale uitwisseling. De placemat is een vorm van zelfstandige verwerking. De samenwerkingsvaardigheden die aan bod komen, zijn: luisteren, overleggen en overeenstemming bereiken.

Brainstorm

Bij het brainstormen geeft de leerkracht een opdracht aan de groepjes.

Een voorbeeld is: Bedenk in drie minuten zoveel mogelijk dingen die je kunt maken van crêpepapier. Ze verzinnen dan in snel tempo ideeën. De leerlingen borduren voort op de ideeën van de andere groepsleden. Elke inbreng is waardevol, ook gekke ideeën. Een van de kinderen is schrijver. Daarna is de klassikale nabespreking van de resultaten. De brainstorm is bruikbaar als oriëntatie of om de voorkennis te activeren. Hij nodigt uit tot creatief denken. De samenwerkingsvaardigheden die aan bod komen, zijn: luisteren en elkaar de kans geven om inbreng te hebben. De tijdsduur is ongeveer tien minuten.

- **Individualiserende werkvormen**

Contractwerk / hoekenwerk

Individuele leerling moet op basis van een 'contract' een aantal opdrachten binnen een formeel bepaalde periode afwerken. De leerling kan tijdens de contractwerktijd zelf beslissen over de duur en de volgorde van verwerking van de opdrachten.

Positief? Differentiatie.

II Praktijk

1 Educatief pakket

Met de theoretische achtergrond in gedachten werd dit educatief pakket opgesteld. We hielden onder andere rekening met de conclusies die we getrokken hebben uit het vooronderzoek. Om verantwoord rond herinneringseducatie te werken hebben we ons gebaseerd op de toetssteen. Om dit alles goed over te brengen naar de leerlingen toe werd gebruik gemaakt van verschillende werkvormen.

Bijna alle lessen werden uitgetest in de praktijk. Nadien werden nog aanpassingen aangebracht waar nodig.

Het educatief bevat volgende onderdelen :

- Handleiding voor de leerkracht
 - o Lesfiches
 - o Theoriebundel voor de leerkracht
 - o Tijdslijn WO I in België
 - o Bijlagen
- Dagboek Alfons
- Werkbundel leerlingen

1.1 Handleiding

Educatief pakket WO I

Handleiding voor de leerkracht

Gericht tot de derde graad van het lager onderwijs

“ *Herinneringseducatie is werken aan een houding van actief respect in de huidige maatschappij vanuit collectieve herinnering aan menselijk leed dat veroorzaakt is door menselijke gedragingen als oorlog, intolerantie of uitbuiting en dat niet vergeten mag worden.* ” (Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie)

Voorwoord

Wij zijn twee studenten lager onderwijs van de Hogeschool Gent Ledeganck. In het kader van onze bachelorproef hebben we dit lessenpakket ontwikkeld.

Dit educatief pakket is gericht tot het lager onderwijs – 3de graad.

Het pakket zal kunnen gebruikt worden door leerkrachten om tijdens de lessen wereldoriëntatie gedurende 1 of 2 weken (naargelang de beschikbare tijd en indeling van de lessen) rond de Eerste Wereldoorlog te werken. Er wordt steeds vertrokken vanuit de dagboekfragmenten van een kind uit die Eerste Wereldoorlog.

Via de dagboekfragmenten kunnen de leerlingen zich identificeren met het kind uit die tijd. Ze verkennen via verschillende insteken alles achter WO I.

Om in te spelen op hedendaagse tendensen, komt ICT geregeld aan bod in de lessen.

Robin Van hamme
Tiana Vander Vreken

Inhoud

- 1) Les 1—Hoe het allemaal begon
- 2) Les 2— Op de vlucht
- 3) Les 3—Op onderzoek
- 4) Les 4— Oorlogswafels
- 5) Les 5—Klaprooselfje
- 6) Les 6—Herhaling (ICT)
- 7) Leermiddelen
- 8) Achtergrondinformatie WO I
- 9) Tijdlijn WO I in België
- 10) Werkbundel leerlingen
- 11) Bijlages

Voortaken

Op sommige lesfiches vind je het kopje 'voortaaak' terug. Dit zijn taken die uitgevoerd moeten worden vóór aanvang van die les. Bekijk dus steeds op voorhand de volgende lesfiche om te kijken of er nog een voortaaak moet worden uitgevoerd .

Voorstel leeruitstap

- Een bezoek aan het In Flanders Fields Museum sluit naadloos aan bij dit thema. Kinderen zullen meer aan het museumbezoek hebben na de lessenreeks omdat ze dan alles in de geleerde context kunnen plaatsen.

⇒ Voor meer info kun je terecht op www.inflandersfields.be.

De herinnering aan Wereldoorlog I leeft niet alleen in musea. Kijk eens in de omgeving van de school of er oorlogsmonumenten te vinden zijn. Gebruik hiervoor ook 7scenes. Dit is een programma om een digitale leerwandeling te maken in de omgeving.

⇒ Meer informatie vind je op www.7scenes.com.

Gebruik van een dagboek

Bij deze handleiding hoort een dagboek dat geschreven is door Alfons Vander Heyden. De fragmenten komen uit het boek 'Oorlogsdagen' van Pieter Serrien. Je kan ervoor kiezen om dit klassikaal voor te lezen maar je kan de bladzijden ook kopiëren zodat elke leerlingen per twee of alleen mee kan lezen.

Les 1: Hoe het allemaal begon

Leermiddelen en materiaal:

- Spotprent + Europa in 1914 (zie bijlage les 1)
- Dagboek p. 4 en 5
- Werkbundel leerlingen p. 1 en 2
- Woordmuur-kaartjes

'Voortaa' volgende les: voorwerp vluchten

Lesverloop (2 lessen)

Stap 1: Kringgesprek met prenten

Spotprent en kaart Europa 1914.

- + Welke landen zien jullie allemaal?
- + Wat valt er op? (mensen, gelaatsuitdrukking, uniform, wapens,...)

Kom bij de wapens tot het begrip "Wapenwedloop"

=> woordmuurkaartje invullen.

Tip: laat hen afbeeldingen, artikels, voorwerpen,... opzoeken om bij de woorden op de woordmuur te plaatsen. Zo krijgen de kinderen een ruimer referentiekader.

Stap 2: Onderwijsleergesprek:

Waarom zou wapenwedloop en ontstaan van wereldrijken aanleiding geven tot oorlog?

=> Ze willen de grootste worden

Hoe?

=> Wapens=>grondstoffen=>kolonies.

Dit waren dan de oorzaken waardoor het tot een oorlog kan komen tussen landen maar de druppel die de emmer echt deed overlopen was deze gebeurtenis => De leerlingen lezen de eerste groene kader op hun werkblad. (moord op kroonprins van Sarajevo).

Stap 3: Klassikaal geleid

Opgachten bij kaart van Europa in 1914:

Maak samen met de leerlingen de opdrachten die bij deze kaart horen. Kom tot het begrip "Wereldoorlog".

=> woordmuurkaartje invullen.

Duid samen de periode van WO I aan op de klassikale tijdlijn. (1914—1918)

Eindtermen

Wereldoriëntatie: 5.7, 5.9, 6.2, 6.3bis, 7

Nederlands: 3.5, 4.6

Leerplannen OVSG

NL-TBS-02.02, NL-SPR-DV-D03-06-02-06, NL-LEZ-DV-D03-04c-01, NL-LEZ-DV-D03-04c-02

WO-TIJD-54, WO-TIJD-55, WO-RUI-74, WO-TIJD-63, WO-RUI-73, WO-TIJD-56

Leerplannen GO

WO tijd- ruimte : 3.4.5.19, 3.4.5.16, 3.4.5.17, 3.4.5.19, 3.4.5.21, 3.4.5.38, 3.4.5.26, 3.5.7.17

Nederlands: 1.1.2.13TBS, 1.1.2.39, 1.1.2.37, 1.2.2.105

In juni 1914 begint het allemaal.

De toekomstige keizer van Oostenrijk-Hongarije wordt in Sarajevo vermoord. Oostenrijk-Hongarije verklaart oorlog aan Serbië. Rusland, het Britse Rijk (Groot-Brittannië) en Frankrijk steunen Serbië. Het Duitse Rijk verklaart de oorlog aan Frankrijk en krijgt daarbij steun van Oostenrijk-Hongarije.

Militaire bondgenootschappen in 1914

Opgachten:

- Kleur op de kaart de landen die Serbië de oorlog verklaarden rood.
- Kleur met blauw de landen die Serbië te hulp schoten.

En wat met België?

België wou tijds na deze oorlog neutraal blijven. De vraag van Duitsland om doorheen België Frankrijks troepen te laten marcheren werd door de Belgische regering geweigerd. De Duitse troepen liepen zich hier niet aan en vielen België toch binnen op 4 augustus 1914. België werd dus ongewild betrokken bij de oorlog.

Les 1: Hoe het allemaal begon

Lesdoelen: de leerlingen kunnen ;

- De karikaturale elementen uit de spotprent halen.
- Verschillende landen binnen Europa lokaliseren op de kaart.
- Moeilijke woorden in eigen woorden aan elkaar uitleggen/ verklaren
- WO I aanduiden op een tijdlijn.
- Luisteren naar elkaar.
- Informatie uit een gelezen tekst halen.
- Associaties maken bij een bepaald onderwerp.
- In eigen woorden uitleggen wat de aanleiding en oorzaken van de oorlog waren.

c. Teken op de kaart de weg die Duitsland aflegde om Frankrijk aan te vallen.

Lees pagina 4 van het dagboek.

vol ic

How heet de schrijver van dit dagboek? **Alfons Vander Heyden**

Hij is 8 jaar oud. Hij schreef dit fragment op **29 juli 1914** (volledige datum) en is dus geboren in het jaar **1906**.

Dit dagboek is dus geschreven in de **20de** eeuw.

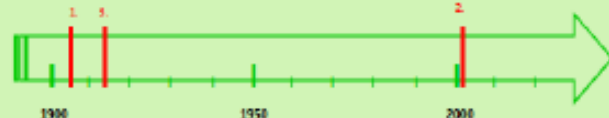
De wenen thuis in totaal met **11** personen.

Wat wil het woord 'herberg' zeggen? **Den plaats waar je iets kan wien of drinken en waarvoor ook kan overnachten.**

Duid aan op de tijdlijn:

1. Geboortjaar van de schrijver.
2. Jouw eigen geboortjaar. (bv.)
3. Het jaar waarin hij het eerste fragment schreef.

Lees pagina 5 van het dagboek .

Stap 4: Oriëntatie op het dagboek

Geef elke leerling een exemplaar van het dagboek. Zeg hen dat het boek nog gesloten blijft liggen op hun bank.

- Wat voor een boekje zou dit kunnen zijn? Waarom denk je dat?

De leerlingen mogen hun boekje openen en verkennen.

Stap 5: Fiche invullen

De leerlingen proberen aan de hand van pagina 4 van het dagboek de fiche in hun werkboekje in te vullen. Verbeter nadien klassikaal.

Stap 6: Afsluiter

Lees samen pagina 5 van het dagboek.

Stel enkele gerichte vragen:

- Wat bedoelt Alfons met "een zwoel-benaauwend weekend"?
- Wat zou het woord "mobilisatie" willen zeggen?

=> woordmuurkaartje invullen

Kijk samen met de leerlingen nog eens naar het ingekleurde kaartje op pagina 1 van de werkbundel. Laat de leerlingen zelf verwoorden hoe alles begonnen is en wat ze ingekleurd hebben.

(Moord in Sarajevo en Duitsland die Frankrijk wou aanvallen via België)

Les 2: Op de vlucht

Leermiddelen en materiaal:

- Dagboek p. 6 en 7
 - 5 grote (A3) bladen => placemats
 - Laptop/pc met internetaansluiting
 - Luidsprekers
- 'Voortspraak': Vraag de leerlingen om tegen deze les een voorwerp mee te brengen dat ze zeker zouden meenemen indien ze hun woning moeten verlaten.

Lesverloop (1 lesuur)

Stap 1: Lees samen pagina 6,7 en 8 van het dagboek.

Stel enkele gerichte vragen:

- Waarom slaan ze op de vlucht? (de Duitsers nemen al het manvolk, waarom?)
 - Waar gaan ze naartoe? (Gent)
- Verklaar moeilijke woorden
=> woordmuurkaartje invullen

Stap 2: Luisteren lied 'My favorite things' van Julie Andrews (Marry Poppins).

- Link naar het liedje : http://www.youtube.com/watch?v=tfbB0p-yyLA&feature=player_embedded

Laat de kinderen het lied een eerste keer beluisteren zonder daarbij het filmpje te tonen.

- Stel enkele gerichte vragen ; Over wat gaat het liedje? Hebben jullie enkele woorden onthouden/ herkend? ...

Laat het filmpje een tweede maal beluisteren, deze keer met beelden en stel daarna nog enkele vragen over het lied.

Ga met de kinderen dieper in op het gevoel/sfeer dat dit liedje bij hen oproept en vraag hen ook hoe dit komt of hoe ze dit horen in de muziek.

Eindtermen

Wereldoriëntatie: 3.2, 4.11, 6.2

Nederlands: 2.1, 4.6, 4.8, 5.3, 5.4

Sociale vaardigheden: 1.4, 1.5, 3

Muziek: 2.1, 2.3* Media: 5.1, 5.2, 5.5

Leerplannen OVSG

WO-MNS-SC-1.1.5, WO-MNS-SC-1.2.1, WO-MNS-SC-1.2.4, WO-MNS-SC-1.3.2, WO-MNS-SV-2.5.4, WO-MNS-SV-2.6.2, WO-MNS-SV-2.7.4, WO-MNS-SV-2.7.6, WO-MNS-SV-2.11.4, WO-MNS-SV-2.11.5, NL-TBS-02.02, WO-RUI-71, WO-MNS-SV-2.11.13

MV-MED-MO-4.2, MV-MUZ-MB-1.3.4, MV-MUZ-MB-1.3.6, MV-MED-MKL-1.1, MV-MED-MKL-1.5, MV-MED-MKL-1.13, MV-MED-CM-3.1

Leerplannen GO

Muziek: 2.1, 2.3*, 2.5

Media: 5.2, 5.5

My favorite things – Mary Poppins (Julie Andrews).

Raindrops on roses and whiskers on kittens
Bright copper kettles and warm woolen mittens
Brown paper packages tied up with strings
These are a few of my favorite things

Cream colored ponies and crisp apple streudels
Doorbells and sleigh bells and schnitzel with noodles
Wild geese that fly with the moon on their wings
These are a few of my favorite things

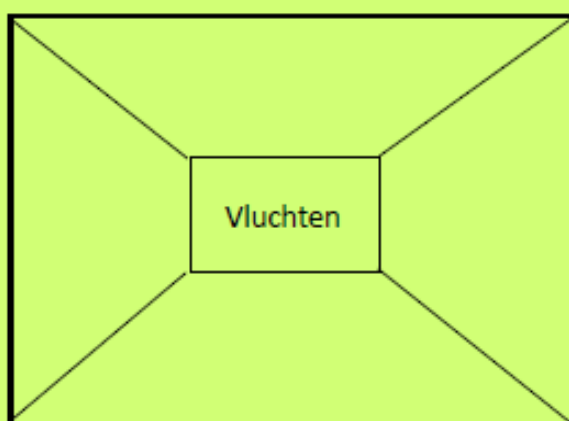
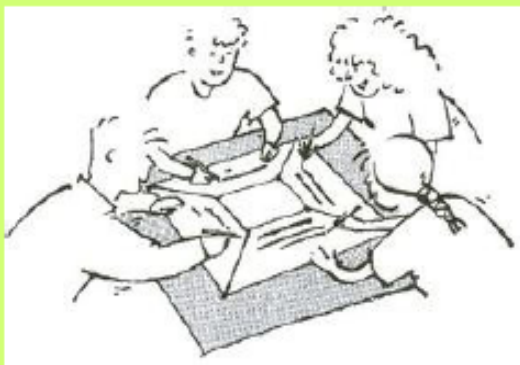
Girls in white dresses with blue satin sashes
Snowflakes that stay on my nose and eyelashes
Silver white winters that melt into springs
These are a few of my favorite things

When the dog bites
When the bee stings
When I'm feeling sad
I simply remember my favorite things

Les 2: Op de vlucht

Lesdoelen: de leerlingen kunnen:

- De betekenis van moeilijke woorden afleiden uit de context.
- Het antwoord op vragen zoeken in het dagboekfragment.
- Tien zaken opsommen die ze willen meenemen indien ze hun huis moeten verlaten.
- Vertellen waarom ze bovenstaande zaken gekozen hebben.
- Zich mentaal in de tijd verplaatsen/ inleven.
- Enkele transparante woorden verklaren.
- Hun algemeen gevoel bij de muziek verwoorden.
- Verwijzen naar elementen uit het muziekfragment om hun gevoel te verwoorden.
- aandachtig luisteren naar een muziekfragment

Tips:

- Stel een tijdslimiet op bij het werken rond de placemats.
- Laat de kinderen hun voorwerp heel kort voorstellen en doe dit door zelf ook je voorwerp op die wijze voor te stellen.

Stap 3: Placemats

Verdeel de leerlingen in groepjes van 4. Elk groepje van vier leerlingen krijgt een vel papier, met in het midden een rechthoek. Vanuit de hoeken van de rechthoek trekken de leerlingen of de leerkracht lijnen naar de hoeken van het papier. Op die manier ontstaan er nog vier vakken, voor elk groepslid één.

Laat de leerlingen in het middenvak het woord "vluchten" opschrijven. In hun eigen vak schrijven ze dan 10 dingen die ze zouden meenemen indien ze moeten vluchten. Nadien omcirkelen ze de gemeenschappelijke antwoorden. Daarop volgt de klassikale uitwisseling.

Stap 4: Kringgesprek

Ga met de leerlingen in een kring zitten. Ze stellen elk hun eigen voorwerp voor dat ze moesten meebrengen en vertellen waarom ze dat gekozen hebben.

Tip: neem als leerkracht zelf ook een voorwerp mee en neem deel aan het gesprek. Één van de leerlingen kan gespreksleider zijn.

Les 3: Op onderzoek

Leermiddelen en materiaal:

- Computer(s) met internetaansluiting.
- Verschillende boeken / teksten.
- Werkbundel leerlingen 'Op onderzoek'

Deelonderwerpen WO I: wapens, ziekzorg, loopgraven, school, eten en drinken, technologie, dieren in WO I, herdenken.

Lesverloop (2 of meer lessen)

JIGSAW- methode (legpuzzel)

Stap 1: Lees samen pagina 9 en 10 van het dagboek.

Stap 2:

Verdeel de leerlingen in 5 hoofdgroepjes.

Elk groepslid kiest één van de deelonderwerpen rond WO I en gaat dit zelfstandig bestuderen aan de hand van beschikbare lectuur. De leerling wordt op deze manier expert voor dit deelonderwerp.

Stap 3 :

Vervolgens komen alle experts van het deelonderwerp bij elkaar in een tijdelijke expertgroep. Ze wisselen kennis over het deelonderwerp uit, schrijven verworven informatie op pagina 3 in hun werkbundel.

Stap 4:

Iedereen keert terug naar zijn eigen hoofdgroep. Alle hoofdgroepen komen samen in de kring zitten. Elke expert mag over zijn onderwerp vertellen, de andere experts kunnen aanvullen.

TIP: ICT-uitbreiding De leerlingen kunnen de resultaten uittypen op de computer en bundelen in een boekje.

Eindtermen

Wereldoriëntatie: verschilt van onderwerp tot onderwerp

Nederlands: 1.8, 1.9, 2.2, 2.3, 2.6, 2.8, 3.4, 4.1, 4.6, 4.7, 4.8, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4

ICT ET 7

Leerplannen OVSG

WO : Verschilt van onderwerp tot onderwerp

WO algemeen: WO-TIJD-49, WO-TIJD-50

Nederlands: NL-SPR-DV-D02-01-01, NL-SPR-DV-D02-01-02, NL-SPR-DV-D02-02-01, NL-SPR-DV-D02-02-02, NL-SPR-DV-D02-03-02, NL-SPR-DV-D02-03-04, NL-SPR-DV-D02-03-05, NL-SPR-DV-D02-04-01, NL-SPR-DV-D02-04-02, NL-SPR-DV-D02-04-03, NL-SPR-DV-D02-05-01, NL-SPR-DV-D02-05-02, NL-SPR-DV-D02-06-03, NL-SPR-DV-D02-05-04, NL-SPR-DV-D02-06-01, NL-SPR-DV-D02-06-02, NL-SPR-DV-D02-06-03, NL-SPR-TV-04-07, NL-SPR-DV-D02-06-04

ICT: LOD-ICT-05.01 *, LOD-ICT-05.02, LOD-ICT-05.03, LOD-ICT-05.04, LOD-ICT-05.05, LOD-ICT-05.06, LOD-ICT-05.07, LOD-ICT-05.08, LOD-ICT-05.09 *, LOD-ICT-05.10, LOD-ICT-05.11, LOD-ICT-05.12, LOD-ICT-05.13, LOD-ICT-05.14, LOD-ICT-05.15, LOD-ICT-05.01 *, LOD-ICT-05.02, LOD-ICT-05.03, LOD-ICT-05.04, LOD-ICT-05.05, LOD-ICT-05.06, LOD-ICT-05.07, LOD-ICT-05.08, LOD-ICT-05.09 *, LOD-ICT-05.10, LOD-ICT-05.11, LOD-ICT-05.12, LOD-ICT-05.13, LOD-ICT-05.14, LOD-ICT-05.15

Leerplannen GO

WO : Verschilt van onderwerp tot onderwerp

WO algemeen: 3.4.5. 3, 3.4.5. 26, 3.4.5.34

Nederlands: 1.1.3.50, 1.1.3.55, 1.1.3.61, 1.1.3.62, 1.1.3. 63, 1.1.3. 64, 1.2.1. 10

ICT: 5.2, 5.4, 5.5, *6.4

Lesdoelen algemeen: De leerlingen kunnen:

- + Zelfstandig informatie opzoeken rond een bepaald onderwerp.
- + Informatie uitwisselen met elkaar.
- + Hoofd –en bijzaken onderscheiden.
- + Gebruik maken van verschillende bronnen.
- + Luisteren naar elkaar.

Les 4 : Oorlogswafels

Eindtermen

Wereldoriëntatie: 2.13, 2.16, 3.2, 4.3, 4.4.
 Nederlands: 3.1
 Wiskunde: 2.1, 2.12
 Sociale vaardigheden: 1.5, 3

Leerplannen OVSG

WI-ME.OBJ.3.3, WI-ME.TJD.12.4, WO-TEC-02.08, WO-TEC-02.09,
 WO-TEC-04.02, WO-TEC-04.03, NL-LEZ-TV-01-04,

Leerplannen GO

WO techniek: 3.3.1.4, 3.3.3.17

Lesdoelen: De leerlingen kunnen:

- Zich inleven in het verhaal van Alfons
- Voorzichtig omgaan met het materiaal.
- Hygiënisch te werk gaan.
- Een stappenplan (recept) volgen.
- Nauwkeurig ingrediënten afwegen en daarvoor het juiste instrument kiezen.
- Samenwerken

Leermiddelen en materiaal:

- Dagboek p 10, 11 en 12
- Dunschillers, aardappelen (1kg voor 5-6 kinderen), 1kg suiker, pakjes vanillesuiker, boter, bloem, eieren, pannen, elektrisch vuur, bestek, borden, wafelijzer

'Voortalk': spreek samen met de leerlingen af om de spullen/materialen die nodig zijn mee te brengen.

Lesverloop (2 lesuren)

Stap 1: Lees samen pagina 11, 12, 13 en 14 van het dagboek.

Stel enkele gerichte vragen:

- + Hoe geraken de mensen aan eten?
- + Wat bedoelt hij met overlevingsstrategieën ?

Verklaar moeilijke woorden

=> woordmuurkaartje invullen

Stap 2: regels opstellen en stappenplan uitleggen.

Overloop met de kinderen de gevaren bij het koken en stel samen met hen enkele regels op zodat alles vlot verloopt.

Het stappenplan in bijlage kan je kopiëren voor elke leerling of projecteren voor de hele klas.

Stap 3: aan de slag !

Verdeel de kinderen in groepjes van 4—6 leerlingen en laat ze zelf hun materialen nemen en het stappenplan volgen. Ga steeds bij elk groepje langs en hou de pot kokend water met aardappelen nauwgezet in het oog. Het afgieten van de aardappelen doet de leerkracht zelf.

Stap 4: aan tafel !

Laat de wafels nog even rusten op de borden en laat de kinderen ondertussen opruimen. Laat ze zelf zorgen voor een proper klaslokaal.

Stappenplan leerlingen

Schil de aardappelen. Leg nadien de aardappelen langs de ene kant van je bord en de schillen langs de andere kant van je bord. Spoel de aardappelen nog even af als ze zijn geschild.

Gooi de schillen weg en snij je geschilde aardappelen in kleinere stukjes. Zorg dat de stukjes allemaal even groot zijn.

Geef de stukjes aardappel aan de juf of meester. Hij/zij zal deze stukjes aardappel in de potten met kokend water leggen. Terwijl de aardappelen koken ruim je alles verder op en leg je de ingrediënten klaar uit de volgende stap.

Meet zelf 1 kilogram aardappelen af voor je groepje en plet dan de aardappelen tot je geen stukjes meer ziet. Daarna voeg je 150 gram suiker, 1 pakje vanillesuiker, 1 ei en 5 eetlepels bloem bij de aardappelen. De juf of meester komt langs met de gesmolten boter en giet 2 eetlepels in je kom.

Rol bolletjes van de aardappelen. Niet te groot zodat ze straks passen in het wafelijzer. Rol de bolletjes nadien nog eens door een bordje met bloem zodat ze niet aan het bord kleven.

Zorg dat alle bolletjes klaar liggen. Wanneer je wafelijzer voldoende heet is (let op het waarschuwingsslampje) wrijf je met een kleine borstel een beetje zonnebloemolie of gesmolten boter over de plaat. Leg telkens 1 bolletje per plaat en wacht geduldig af. Smullen maar !

Les 5: Klaprooselfje

'Voortaaak': Zorg voor een klaproos (een echte, één uit kunststof of een afbeelding).

* Bij uitbreiding reserveer je best het computer-lokaal van je school indien mogelijk.

Lesverloop (1 lesuur)

Stap 1: klaproos

Breng een klaproos (echt, kunststof of een afbeelding) mee en vraag aan de kinderen of ze de bloem herkennen. Stel volgende vraag: 'Welk verband leg je tussen klaprozen en WOI?' => Er groeiden heel veel klaprozen tijdens de oorlog. Ze waren de enige bloemen die nog groeiden en de enigen die nog kleur gaven aan de donkere oorlog. De klaproos is dan ook het symbool geworden van WOI.

Stap 2: lees samen met de leerlingen pagina 15 uit het dagboek.

Besprek nog even met de leerlingen het laatste fragment en stel gerichte vragen;

- Waarom moest hij in het kolenhok? (hij had die kandelaar gestolen => 'vond' tussen '')
- Denk je dat hij het een straf vond om te schrijven? (Nee, hij schreef graag in zijn boekje.)

Vertel hen dat soldaten aan het front af en toe een brief naar huis schreven met in hun brief ook een gedichtje. Vaak een klaprooselfje dat slechts elf woorden bevat en is verdeeld over 5 regels. Het laatste woord van het elfje vat het hele gedicht samen. Breng de structuur (1) van het gedicht aan het bord, mag ook de hele les blijven staan. Toon eventueel ook een voorbeeld (2), laat dit best niet hangen om de creativiteit van de leerlingen de vrije loop te laten.

Eindtermen

Nederlands: 4.3, 4.7, 4.8, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 6.1, 6.5

Leerplannen OVSG

Nederlands: NL-SCH-DV-D02-04-01, NL-SPR-DV-D02-01-01, NL-LEZ-TV-06-13, NL-LEZ-TV-06-14, NL-LUI-TV-06.13, NL-SCH-TV-COR-03-09

Leerplannen GO

Nederlands: 1.2.3.121, 1.2.3.127, 1.1.2.38, 1.1.3.5, 1.1.3.6, 1.1.4.6, 1.1.3.7, 1.2.3.114, 1.2.3.113

1

*één
twee drie
vier vijf zes
zeven acht negen tien
elf*

2

*stop
witte vlag
geen oorlog meer
weg met die wapens
wapenstilstand*

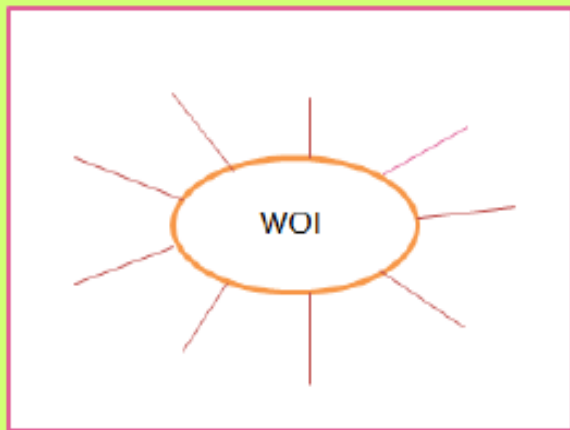
Les 5: Klaprooselfje

Lesdoelen: De leerlingen kunnen:

- Actief luister naar elkaar.
- Het verband tussen de klaproos en WO I in eigen woorden uitleggen.
- Op basis van de uitleg een elfje schrijven.
- Met hun eigen woorden uitleggen wat een elfje is.
- Associaties maken bij een bepaald onderwerp.
- Durf opbrengen om hun eigen gedicht voor te dragen.
- Respect tonen voor de inbreng van anderen.
- Rekening houden met de tips om hun elfje voor te dragen.
- Schriftelijk communiceren via media.

Leermiddelen en materiaal:

- Blanco papier
- Bij uitbreiding: computers met internetverbinding.

Stap 3: aan de slag

De leerlingen schrijven nu zelf een klaprooselfje over WO I. Zet bij wijze van brainstorm een grote woordspin aan het bord en laat de leerlingen in kleine groepjes naar voor komen om een woord op te schrijven. De woordspin blijft aan het bord staan zodat de leerlingen er op kunnen terugvallen indien ze geen inspiratie meer hebben.

Stap 4: voordragen

Laat enkele leerlingen (die dat willen) hun elfje voordragen. Vraag aan de leerlingen vooraf nog eens waar ze op moeten letten als ze hun gedicht voordragen (niet te snel praten, goed articuleren, intonatie,...).

Tip : ICT-uitbreiding

Je kan de leerlingen hun elfje laten invullen op de website www.nooitmeeroorlog.be. Klik op "vredesboodschap". Als je deze uitbreiding doet moet je de leerlingen wel op voorhand een adres van een bestemming laten meebrengen. Het doel is om de vredesboodschap zo ver mogelijk te verspreiden dus hoe verder de bestemming woont hoe beter.

Les 6: Herhaling (ICT)

'Voortaaak' :

- Vraag voor deze les een computerlokaal aan in je school dat is uitgerust met een beamer.
- Bekijk de bijlage omtrent het lesgeven met 'Prowise'.
- Installeer op elke tablet de ProwiseConnect-app indien je met tablets werkt en zorg dat er verbinding met het draadloze netwerk is.

Tip:

Het is een meerwaarde wanneer je voor deze les gebruik maakt van tablets. (zie bijlage voor meer informatie omtrent huren van tablets)
Gebruik een aanwijslichtje om dingen aan te duiden op de presentatie.

Eindtermen

ICT: 1, 2, 3, 8 WO tijd : 5.7

Nederlands: 2.3, 4.6

Leerplannen OVSG

WO tijd: WO-TJD-58b, WO-TJD-57b

ICT: LOD-ICT-03.01 *, LOD-ICT-03.02, LOD-ICT-03.03, LOD-ICT-04.01 *, LOD-ICT-04.07, LOD-ICT-09.18, LOD-ICT-09.01 *

Nederlands: NL-SCH-DV-D02-04-01, NL-SPR-DV-D02-01-01

Leerplannen GO

Nederlands: 1.1.3.50, 1.1.3.51, 1.1.4.9, 1.2.1.15

WO tijd: 3.4.5. 34

Lesverloop (1u 30min les) Prowise presentatie

Stap 1: brainstorm

Maak een woordenwolk met daarin de zin: 'WO I, waar denk je aan?'. De leerlingen voeren hun antwoord(en) in en versturen dit via hun tablet of laptop. Speel in op de antwoorden die verschijnen en neem er iets uit dat betrekking heeft op het begin van de oorlog. (bv. '1914', 'Duitsers vallen aan', ...). Markeer samen met de leerlingen de woorden die kunnen gebruikt worden (1).

Stap 2:

Ga over naar de volgende pagina waarin je de spotprent (2) en de kaart van Europa in 1914 (3) toont. Deel scherm (4) en stel de volgende vraag: 'Welke landen herken je op deze prent?'. De leerlingen kunnen als hulpmiddel de kaart van Europa in 1914 gebruiken. Bespreek mondeling. Welke landen waren bondgenoten? Laat dit de leerlingen zelf verwoorden en vul aan waar nodig. Je kan de landen van beide kampen aanduiden met een kleurtje in de presentatie a.d.h.v. de markeertool (1).

Les 6: Herhaling (ICT)

Lesdoelen: De leerlingen kunnen:

- In eigen woorden uitleggen wat de aanleiding en oorzaken van de oorlog waren.
- In eigen woorden antwoorden op vragen over de geziene leerinhouden.
- Respect opbrengen voor het materiaal waarmee ze werken.
- Een instructie opvolgen.
- Brainstormen rond een gegeven onderwerp.
- Associaties maken bij een bepaald onderwerp.
- Samenwerken met anderen.
- Schriftelijk communiceren via media.
- Respect tonen voor de inbreng van anderen.
- Onder begeleiding aan de slag gaan met het programma / de app "proconnect"

Leermiddelen en materiaal:

- Laptops of tablets
- Beamer of SMARTBOARD
- WIFI netwerk
- Prowise presentatie (te verkrijgen via mail naar : vh.robin1@telenet.be)

Tip: Gebruik de woordmuurkaartjes om sommige begrippen te herhalen of op te zoeken. Wanneer dit nodig is kan je de kaartjes ook nog aanvullen met woorden uit deze les.

Stap 3:

Ga met de leerlingen in op volgende vraag : 'Hoe kwam België terecht in de Wereldoorlog?'. Kom tot de term 'Von Schlieffenplan' en laat de leerlingen dit met eigen woorden uitleggen. Laat hen dit ook aanduiden met een pijl op de kaart, functie(4) in Prowise waarbij je je scherm deelt en de leerlingen de beweging op hun pc/tablet kunnen tekenen.

Stap 4:

Begeleid de quiz op de volgende pagina. Je kan navigeren (5) doorheen de vragen a.d.h.v. de pijltjes. Op de volgende pagina vind je de verbetering en volgorde van de quiz.

Stap 5:

Maak een tweede woordenwolk met de vraag: "WOI, waar denk je aan?" Op die manier zal je zien dat de antwoorden van de leerlingen deze keer veel genuanceerder zijn dan bij de eerste woordenwolk. leerlingen zenden hun antwoorden in via hun tablet of laptop.

Stap 6:

Wanneer er tijd over is kan je de leerlingen op de volgende pagina nog een woordzoeker omtrent WOI laten oplossen. Dit is een voorbeeld, je kan heel snel nieuwe woorden voor de woordzoeker ingeven die je eventueel samen met de leerlingen kiest.

Tip : Je kan als afronding een fragment uit het dagboek van Alfons lezen (Herstel na Wereldoorlog I—latere notities).

KWISTET!

1. Waarom spreken we over een wereldoorlog?

A. Omdat het een oorlog was tussen verschillende landen.

B. Omdat alle landen van de wereld meevochten.

C. Omdat ook de Verenigde Staten en de kolonies van de Centralen en de Geallieerden meevochten.

1

2. Hoe snel reed een tank in 1916?

A. Toen had men nog niet eens tanks.

B. 40 km/uur

C. 20 km/uur

D. 5 km/uur

2

3. Tijdens de Eerste Wereldoorlog stonden de 'Centralen' en de 'Geallieerden' tegenover elkaar.

Waar

Niet waar

3

4. Duitsland trok op 4 augustus 1914 België binnen. Dit was een onderdeel van het Duitse militaire aanvalsplan om Frankrijk te verslaan. Dit plan heette:

A. het Hindenburgplan

B. het Moltkeplan

C. het von Schlieffenplan

4

5. Wanneer herdenken wij de wapenstilstand?

A. 21 juli

B. 11 november

C. 24 april

5

6. Waarom is de klaproos het symbool van WO I ?

A. Omdat de soldaat John McCrae er een gedicht over schreef.

B. Omdat het een mooie bloem is.

C. Omdat de bloem toch bleef bloeien ondanks de sterk vervuilde ondergrond.

6

7. Onder welke naam is WO I ook wel bekend?

A. De 'Waanzinnige Oorlog'

B. De 'Kruipende Oorlog'

C. De 'Loopgraven Oorlog'

D. De 'Dolle Oorlog'

7

15

Academiejaar 2013-2014

Robin Van hamme, Tiana Vander Vreken

8. Mobiliseren betekent dat het leger zich terugtrekt en dus niet meer vecht.

Waar

Niet waar

9. De leerplicht werd afgeschaft tijdens de oorlog.

A. Waar

B. Niet waar

R	Q	J	H	F	C	Q	S	B	Y	L	Z	G	●	CHLOORGAS
X	O	P	V	V	E	V	K	O	O	O	T	E	●	LOOPGRAVEN
B	P	A	D	E	N	L	N	N	G	O	N	A	●	KLAPROOS
U	J	G	J	J	T	U	F	D	K	P	E	L	●	BONDGENOOT
S	D	P	J	H	R	C	T	G	L	G	M	L	●	CENTRALEN
N	A	N	U	H	A	H	Q	E	A	R	E	I	●	VLUCHTEN
M	D	G	M	E	L	T	H	N	P	A	D	E	●	GEALLIEERDEN
M	O	W	R	K	E	E	I	O	R	V	R	E	●	BOMBARDEMENT
T	V	J	B	O	N	N	A	O	O	E	A	R		
E	J	U	W	L	O	Z	T	T	O	N	B	D		
X	Y	N	A	E	P	L	E	D	S	B	M	E		
I	V	S	F	R	S	W	H	D	P	W	O	N		
R	Y	D	Y	U	Y	Q	A	C	M	O	B	C		

Uitdieping per vraag

1. Niet enkel België, Frankrijk, Rusland en Groot-Brittannië waren er bij betrokken maar ook Duitsland samen met Oostenrijk-Hongarije. De kolonies waren minstens even belangrijk omdat veel manschappen en grondstoffen gebruikt werden voor de oorlog. In 1917 boden de Verenigde Staten hun hulp aan aan de geallieerden.
2. Laat de filmpjes afspelen zodat de leerlingen de vraag in een context kunnen plaatsen.
3. Geallieerden : Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland. Centralen: Duitse Rijk, Oostenrijk-Hongarije en Ottomaanse Rijk. Later sloot Bulgarije (1915) zich aan bij de Centralen. Bij de 3 oorspronkelijke landen van de Geallieerden kwamen er later nog 20 landen bij waaronder België (1914) en de VS (1917).
4. Het is de naam voor het plan dat de Duitse generaal Alfred von Schlieffen had ontwikkeld om in de oorlog, Frankrijk zo snel mogelijk te kunnen overrompelen. Dit gebeurde via België en niet via de grens met Frankrijk omdat die aanval te voorspelbaar was.
5. Op 11 november 1918 kwam er officieel een eind aan de Eerste Wereldoorlog. In een treinwagon in een bos bij het Franse stadje Compiègne, werd die dag de wapenstilstand gesloten. Het echte einde van de Eerste Wereldoorlog kwam in 1919 met de ondertekening van de Vrede van Versailles.
6. John McCrae was een dokter in een veldhospitaal en schreef dit gedicht bij zijn bezoek aan Ieper tijdens de oorlog. De Amerikaanse Moina Belle Michael besloot in 1918, na de wapenstilstand, altijd een klaproos te dragen. Andere vrouwen namen dit over en gingen de bloemen verkopen. De opbrengst ging naar de weduwen en kinderen van de gesneuvelde soldaten en naar invalide soldaten. In Groot-Brittannië is de klaproos uitgegroeid tot symbool voor alle gesneuvelde soldaten.
7. Dit is een oorlog waarin beide partijen zich tegenover elkaar ingegraven hebben in loopgraven . Dit was een praktische oplossing voor een terrein dat weinig bescherming bood.
8. Mobiliseren wil zeggen dat een leger alles in gereedheid brengt voor een oorlog, dus eigenlijk de overgang van vredestoestand naar oorlogstoestand.
9. In 1914 werd de leerplicht ingevoerd. Oorlog of niet, tijdens de oorlog gingen de lessen gewoon door. De klaslokalen en schoolgebouwen werden echter door de Duitsers opgeëist als soldatenkwartier of hospitaal. Er moest dan les gegeven worden in de gangen van de school, in cafés, in een magazijn of in een gewoon burgerhuis. Tenminste, als er nog een leerkracht kon gevonden worden. De meeste leraars werden immers als soldaat opgeroepen of werden verplicht aan het werk gezet door de Duitse bezetter.

Bijlage les 1

Spotprent Europa 20ste eeuw

Kaart Europa 1914

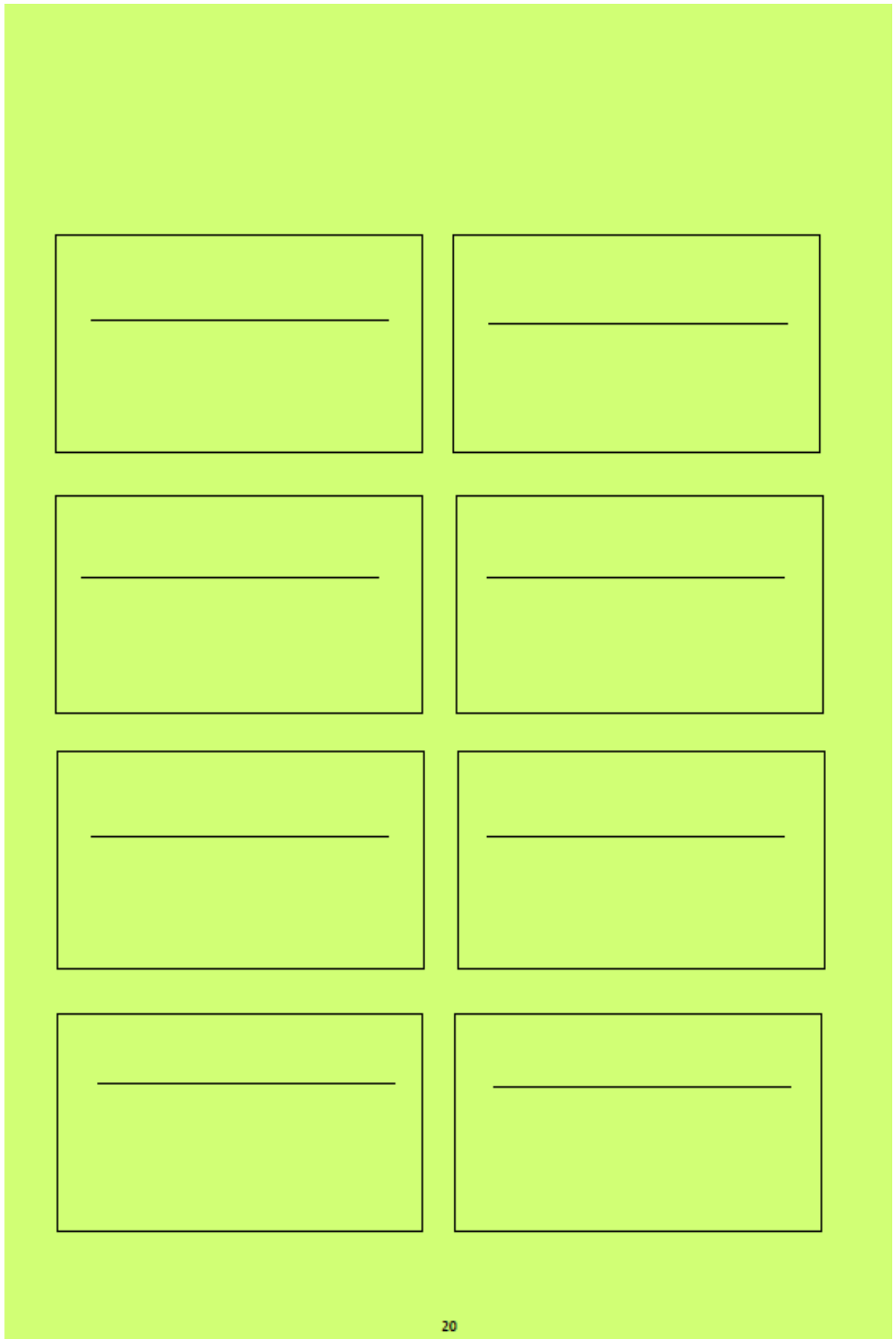

Woordenmuur

Er wordt in de lesfiches telkens aangegeven wanneer de leerlingen een nieuw begrip leren. De leerlingen kunnen dan een woordmuurkaartje invullen en op een daarvoor voorziene plaats in de klas een woordenmuur opbouwen. Indien je zelf nog begrippen wil toevoegen aan de muur kan je ook deze kaartjes gebruiken.

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

The page contains a large light green rectangular area. Inside this area, there is a 4x2 grid of eight empty rectangular boxes. Each box is outlined in black and contains four horizontal black lines, providing space for text or drawing. The boxes are arranged in two columns and four rows.

The image shows a large light green rectangular area containing a 4x2 grid of eight smaller rectangular boxes. Each box is outlined in black and contains four horizontal black lines, providing a template for writing. The boxes are arranged in two columns and four rows.

Theoriebundel voor leerkrachten Wereldoorlog I

Inhoud

- Inleiding
- Oorzaken en aanleiding tot de oorlog
- Verschillende kampen tijdens WO I
- België tijdens WO I
 - * De strategische ligging van België
 - * België in de frontlinie
 - * Bezet België (1914-1918)
- Fronten
 - + Westfront
 - + Oostfront
- Loopgravenstrijd
- Vernieuwingen
 - + Wapens
 - + Medische zorg
 - medische diensten
 - Röntgen
 - verdovende middelen
 - bloedtransfusies
- Propaganda
- Na de oorlog

Theoriebundel voor leerkrachten

Eerste Wereldoorlog

Inleiding

De Eerste Wereldoorlog, die ook de Wereldoorlog of de Grote Oorlog werd genoemd, was een wereldoorlog gecentreerd in Europa die begon op 28 juli 1914 en duurde tot 11 november 1918 (wapenstilstandsdag).

Alle grootmachten van de wereld waren bij deze oorlog betrokken. Er werden twee conflicterende allianties samengesteld:

- **de geallieerden:** gecentreerd rond de Triple Entente van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Rusland.
- **de centralen:** oorspronkelijk gecentreerd rond de Triple Alliantie van Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië.

Oorzaken en aanleiding tot de oorlog

De oorzaken waren koloniale spanningen, economische concurrentie en nationalisme.

In tegenstelling tot Frankrijk en Verenigd Koninkrijk bezat Duitsland weinig koloniën, waardoor Duitsland minder als grote mogendheid werd gezien. Volgens de toen heersende opvattingen in Duitsland lag het grote voordeel van koloniën in de beheersing van de handelsstromen en de geprivilegieerde toegang tot grondstoffen en afzetmarkten. De Duitsers zelf zagen het als een "achterstand". Duitsland was de laatkomer, aan wie geen "plaats onder de zon" werd gegund.

Overal werd het nationaal gevoel opgehitst en gebruikte men propaganda om de eigen bevolking op te jatten tegen mogelijke vijanden. Denk maar aan duizenden vrijwilligers die ten strijde trokken voor hun vaderland. Oorlog werd algemeen geromantiseerd en, met name door rechtse en nationalistische groepen overal in Europa, gezien als 'de grote zuiveraar'. Door oorlog werd een mens 'beter, sterker, slimmer en volwassener', werden 'jongens in mannen veranderd'. Zaken die als 'maatschappelijke kwalen' werden aangeduid (bijvoorbeeld werkloosheid, socialisme, feminisme en homoseksualiteit) zouden door een oorlog 'vanzelf oplossen'. En na de (uiteraard gewonnen) oorlog zou een gouden tijd aanbreken waarin de dominantie veilig was gesteld, de economie zou herstellen en groeien, eventuele territoriale en koloniale winsten nieuwe carrièremogelijkheden bieden en de zegevierende soldaten in grote triomfparades naar huis zouden terugkeren.

De aanleiding was de moord op Frans Ferdinand, troonopvolger van Oostenrijk-Hongarije, en zijn vrouw in Sarajevo (de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina) door de Bosnisch-Servische nationalist Gavrilo Princip.

De verschillende bondgenootschappen traden in werking wat aanleiding gaf naar opeenvolgende oorlogsverklaringen.

Verschillende kampen tijdens WO I

De Centralen: Duitse Rijk + Oostenrijk-Hongarije + Ottomaanse Rijk + Bulgarije en hun kolonies

De Geallieerden: Servië + Rusland + Frankrijk + Groot-Brittannië + België + Luxemburg + Portugal + Roemenië + Griekenland + Albanië + China + Japan + kolonies (+later Italië en VS)

De neutralen: Nederland + Spanje + Noorwegen + Denemarken + Zweden + Zwitserland

Ook buiten Europa waren er strijdtoneelen, zoals in het Midden Oosten en Afrika. Veel soldaten uit de koloniën vochten voor hun moederlanden. Ook de Verenigde Staten en Japan namen deel aan de oorlog. Vandaar de term Wereldoorlog.

België in de Eerste Wereldoorlog

De strategische ligging van België

België lag voor het Duitse Keizerrijk op de route naar Frankrijk. Elzas-Lotharingen werd versterkt door de Fransen en werd dus als onmogelijke passage beschouwd door de Duitsers. Het Duitse leger besloot in geval van een Europese oorlog de Fransen te verrassen door Parijs te veroveren via een omtrekkende beweging door het neutrale België. Dit wordt het von Schlieffenplan genoemd. België leek bovendien een gemakkelijke prooi, aangezien het Duitse leger meer dan 10 keer zo sterk was als het Belgische leger.

België in de frontlinie

Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak bleef België neutraal. Duitse troepen bezetten echter vrij snel Luxemburg, waarna men in België bezorgd werd over een mogelijke Duitse aanval. De Belgische politiek besloot het leger te mobiliseren. De Duitsers vielen België op 4 augustus 1914 binnen en rukten op naar de Maas. België bood echter langer weerstand dan de Duitsers hadden gedacht. Ruim een maand wist het Belgische leger de Duitsers te vertragen onder meer door de hulp van het Engelse en Franse leger. De Duitsers konden dit maar moeilijk verkroppen wat dan weer leidde tot Duitse wraakacties en terreur naar de Belgische bevolking toe. De Belgische bevolking vluchtte massaal naar andere landen om aan deze terreur en wraakacties te ontsnappen. Aan de IJzer in België hield het Belgische leger stand. Hierdoor bleef een klein deel van België onbezet (en kon koning Albert I bij zijn troepen blijven = populair).

Bezetting België (1914-1918)

België werd een wingewest (vooral gebruikt om winst te halen uit voedsel en grondstoffen) voor het Duitse leger en moest opdraaien voor de bezettingskosten. De hele Belgische industrie en vrijwel alle grondstoffen en landbouwproducten (aardappelen, tarwe, bier, papier, benzine, ...) werden onder toezicht geplaatst van de Duitsers.

Een deel van het machinepark werd ontmanteld en naar Duitsland verzonden. De bevolking leefde in benarde omstandigheden. 4 jaar lang beperkten de Duitsers het doen en laten van de inwoners door middel van aanplakbrieven met voorschriften, verboden, boetes en mededelingen.

De bevolking werd steeds meer geconfronteerd met de opeisingen (paarden, vee, fietsen, karren tot zelfs koperen kookpotten en pannen), huiszoekingen, bijkomende belastingen, controles,... Het gevolg hiervan was dat de prijzen in de hoogte schoten want alles werd zeldzamer en werd daarom aan woekerprijzen op de zwarte markt verkocht.

Steeds meer mensen moesten beroep doen op openbare steun. In sommige gemeenten leefde meer dan 70% van de bevolking van de dagelijkse soepbedeling.

De Duitse inval dreef meer dan een miljoen Belgen op de vlucht. Veel van deze vluchtelingen trokken niet verder dan de Westhoek van België. Anderen trokken naar Frankrijk, Verenigd Koninkrijk of Nederland (neutraal land).

Voorbeeld van een bedelingskaart

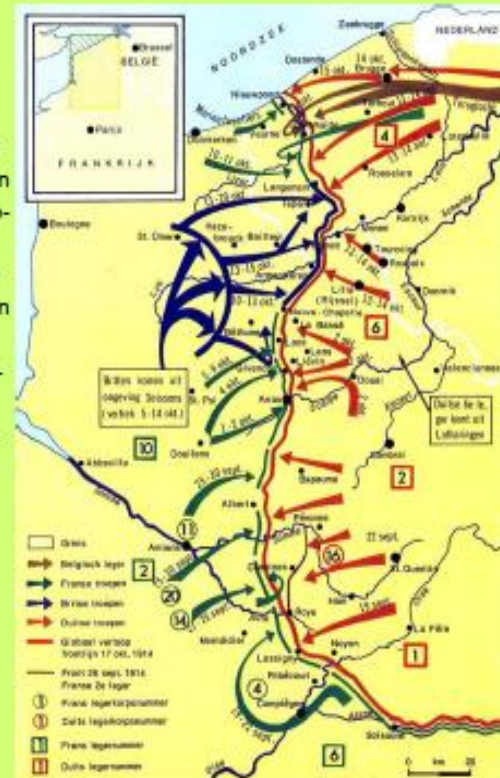
Fronten

• Westfront

Het westfront in de Eerste Wereldoorlog was het 750 km lange front in Frankrijk en België tussen de legers van de geallieerden en het Duitse Keizerrijk. Het front bestond voornamelijk uit loopgraven (zie Loopgravenstrijd). Beide partijen waren ongeveer even sterk en beide waren jarenlang niet in staat om een doorbraak te forceren. Er vonden over en weer regelmatig aanvallen plaats, vanaf 1915 ook met gifgas (zie Vernieuwingen); deze aanvallen leidden tot miljoenen doden en gewonden, maar veranderden wezenlijk niets aan het frontverloop. In 1918 wisten de Geallieerden uiteindelijk een doorbraak te forceren en op te rukken naar Duitsland. In 1918 tekenden de Duitsers uiteindelijk de overgave.

Het oostfront

Het westfront

• Oostfront

Het oostfront in de Eerste Wereldoorlog was het toneel van oorlogshandelingen tussen de Centralen en Rusland. In tegenstelling tot het westfront, dat in een patstelling stond, was het oostfront relatief beweeglijk.

Aan het oostfront kwamen ook loopgraven voor, maar deze lagen verder uit elkaar en hadden het karakter van een tijdelijke verdedigingslinie. Er waren gewoon niet genoeg troepen om het 1200 km lange front op deze wijze te bezetten.

Aan het oostfront waren de Duitsers succesvoller dan aan het westfront. De Russische Revolutie van 1917 en de daaropvolgende staatsgreep van de bolsjewieken leidden ertoe dat Rusland zijn krijgsinspanningen staakte. In 1918 werd met de Russen een afzonderlijke vrede gesloten: de Vrede van Brest-Litovsk.

Loopgravenstrijd (1915-1918)

Met uitzondering van Spanje en de Scandinavische landen, Zwitserland en Nederland, zouden uiteindelijk alle Europese landen bij de Eerste Wereldoorlog betrokken raken. Algemeen werd verwacht dat het een korte oorlog zou worden. Weer thuis als de bladeren vallen, was de veelgehoorde slagzin. Maar het werd een ongekend lange en wrede oorlog. Wat volgde was een zinloze loopgravenstrijd die miljoenen slachtoffers kostte.

Loopgraven bestaan primair uit een geul in de grond, en tijdelijke loopgraven zijn vaak niet veel meer dan dat. Wanneer de loopgraaf langere tijd bezet is, en zeker tijdens een volledige loopgravenoorlog, worden de loopgraven continu door de soldaten uitgebouwd en kunnen zowel de loopgraven zelf als hun loop zeer complex worden.

Tussen de Duitse en geallieerde loopgraven lag een strook modder, omgeploegd door granaatexplosies en infanterie, en bezaaid met landmijnen en prikkeldraad. Dit was het niemandsland. Het enige wat groeide op het niemandsland en in de loopgraven was de klaproos (papaver). Daarom staat deze rode bloem symbool voor de Eerste Wereldoorlog. Het leven in de loopgraaf was een nachtmerrie. Loopgraven vormden, met name in het voorjaar, winter en herfst, modderige geulen waarin men tot de knieën in de modder zakte. Dit was niet noodzakelijk over de hele frontlinie maar vooral in België aan de IJzer.

Duitse loopgraaf

Het water in de loopgraven moest regelmatig weggepompt worden.

Het kleine Belgische gebied achter de IJzer zag tussen 1914 en 1918 verschillende keren grote veldslagen op haar gebied. In 1914 en 1915 werden de Eerste Slag om Ieper en de Tweede Slag om Ieper uitgevochten, zonder noemenswaardige terreinwinst voor beide partijen. In 1917 werd de Slag om Passendale uitgevochten (zie tijdlijn). In 1918, nadat de geallieerden de Hindenburglinie hadden doorbroken, werd België bevrijd.

In 1917 leek het nog eventjes of België toch de oorlog zou verliezen. Aan het Belgische front wierp de taalkrijd een schaduw op het Belgische leger. Vlaamse soldaten werden geleid door Franstalige Waalse officieren, zonder kans op promotie.

Vernieuwingen

- **Wapens**

De Eerste Wereldoorlog was de eerste oorlog waarin er voor het eerst gebruik gemaakt werd van gevechtsvliegtuigen. Gifgas werd voor het eerst als wapen ingezet. Wereldleiders en wetenschappers zagen toen echter al het gevaar in van het gebruik van gifgassen in de oorlogvoering. Het gas zou voor grootschalige verwoesting zorgen en was bovendien een 'onbeschaafde' manier van oorlog voeren.

Andere vernieuwingen waren de uitvindingen van de tank en de vlammenwerper die voor gruwelijke taferelen zorgden aan het front. De mitrailleurs zorgden voor een groot dodenaantal in de oorlog. Het is een machinegeweer dat heel veel kogels achter elkaar kan afschieten. Dit wapen werd een standaard wapen voor het Duitse leger. Het was eenvoudig te gebruiken en ideaal voor de vechtende soldaten. In de oorlog werd het wapen iets aangepast om het uiteindelijk zo snel en goedkoop mogelijk te produceren.

Het was ook een oorlog die nog nooit zo heftig was geweest als alle vorige oorlogen in de geschiedenis, en die ook nog nooit zoveel mensenlevens had gekost die trouwens worden geschat op 10 miljoen.

- **Medische zorg**

Doordat er steeds nieuwe wapens werden uitgevonden kregen de artsen in de Eerste Wereldoorlog met veel slachtoffers te maken die verwondingen of ziekten hadden die men voor die tijd nog niet eerder had gezien. Er moesten telkens nieuwe dingen gevonden worden om een slachtoffer zo goed mogelijk te kunnen helpen. Dit zorgde voor een enorme sprong in de medische ontwikkeling. Er zijn veel nieuwe uitvindingen uitgevonden en oude methodes werden gemoderniseerd waardoor deze sneller konden worden uitgevoerd. Een goede medische behandeling was van levensbelang. Ook particulieren droegen bij aan onderzoek naar nieuwe geneesmiddelen en Medische apparaten. Ook droegen deze particulieren bij aan het verbeteren en bouwen van ziekenhuizen en de eerste ambulances.

Medische diensten

In de eerste wereld oorlog werden de medische diensten sterk uitgebreid. Er kwamen meer artsen en verpleegkundige met als doel, het redden van zoveel mogelijk mensenlevens. Ook de chirurgische technieken werden uitgebreid en verbeterd en dan vooral de neuro- en de plastische chirurgie. De neurochirurgie hield zich bezig met het letsel wat de soldaten opgelopen hadden aan hun schedel, bv. door een schotwonde. Een zesde van de gewonden had letsel aan hun schedel, om deze reden werd in 1915 de stalen helm ingevoerd. Dit was de reden waardoor een hoofdwonde niet fataal hoefde te zijn. De plastische chirurgie hield zich bezig met het aangezichtsletsel. Door granaatsplinters, kogels en vlammenwerpers liepen de soldaten vaak ernstige wonden op. De hechtmethodes werden steeds beter waardoor er minder lelijke littekens overbleven en de kans op infecties aan het gezicht afnam.

Röntgen

In de Eerste Wereldoorlog was de röntgenapparatuur onmisbaar voor het opsporen van kogels en breuken. Omdat de röntgen apparatuur groot en moeilijk te verplaatsen was bedacht Marie Curie haar mobiele radiologiewagens waarin gewonden onderzocht werden. Deze wagens werden 'kleine Curiëties' genoemd. Naar dit voorbeeld kwamen de Britten met 'X-ray cars' en de Duitsers met de 'Feldröntgenwagen'.

Marie Curie achter het stuur van een van de mobiele Röntgenapparaten tijdens WOI

Verdovende middelen

Operaties werden vaak uitgevoerd zonder verdoving, daardoor leden de soldaten vaak onmenselijke pijn. Wel werd er in de Eerste Wereldoorlog gebruik gemaakt van verdovende middelen. Bij een pijnopwelling kreeg een soldaat vaak morfine ingespoten, wat hem een beetje versuften en de pijn deels verzachtte.

Bloedtransfusies

Door het uitvinden van de verschillende bloedgroepen tijdens de Eerste Wereldoorlog, kon er sneller en effectiever bloed worden gegeven. Dit redde een hoop levens. Bloedtransfusies bleven echter riskant, er moest namelijk erg snel gehandeld worden en vaak was het juiste bloed niet aanwezig. Bloedverlies was vaak de reden van het overlijden van de soldaat. Een groot probleem bleef het stollen van het bloed. Hier werd pas na een aantal jaren iets op gevonden. In 1917 werd natriumcitraat ontdekt, hierdoor konden stollingsproblemen worden voorkomen. Om bloedverlies te beperken werd in de Eerste Wereldoorlog ook het drukverband en de arterieklem uitgevonden. Beide dienden voor het tijdelijk afsluiten van bloedvaten.

Propaganda

De Eerste Wereldoorlog was vanaf het begin een propagandaoorlog. Met de opkomst van de massamedia aan het einde van de negentiende eeuw werd het voor politici van groot belang rekening te houden met én invloed uit te oefenen op de publieke opinie. Het belangrijkste medium in de Eerste Wereldoorlog was de pers. Ook posters, overheidsrapporten, films en de bioscoopjournalen waren populair.

Vaak wordt propaganda gezien als een van de hoofdoorzaken voor de aanhoudende instemming met de oorlog. Propaganda in de Eerste Wereldoorlog werd niet alleen door de regeringen of oorlogsministeries geregisseerd. Ook schrijvers, onderwijzers en leraren, fabrikanten, arbeiders en geestelijken droegen van onderop spontaan en ongecontroleerd bij aan de oorlogspropaganda. Het gevolg was een breed gedragen oorlogscultuur, doortrokken van haat tegen de vijand.

Propagandaposters van Lord Kitchener die de Britten oproept zich als oorlogsvrijwilliger te melden. Toen de Verenigde Staten aan de oorlog gingen deelnemen, werd een soortgelijke poster uitgebracht: I Want You For U.S. Army, aldus Uncle Sam.

Belgische propagandaposter

Na de oorlog

België nam deel aan het Verdrag van Versailles in 1919 als overwinnaar. België verkreeg uiteindelijk bij het verdrag herstelbetalingen van het verslagen Duitsland en de tegenwoordige Oostkantons, bestaande uit onder andere de steden Eupen en Malmédy. Een deel van dit gebied was en is vandaag de dag Duitstalig.

De Vrede van Versailles, ook *Vredesverdrag van Versailles* of *Verdrag van Versailles* genoemd, was een verdrag tussen Duitsland en de verschillende leden onder de geallieerden, waarmee de Eerste Wereldoorlog formeel werd beëindigd.

Tijlijn België tijdens de Eerste Wereldoorlog

1914	
2 augustus	Duits ultimatum aan België waarin vrije doortocht wordt geëist.
3 augustus	Oorlogsverklaring van Duitsland aan Frankrijk.
4 augustus	Duitsland valt België binnen. De oorlogsverklaring van Groot-Brittannië aan Duitsland.
augustus	Veel Belgen vluchtten naar Nederland.
14 september	De eerste slag aan de Aisne (Frankrijk). Begin loopgravenoorlog.
10 oktober	Val van Antwerpen.
19 okt.-22nov.	Eerste slag om Ieper.
30 okt.-18 nov.	Slag aan de IJzer.
1915	
22 april-25 mei	Tweede slag bij Ieper. Gebruik eerste strijdgas (chloor)
juli	Duitsers spannen elektrische draad tussen België en Nederlands. (vluchtende Belgen voorkomen)
1916	
21 februari	Begin van de slag bij Verdun.
1 juli-30 nov.	Slag om de Somme.
15 september	Eerste keer gebruik van tanks (aan de Somme).
18 december	Einde van de slag bij Verdun.
1917	
31 juli-november	De derde slag bij Ieper (Passendale).
algemeen	Taalstrijd in het Belgische leger
1918	
9-29 april	Duits offensief in Vlaanderen.
8 augustus	Duitsers lijden zware nederlaag tussen Ancre en Avre Dit is de zwartste dag van het Duitse leger!
september	Amerikaanse successen merkbaar.
28 september	Het geallieerde eindoffensief gaat van start.
okt-nov.	België werd bevrijd. Gezinnen keren terug naar huis.
5 oktober	De Duitsers bieden een wapenstilstand aan.
10 november	De Duitse keizer vlucht naar Nederland.
11 november	De wapenstilstand tussen de Geallieerden en de Duitsers is van kracht.
1919	
25 januari	Oprichting Volkenbond.
28 juni	Verdrag van Versailles.

Bijlage Lapbook

Bron : <http://lapbooksindeklas.weebly.com/>.

De term 'Lapbook' werd voor het eerst bedacht door Tammy Duby, een thuisschoolmoeder en schrijver uit Virginia, USA. Ze noemde het zo omdat het 'boek' past in de schoot (lap) van het kind (net zoals in 'laptop').

Een lapbook is een eenvoudig mapje met een verzameling van mini-boekjes, klepjes en ander gevouwen materiaal waarin ruimte is voor tekeningen, verhalen, chronologische info, diagrammen, ... Een lapbook kan gemaakt worden van om het even welk onderwerp.

Lapbooks kunnen gemaakt worden door jong en oud. Het komt tegemoet aan de verschillende leerstijlen van de ontwerpers.

Informatie wordt verzameld en op een creatieve manier getoond in een dossieromslag of projectboekje. Elke lapbook is een originele creatie. Het verschilt naargelang het onderwerp en de ontwerper. Er is ook geen juiste of foute methode om te 'lapbooken'.

Een lapbook is een fantastische manier om te werken aan inhoud, maar ook aan vaardigheden zoals onderzoeken, plannen, structureren, presenteren, evalueren,... Terwijl bedacht wordt op welke manier informatie vorm kan krijgen in een lapbook, wordt de leerstof gestructureerd en verwerkt.

Bijv. als je een lapbook maakt over het jaar en zijn jaargetijden, kun je op zoek gaan naar een vouwsel dat zich leent voor 4 items.

In een lapbook wordt gewerkt met kleuren, met beelden en met woorden. Zo worden de beide hersenhelften aangesproken wat het leren alleen maar bevordert.

Vele technieken, info enz zijn te vinden via de volgende website: <http://lapbooksindeklas.weebly.com/>.

Tip: Werk samen met de leerlingen een voorbeeld van een lapbook uit tijdens een willekeurige WO les. Zo hebben de leerlingen dit mee als ze zelf aan de slag moeten bij hun eigen onderwerp. Wanneer je wil dat de leerlingen zelf eens oefenen aan een lapbook leent een boekbespreking zich hier zeker toe !

Tijdens hun onderzoek zal je de leerlingen nog moeten sturen in hun werkwijze en wat ze precies over hun onderwerp gaan zeggen. Probeer te vermijden dat de leerlingen teveel rond de details gaan werken. Laat hen focussen op de kern van hun onderwerp.

Bijlage tablets

Je kan de tablets onder andere huren bij Edubit, Schooltab of Educentrum.

Tip: Huur de tablets eventueel voor een week. Op die manier kunnen andere collega's op de school gebruik maken van de tablets voor hun lessen.

Wanneer de tablets op school aanwezig zijn moet je eerst en vooral verbinding maken met het draadloze netwerk en vervolgens de "proconnect-app" installeren op het toestel.

Auteurs

Tiana Vander Vreken
Robin Van hamme

Lay-out: Tiana Vander Vreken
Robin Van hamme

Deze handleiding mag gebruikt worden indien voldaan wordt aan onderstaande Creative Commons licentie van het niveau:

'Naamsvermelding – Niet-commercieel – Gelijk Delen'.

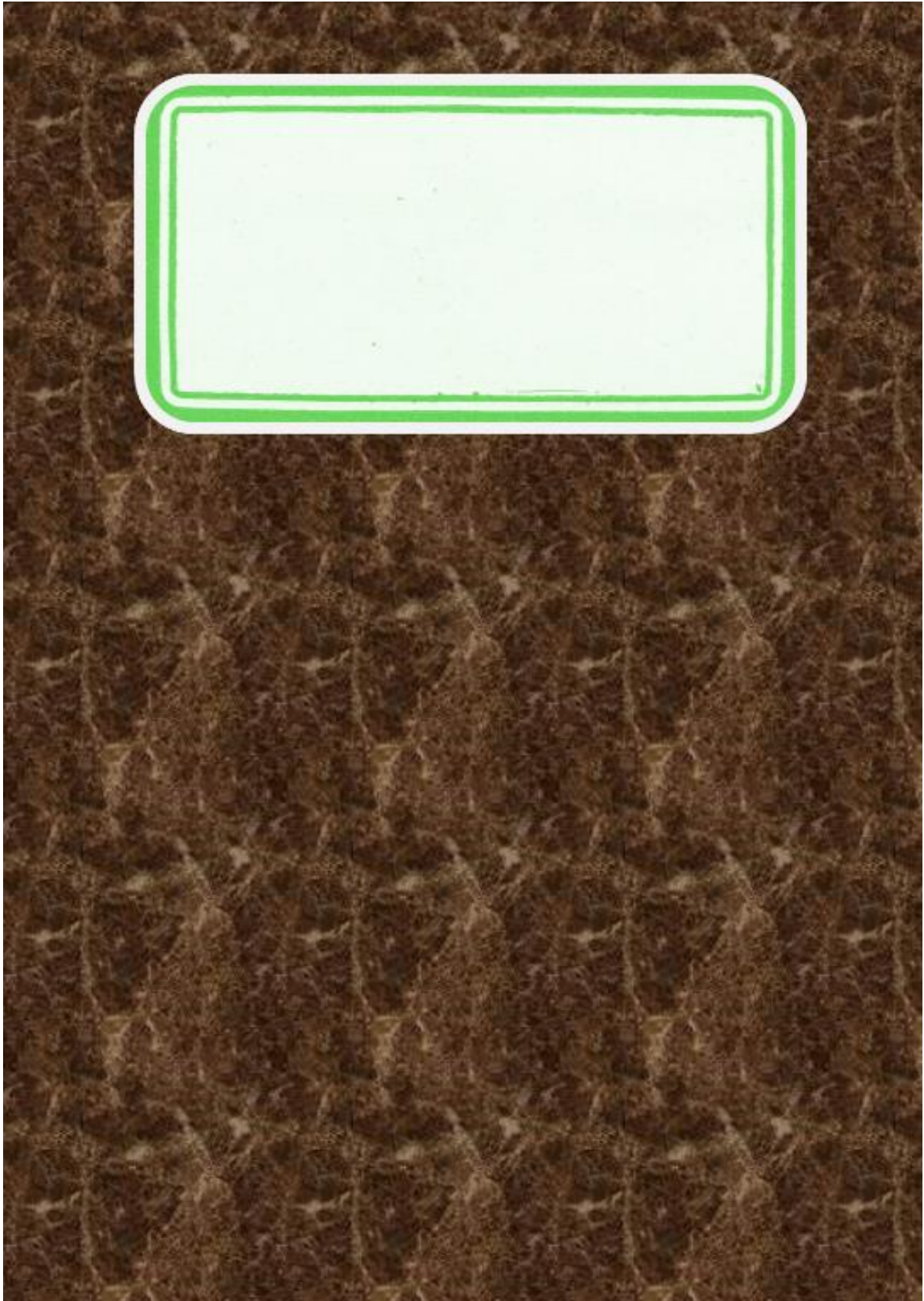

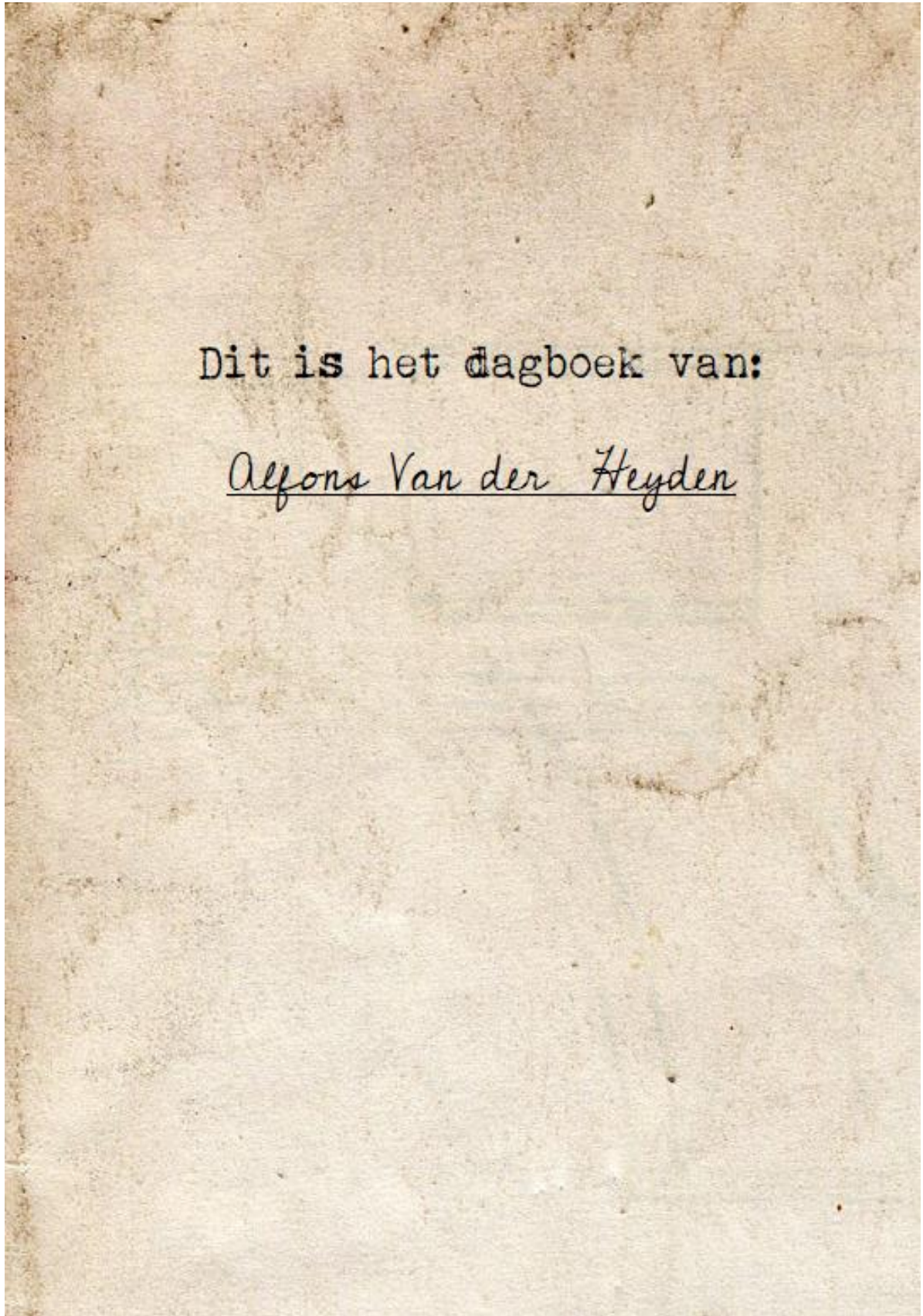
Ook het logo van HoGent moet behouden blijven.

De volledige licentieovereenkomst kan geraadpleegd worden op: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/be/legalcode.nl>

1.2 Dagboek

29 juli 1914

Hallo, mijn naam is Alfons Van der Heyden.

Op 7 september word ik 9 jaar.

Ik heb dit schrijfboekje net van mijn vader gekregen. Omdat we met 9 kinderen zijn thuis ben ik van plan om dit boekje na het schrijven goed te verstoppen. Ik woon in Aalst aan de oostoever van de Dender in een werkmansbuurt. Mijn vader houdt hier een herberg open, iedereen in de buurt kent hem goed.

Ik kijk enorm uit naar de grote vakantie die op 1 augustus begint.

Zwoel-benaauwende dagen31 juli 1914

Vrijdag 31 juli, het is een warme zomeravond met de belofte van een zonnig weekend. Het valt zelfs ons, de kinderen, op dat er onrust is. De mensen komen op straat om in groepjes besprekingen te houden. We horen ze spreken over oorlog, soldaten, mobilisatie. Onze aandacht gaat naar iets anders: de grote vakantie die we op 1 augustus krijgen, wat ons op voorhand zielsgelukkig maakt.

Nervus24 augustus 1914

Plots zie ik enkele mannen aflopen. Sommige dragen hun houten blokken in de handen of houden ze aan de voeten, anderen zijn blootvoets, anderen hebben sletsen aan de voeten of zware werkschoenen. Ze stormen ons voorbij in de richting van de stad, hijgend en zwetend. Wij zijn stomverbaasd en begrijpen niets van dit gedoe tot er een gebeurtenis één van de 'lopers' staande houdt en vraagt: "Zeg, vriend, waarom zijt ge op de loop?" Het antwoord: "De Duitsers pakken al het mansvolk!" Op één, twee, drie is heel onze straat in paniek. De mensen in onze herberg drinken snel hun pint leeg en keren vlieg naar huis.

Onzekerheid27 september 1914

We zijn gewoon geworden aan mensen die met pak en zak beladen voorbijtrekken richting de stad. Het begint op een algemene vlucht te lijken. Vader en moeder maken pakken met eetwaren en klederen gereed. Ieder kreeg een pak dat hij tijdens de vlucht zelf moest dragen en bewaken. Samen met mijn vader, mijn 5 broers en mijn 2 jongste zussen vertrekken we morgen richting Gent. Mijn moeder blijft samen met mijn oudste zus thuis.

Onzekerheid15 juni 1917

Een stroom uit Frans en Vlaams Komen en Meneu zakt naar onze streek af. Er moeten onmiddellijk maatregelen genomen worden om er hier ongeveer 2500 op te vangen. Vreemdelingen worden dan zoveel mogelijk bij de burgers ondergebracht. Wij krijgen niet minder dan 8 Franse vluchtelingen in huis.

Leven onder Duitse wetten15 oktober 1914

Aangezien de Duitsers nu ook de plak zwaaien in Gent zijn we vandaag terug naar huis gekomen.

Er was zoveel te zien op de steenweg dat we onze vermoeidheid vergaten en er geen idee van hadden hoeveel kilometer we moesten afleggen. Het idee van naar huis te gaan deed ons gejaagd voortstappen. Opmarcherende Duitsers deelden ons stukken brood, koeken of fruit toe. Dat kunnen ze want hun voertuigen staken vol eetwaren en drank dat ze uit huizen hebben gestolen. Toen we na een tocht van wel 8 uur aankwamen in Aalst, zagen we overal opengebroken deuren, ingeslagen vensters en kapotte meubels. Naarmate we naar de Markt afzakten, werd het schrikbeeld nog erger.

Soldaten liepen huizen in en uit meestal met flessen drank in de handen, anderen sliepen tegen de gevels hun roes uit, terwijl nog anderen liederen bralden begeleid door een accordeonspeler. Even over de Sint-Annabrug kregen onze voeten vleugels. We stormden naar huis. En daar vonden we moeder en zuster terug met een paar geburen bezig met drank te bestellen aan Duitse soldaten. Broers en ik volgen in moeders armen.

25 december 1914

Vandaag verschenen de eerste spottende rijmpjes tegen de Duitse bezetters. Het is een treurige kerststemming. Het is bitter koud en er is een groot tekort aan kolen. Ook eten is er onvoldoende maar men verdraagt beter de honger dan de koude, waardoor de mensen 's avonds reeds vroeg hun bed opzoeken.

15 januari 1915

Iedere morgen brengen stadswerklieden naar alle scholen ketels dampende soep die leerlingen van de hoogste klas in kannen overgieten. Alle kinderen hebben een kroes bij die met een koordje aan hun hals benzelt. Onze directeur weigert de soep in de klas te bedelen omdat hij vreest dat er teveel op de lesenaars zou gemorst worden.

28 februari 1915

Toen ik gisteren meespeelde in de kinderstoet voerden we met kinderen uit de buurt een oorlogstoneeltje op. De Duitsers keken in het begin geamuseerd toe, maar toen ze onze Belgische vlag zagen en onze spottiedjes hoorden zingen kwam er een totaal verbod op de kinderstoeten.

20 maart 1915

Omdat de eerste Oorlogswinter en de bezetting begon te wegen bedachten de mensen al snel overlevingsstrategieën zoals volkstuintjes. De mensen in de buurt bewerken braakgronden, bouwgronden, oude stortplaatsen om er groenten op te planten.

3 april 1915

Door de dreigende honger komen er in onze buurt Amerikaanse winkels. In de dagbladen heeft mijn vader gelezen dat Amerika voor 40 miljoen frank eetwaren en andere stoffen aan België heeft geleverd.

We krijgen een rantsoeneringskaart waarmee we op een bepaalde dag in de week gerief kunnen aankopen.

Onderstands- en Voedings-Komiteit
AFDEELING AALST

U I T D E E L I N G
van Sodex en Zeep met Handdoek.

Goed voor } $\frac{\text{kilos Sodex}}{\text{kilos Zeep}}$ || Getal personen _____

Afgeleverd aan _____
_____ Straat, Nummer _____ Aalst.

Sectie _____ Nummer _____
Uitdeeling op _____ 1915.

12 februari 1917

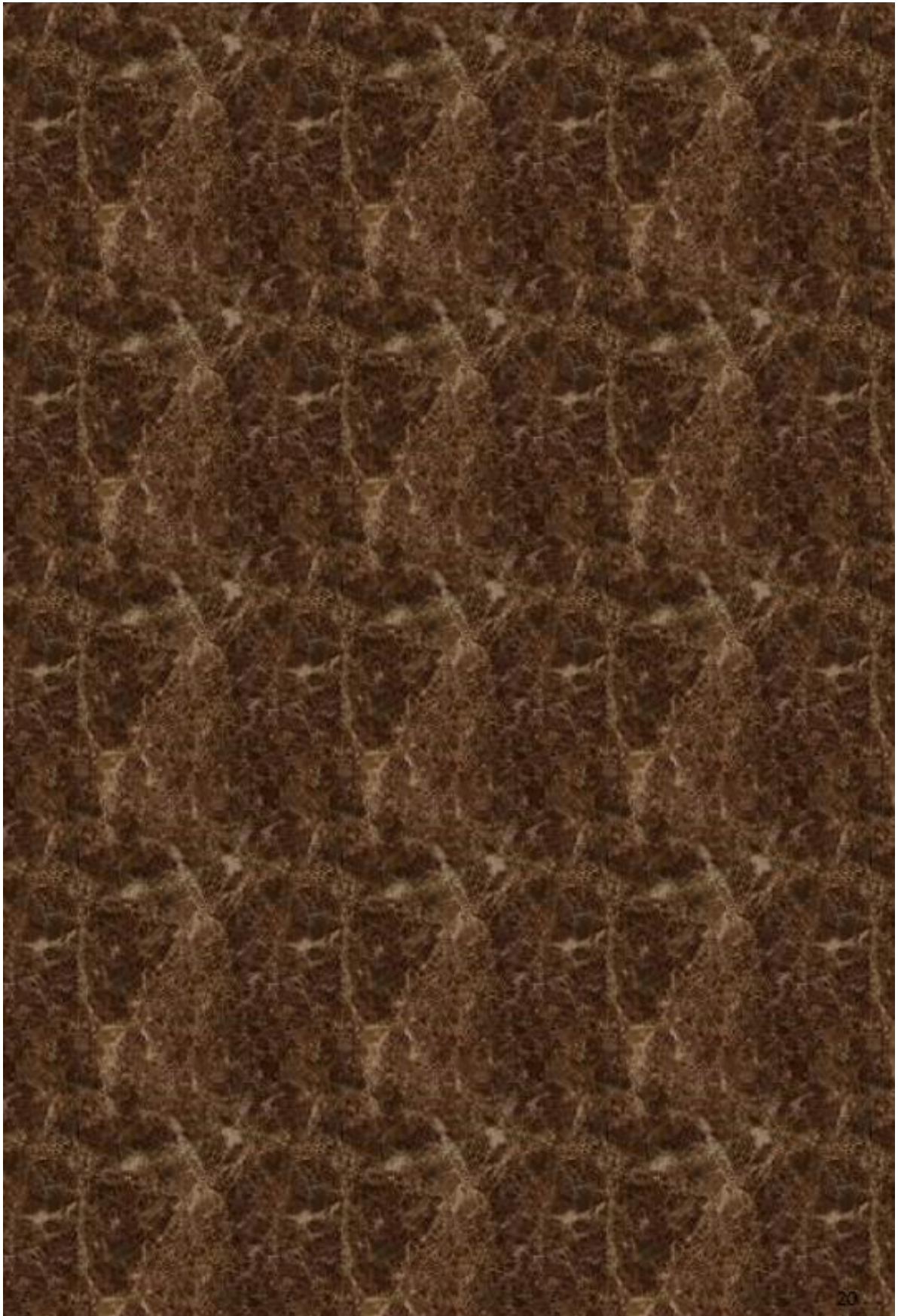
Men noteert een temperatuur van 20°C onder zero. De aardappelen nog niet helemaal droog uit de overstroomde kelders gekomen liggen nu in de kelder te vervriezen ... uit de meeste ervan zal men nog wat patattenbloem trachten uit te krijgen.

12 november 1918

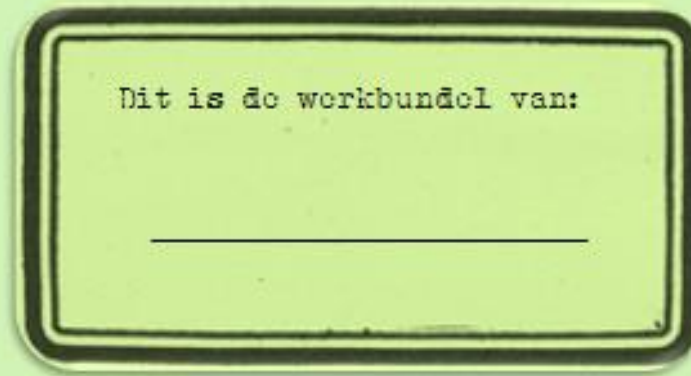
Ik 'vond' een koperen kandelaar van de Duitsers. Ik was zo fier als een gietter toen ik naar huis stapte. Aan het gezicht van vader en moeder zie ik meteen dat er iets niet klopt en ik meen er dan ook naar boven uit te muizen. Helaas, mijn vader heeft me te grabbelen. Ik krijg enige kaakslagen, mijn oren worden als bladeren in zijn handen bijna vermorzeld en als toemaat krijg ik nog een paar flinke trappen onder mijn broek. Dan sleurt hij me in het kolenhok, waar ik een paar uur over mijn zonde kan nadenken. Mijn vader spreekt een zin uit die ik me nog lang zal herinneren: 'Hewel, schone schrijver, schrijf nu maar op wat voor ne held ge vandaag hebt uitgehangen, dan zullen de mensen kunnen lezen tot welke ezelarij ge bekwaam zijt.'

Latere notities

Onmiddellijk na de laatste oorlogsmoand wordt er duchtig gewerkt om de doorgestane miserie zo gauw mogelijk te vergeten. Puinen worden opgeruimd en in de fabrieken wordt met man en macht gewerkt. De scholen gaan in december weer open en het verkeer op het spoor, de steenwegen en de rivieren, wordt overal hernomen. Natuurlijk is er nog van alles tekort; voedsel, brandstof, kleding. Nog maanden lang werkt het komiteit verder. Er breken sociale conflicten uit want de arbeiders nemen het niet, nog als verstotene te worden beschouwd zoals het voor 1914 het geval was. Heel de samenleving ondergaat een diepe verandering.

1.3 Werkbundel leerlingen

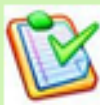

In juni 1914 begint het allemaal.

De toekomstige keizer van Oostenrijk-Hongarije wordt in Bosnië-Herzegovina, meer bepaald in Sarajevo vermoord. Oostenrijk-Hongarije verklaart samen met het Duitse Rijk (Duitsland) de oorlog aan Servië.

Rusland, het Britse Rijk (Groot-Brittannië) en Frankrijk steunen Servië. Het Duitse Rijk verklaart de oorlog aan Frankrijk en krijgt daarbij steun van Oostenrijk-Hongarije.

Opdrachten:

- Kleur op de kaart de landen die Servië de oorlog verklaarden rood.
- Kleur met blauw de landen die Servië te hulp schoten.

En wat met België?

België wou tijdens deze oorlog neutraal blijven. De vraag van Duitsland om doorheen België Frankrijk te mogen binnenvallen werd door de Belgische regering geweigerd. De Duitse troepen hielden zich hier niet aan en vielen België toch binnen op 4 augustus 1914. België werd dus ongewild betrokken bij de oorlog.

c. Teken op de kaart de weg die Duitsland aflegde om Frankrijk aan te vallen.

Lees pagina 4 van het dagboek.

Vul in:

Hoe heet de schrijver van dit dagboek? _____.

Hij is ____ jaar oud. Hij schreef dit fragment op _____ (volledige datum) en is dus geboren in het jaar _____.

Dit dagboek is dus geschreven in de _____ eeuw.

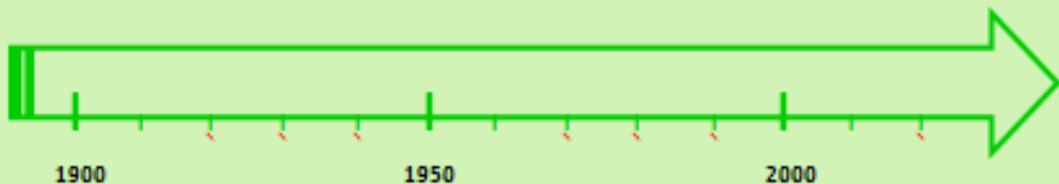
Ze waren thuis in totaal met _____ personen.

Wat wil het woord 'herberg' zeggen? _____

Duid aan op de tijdlijn:

1. Geboortjaar van de schrijver.
2. Jouw eigen geboortjaar.
3. Het jaar waarin hij het eerste fragment schreef.

Lees pagina 5 van het dagboek.

Op onderzoek

Naam:

Onderwerp:.....

Mijn groepsleden:,
.....

begindatum: / / 20 .. **einddatum:** / / 20 ..

Opvolgblad:

1. ONTWERPFASE

DIT IS AF		DE VOLGENDE STAPPEN VOLG JE:
Uo	Ik	
		1.1 Woordveld.
		1.2 Vragenuurtje.
		1.3 Opzoeken!
		1.4 De tekst(en).
		1.5 Bundelen tot een mooi boekje.

2. AFWERKINGSFASE

		2.1 Creatieve afwerking.
		2.2 Voorstelling van het project voorbereiden.
		2.3 De voorstelling is op
		2.4 Doe ik het goed?

1.ONTWERPFASE

1.1 Het woordveld.

1. Schrijf je onderwerp in de kring.
2. Schrijf nu alle woorden rond het kader op, die nu bij je opkomen, als je aan het onderwerp denkt.

1.3 Opzoeken

Zo, nu wordt het tijd om de vragen op te lossen. Snuffelen in boeken, tijdschriften, knipsels, websites, video's, dvd's, cd-rom's, en maak aantekeningen.

Telefoneren of iemand een brief schrijven kan natuurlijk ook!
En wat denk je van een interview of een bezoekje aan de bib?

Minstens 3 verschillende soorten bronnen raadplegen.
(Bv. internet, boek, dvd)

VORM	Schrijf hieronder de titel van je boek, artikel, website, dvd, ...
Bv. internet	Wikipedia

1.4 De tekst(en)

Maak van al je aantekeningen en antwoorden één of meer teksten.

Als je dit meteen aan de computer maakt, zorg dan dat je je document eerst een gepaste naam geeft. **Sla regelmatig op! Controleer op spellingsfouten!**

Zet je tekst op een stick. Zo kun je altijd aan je document zonder dat je steeds aan dezelfde computer moet werken.

Schrijf je tekst eerst op een **kladblad**, laat hem **controleren door een klasgenoot, daarna door de leerkracht**.

Ik maak teksten:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

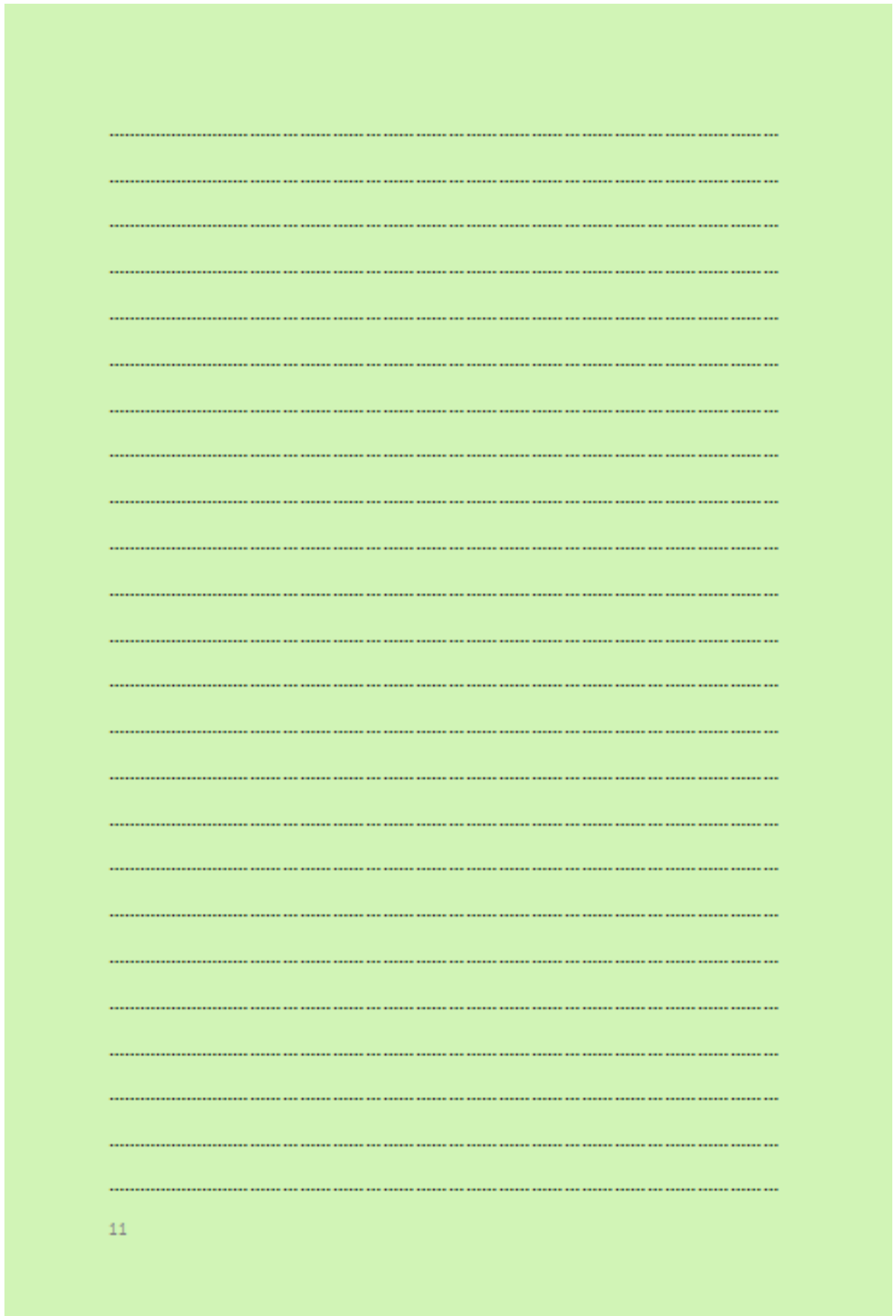
.....

.....

.....

.....

10

A large green rectangular area containing horizontal dashed lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the green area. The number '11' is printed in the bottom left corner of this area.

1.5 Bundelen tot een mooi boekje

Schrijf je werkstukje nu helemaal in het net of typ het op de computer.

Zorg voor een verzorgde lay-out.

Maak tekeningen bij de stukjes tekst of zoek passende prenten foto's die de tekst verduidelijken.

Zorg voor een mooi voorblad.

2. AFWERKINGSFASE

2.1 Creatieve afwerking:

Maak een creatieve verwerking van je project.

Dit kan een boetseerwerk of collage of poëzie of toneel of schilderij, knutselwerkje ... zijn.

Iets anders mag natuurlijk ook!

2.2 Voorstelling van het project voorbereiden.

Datum waarop je voorstelt:.....dag, ../.. /20..

1. Wat ik aan de klas ga vertellen: (=projectboekje aflezen!)

- *Tussentitel + enkele kernwoorden (+ wie)*

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

2. Welke documentatie (foto's, prenten, boeken, dvd's, video's, ...) breng je mee?

- Titel van het boek, foto op pagina ..., (+ ev. naam wie het meebrengt)

-

-

-

-

-

3. Zorg je ook nog voor wat extra sfeer rond jouw project?

- Achtergrondmuziek, voorwerpen, posters, kaarten, ...

-

-

4. Hoe beëindig je je voorstelling?

- Een quiz, ganzenbord, zelf verzonnen spel, een bezoekje, een bezoeker in de klas, ... zorg wel dat dit verband houdt met wat je verteld hebt! Wees origineel!

-

-

-

-

5. Test

Probeer dit alles eens uit, de voorstelling met alles erop en eraan, let hierbij op de tijd (het mag ong. 10 minuten duren).

6. Voorbereiding presentatie tonen aan de leerkracht.

Als je dit alles goed hebt voorbereid & uitgeschreven leg je deze fiche voor aan de leerkracht, *ten laatste 2 dagen voor je presentatie!*

2.3 Projectvoorstelling.

2.4 Doe ik het goed?

Wat lukte mij al goed?

.....
.....
.....
.....
.....

Wat lukte nog niet zo goed, waar moet ik de volgende keer extra goed op letten?

.....
.....
.....

2 Reflecties op de lessen

2.1 Praktijklessen Robin

Wanneer: lessenreeks van 5 tot 16 mei 2014

Waar: BS De Spiegel leefgroep 4 (3de en 4de leerjaar)

2.1.1 Situering van de praktijkervaring

De interesse voor dit onderwerp kwam uit de leerlingen en de mentor zelf. Hierdoor kon ik de lessenreeks in deze klas uitwerken. Het was een Freinetschool waar de klassen bestaan uit leefgroepen. De betreffende klas was leefgroep 4 waar het derde en vierde leerjaar samen in een klas zaten. De klas bestond uit 23 leerlingen.

De lessen duurden steeds 100 minuten, met uitzondering van de les vluchten die werd uitgewerkt op 50 minuten.

2.1.2 Beschrijving van de praktijkervaring en eventuele aanpassingen

Als inleiding van de lessen werd steeds vertrokken vanuit het dagboek. De leerlingen kregen per twee een kopie van de pagina('s) uit het dagboek die betrekking had(den) op de komende les. Ik merkte meteen dat de leerlingen gefascineerd waren door het verhaal van Alfons. De 'moeilijkere' woorden gingen ze verklaren aan de hand van de tekst en ze vroegen ook meteen naar de volgende bladzijden van het dagboek. Voor het lezen van de fragmenten nam ik de leerlingen met leesmoelijkheden apart en las ik de tekst voor. De andere leerlingen konden zelf aan de slag met de tekst. Na het lezen van de fragmenten werden die ook steeds besproken. De leerlingen maakten zelf verschillende associaties met het heden. (bv. Herberg is nu meer een hotel, grote vakantie is nu 2 maanden en toen 1 maand, de volkstuintjes van vroeger doen we hier in Gent ook,...)

Les 1 : hoe het allemaal begon

Bij de meer theoretische uitleg over de oorzaken en de aanleiding heb ik gebruik gemaakt van beeldspraak. Ik heb dan ook gemerkt dat de leerlingen door die beeldspraak meer linken konden leggen en het theoretische stuk goed konden onthouden. Een voorbeeld van die beeldspraak was het uitleggen van het 'von Schlieffenplan'. Wanneer ik zei dat België het niet zomaar kon pikken dat de Duitsers doorheen België overstaken trokken ze aan de mouw van Duitsland en lieten ze zich niet zomaar wegzetten. Hierbij toonde ik ook de spotprent (zie les 1 spotprent België-Duitsland) waarbij het kleine hondje (België) de grote meneer (Duitsland) aan de broek trok. Het is echter wel belangrijk dat niet teveel beeldspraak wordt gebruikt omdat de essentie ervan dan verloren gaat. Waar je zeker rekening moet mee houden is dat je bij het aanduiden van de 2 kampen (geallieerden en centralen, alsook het von Schlieffenplan) gebruik maakt van grote prenten of een beamer. Ik heb gebruikt gemaakt van A3 papier aangezien er geen beamer ter beschikking was. Tijdens het geven van de les vond ik deze prent toch te klein opdat elke leerling alles goed en duidelijk kon zien.

Omdat de interesse voor dit onderwerp van de leerlingen zelf kwam hadden ze zelf ook heel veel materiaal mee met betrekking tot het onderwerp. Zo brachten ze spontaan boeken, spullen, prenten,... mee om hier iets kort over te vertellen. Wanneer je dit onderwerp zelf aanbrengt in je klas geef je de kinderen best mee dat ze gerust boeken, spullen e.d. mogen meebrengen naar de klas en daar iets rond mogen vertellen.

Bij deze les is het belangrijk om nog eens te testen wat de kinderen onthouden hebben. Daarom is het best om samen met de kinderen in een kring te gaan zitten en ze zelf nog eens te laten herhalen wat ze onthouden hebben. Het is belangrijk dat je als leerkracht waakt over de volgorde van de gebeurtenissen zodat de leerlingen dit niet door elkaar halen. Ter ondersteuning haal je er de kaart van Europa in 1914 bij zodat de leerlingen ook alles goed kunnen situeren en aanduiden. Tijdens de les heb ik ondervonden dat ze door te werken via de kaart alles beter konden associëren met de geziene leerstof.

Les 2 : vluchten

Aan de hand van de gelezen dagboekfragmenten kwam ik samen met de leerlingen nog even terug op de geziene leerstof van de vorige dag. Via wat Alfons schreef konden de leerlingen verklaren waarom hij dat schreef en wat er precies gebeurde. De leerlingen legden zelf de link met het 'von Schlieffenplan' al wisten ze de precieze naam niet meer te zeggen, wat ik niet zo erg vond. De uitleg die ze gaven was belangrijker voor mij. Ik heb zelf geen moeilijke woorden van de vorige les verklaard voor hen, wanneer ze uitleg wouden grepen ze meteen naar het woordmuurkaartje dat achteraan de klas aan de woordenmuur hing .

Via de werkvorm met de placemats konden alle kinderen tegelijk aan het werk en had je als leerkracht ook een goed overzicht over de groepjes. Je kon de verschillende placemats bekijken en even kort bespreken met de leerlingen van het groepje. Ik vond deze werkvorm zeer geschikt en voor de leerlingen was dit iets volledig nieuw. Na een korte duidelijke uitleg gingen ze meteen aan de slag. Door hen zelf de gemeenschappelijke dingen op de placemat te laten omcirkelen ging het ook heel vlot bij de klassikale bespreking.

Ook bij het kringgesprek rond vluchten konden de leerlingen heel goed de link leggen met Alfons. Ze vroegen zich dan af of Alfons ook iets had meegenomen toen hij vluchtte met zijn vader en broers. De leerlingen hadden er wel wat moeite mee om zich in te leven in de situatie van het vluchten. Sommige leerlingen hadden de opdracht: " één voorwerp meenemen indien je zou moeten vluchten" verkeerd begrepen, anderen hadden er goed over nagedacht en hadden het moeilijk om slechts één ding te kiezen. De knuffels waar ze dagelijks mee gaan slapen kwamen het meest aan bod. Andere zaken zoals een souvenir, een foto of iets anders met een emotionele waarde is ook enkele keren aan bod gekomen. Sommige leerlingen hadden etenswaren mee zoals een brood of sardienen omdat ze zouden honger krijgen bij hun vluchttocht. Nadat sommige leerlingen de anderen hadden gehoord begrepen ze de opdracht wel en 'verbeterden' ze hun voorwerp met wat ze dan wel zouden meenemen.

Zelf nam ik ook deel aan het kringgesprek en stelde ik ook mijn voorwerp voor. Hierdoor heb ik weinig moeten ingrijpen om te zeggen dat ze het kort moesten houden omdat ze door mijn voorbeeld wisten hoe lang het ongeveer mocht duren. Dit was nodig om iedereen aan de beurt te laten komen (23 ln).

Les 3: Op onderzoek

Omdat de Eerste Wereldoorlog een té groot onderwerp is om rond te werken als groep werd dit onderverdeeld in deelonderwerpen. Deze werden vooraf opgesteld zodat de leerling gericht rond één aspect van de oorlog konden werken.

Omdat het een Freinetschool was had deze klas al veel ervaring met het maken van een lapbook en konden ze meteen aan de slag. Ikzelf en de leerlingen hadden voor heel wat bronnenmateriaal gezorgd. De leerlingen konden op zoek naar informatie in boeken, teksten of op het internet. Door de ruime keuze aan boeken kon elk groepje aan het werk. De ene brainstorm was sneller klaar dan de andere maar door de vele beschikbare bronnen moest er geen enkel groepje wachten om aan de slag te kunnen gaan. Ik liep rond om eventuele vragen van de leerlingen te beantwoorden of om groepjes een beetje te sturen in hun brainstorm.

Voor een klas of groep waar ze geen ervaring hebben bij het maken van een lapbook, denk aan het regulier onderwijs, is er een werkbundel voorzien die hen hierin stuurt. Natuurlijk kan je deze bundel ook gebruiken in het methodeonderwijs zodat de leerlingen geen stapjes overslaan.

In deze klas verliep alles zeer vlot. Leerlingen kwamen al op voorhand bij mij met de eerste versie van hun tekst zodat ik de foutjes er kon uithalen voordat ze aan de nette versie begonnen. Als leerkracht moet je er ook op toezien dat leerlingen niet alles letterlijk gaan overschrijven van hun bron. Maak hen dit ook duidelijk alvorens te beginnen.

De deelonderwerpen waren goed gekozen en elk groepje heeft ook veel informatie kunnen vinden. Enkel bij het deelonderwerp “kledij” heb ik zelf veel insteken moeten geven aangezien het moeilijker was om daaromtrent informatie te vinden. De focus in boeken en op het internet lag veelal op de uniformen van de soldaten. Er was bitter weinig te vinden over de kledij van gewone burgers en kinderen. Het groepje heeft zijn lapbook kunnen voorstellen met wat ze hebben gevonden maar nadien hebben we dit deelonderwerp geschrapt. We hadden nog genoeg andere deelonderwerpen voorzien.

Les 4: oorlogswafels

Voor deze les zijn heel wat materialen en ingrediënten nodig. Ik heb één week op voorhand een briefje aan de leerlingen meegegeven met een boodschap naar de ouders toe. Daarin werd vermeld dat we oorlogswafels gingen maken maar wel nog wat ingrediënten nodig hadden. Zo kon elke ouder iets meegeven met zijn/haar kind. We hadden vrij snel het nodig materiaal bij elkaar. Zo moest ik enkel nog zorgen voor de materialen die nog niet aanwezig waren.

Ik heb gezorgd dat deze les in de namiddag viel. Zo kon ik tijdens de middagpauze alles klaarzetten zodat de leerlingen meteen konden beginnen na de pauze. De wafelijzers en het elektrisch vuurtje stonden op tafels achteraan de klas zodat niemand over de kabels kon vallen. Op die manier stond ook het kokend water ver genoeg van de kinderen.

Om tijd te winnen had ik de potten met water al op het vuur gezet zodat de aardappelen van de kinderen meteen in het kokende water konden. Omdat ik had gevraagd de aardappelen in kleine stukjes te snijden duurde het ook minder lang vooraleer ze gaar waren. In de lesfiches werden deze tips opgenomen om zo de les vlot te laten verlopen.

2.1.3 Conclusie

Het lessenpakket is gericht tot de derde graad maar uit ondervinding is gebleken dat dit relatief is aangezien de lessen in de 2de graad ook perfect lukten. De eindtermen en leerplannen zijn echter wel afgestemd op de derde graad. Wanneer leerkrachten uit de 2de graad dit pakket willen gebruiken zullen ze zelf hun eindtermen en leerplannen op dit lespakket moeten afstemmen.

Door mijn ervaringen bij de les 'Op onderzoek' vonden we het nuttig om een leidraad te ontwikkelen die de leerlingen doorheen de opdracht helpt. Die bundel werd toegevoegd aan de 'werkbundel voor leerlingen'.

Uit ondervinding werden enkele algemene tips om de les vlot te laten verlopen, opgenomen in de lesfiches. Met die tips erbij werd de handleiding zowel door de mentor als door mij handig bevonden in gebruik.

2.2 Praktijkles Tiana

Wanneer: Dinsdag 27 mei 2014
Waar: KBO Leupegem (5^e leerjaar)

2.2.1 Situering van de praktijkervaring

De leerlingen hadden reeds geleerd over WO I en waren ook al naar leper geweest. Er waren in totaal 31 leerlingen in het vijfde leerjaar verspreid over twee klassen (Nadine: 16 Iln, Lise: 15 Iln). Robin heeft in de klas van Lise gewerkt met laptops en Tiana in de klas van Nadine met tablets. Een vaste computer en een beamer waren in beide klassen reeds aanwezig. We zorgden zelf voor 8 tablets en 8 laptops die we konden ontlenen bij ons op school. We hadden ook nog 2 eigen laptops en 1 eigen tablet mee voor de zekerheid. De les duurde 50 minuten.

2.2.2 Beschrijving van de praktijkervaring en eventuele aanpassingen

Om de les te starten moest ik gewoon inloggen op de website van Prowise. Ik kwam zo op mijn persoonlijk profiel terecht en kon de presentatie openen en tonen op groot scherm. Als je de presentatie toegestuurd krijgt in je mailbox moet je gewoon op de link klikken om de presentatie te openen.

Voor de ik tablets uitdeelde zei ik het volgende tegen de leerlingen: "Jullie weten allemaal wel dat zo een tablet heel veel geld kost, we gaan daar dus voorzichtig mee zijn. Laat de tablet ook gewoon op jullie bank liggen." Ze hebben zich gedurende de hele les goed aan die afspraak gehouden.

De leerlingen zelf hadden weinig instructie nodig, nog voor ik het kon zeggen hadden ze de tablet zelf al ontgrendeld en waren ze door het menu aan het swipen. Bij het inloggen moesten de leerlingen een gebruikersnaam en een inlogcode invoeren. Aangezien de leerlingen per twee aan één tablet werkten had ik gezegd dat ze bij gebruikersnaam hun namen aan elkaar moesten plakken (bv: jansarah). Dat bleek echter bij sommige duo's het maximum aantal tekens te overschrijden. Je kan dus beter elk duo een nummer geven om in te voeren bij gebruikersnaam. De groepscode om in te loggen konden de leerlingen aflezen op het scherm vooraan.

Ik begon met de woordenwolk "WOI, waar denk je aan?" Toen ik op "scherm delen" klikte werd het scherm ook zichtbaar op de tablets. De leerlingen konden hun woorden ingeven en naar het scherm versturen. Dat ging zonder moeite. Ze vonden het ook heel leuk om te zien dat hun woorden op het grote scherm tevoorschijn kwamen, op die manier waren ze ook onmiddellijk gemotiveerd om verder te gaan. Wat opviel aan de antwoorden van de leerlingen was dat die vooral betrekking hadden op oorlog in het algemeen. Ik heb dan gezegd om ook eens aan jaartallen, namen en landen te denken en toen kwamen er wel nog wat antwoorden bij die we dan mondeling overlopen hebben. Ik kon die antwoorden misschien zelf nog in de woordenwolk gezet hebben.

Bij stap 2 vroeg ik welke landen ze op de prent herkenden, we overliepen die antwoorden mondeling. Er was nochtans een woordenwolk voorzien in de handleiding maar in heb

tijdens de les ingezien dat het een beetje overbodig was om dat op die manier te doen. De leerlingen mogen ook eens zelf aan het woord zijn. Dat gaan we dus aanpassen. Bij stap 3 vroeg ik of de leerlingen wisten welke landen bondgenoten waren aan het begin van WO I. Ik heb een leerling laten verwoorden wat "bondgenoten" juist zijn. Ik vroeg dan ook naar de twee kampen en aangezien dat een beetje stroef verliep gaf de promotor de tip om de spreken van "de landen die centraal gelegen zijn" om tot het begrip centralen te komen. Één van de leerlingen heeft het begrip geallieerden aangebracht (ze hadden de begrippen al gezien). Samen hebben we dan ook de landen die daar oorspronkelijk bij hoorden gesitueerd op de kaart. Nadien hebben we de landen die tot de centralen behoorden aangeduid met één kleur, en de landen die tot de geallieerden behoorden met een andere kleur. De leerlingen konden dat ook zelf via de tablet op hun eigen kaart aanduiden. Ik heb slechts één keer moeten tonen waar ze de markeertool konden vinden, ze hadden de werking van het programma snel beet.

Vervolgens vroeg ik hoe België nu in die oorlog terecht is gekomen. Ze konden het von Schlieffenplan uitleggen maar de term hadden ze nog niet geleerd. Een leerling vroeg dan waarom de Duitsers niet gewoon langs de grens met Frankrijk aanvielen. De promotor heeft daar dan op gereageerd: "denk eens als een generaal, die aanval zouden ze verwachten dus probeerden ze het via een andere weg". Hoewel het een logische vraag is was ik daar niet echt op voorbereid en wist ik niet onmiddellijk iets te zeggen dus ik was toen wel blij met de tussenkomst van de promotor. De leerlingen hebben het von Schlieffenplan toen ook aangeduid op hun eigen kaart. Zoals ik eerder al zei hadden de leerlingen de term von Schlieffenplan nog niet geleerd. Ik was tijdens deze stap ook vergeten om op de term te vermelden (het stond wel in de handleiding). Het had beter geweest als ik die term aan bod liet komen aangezien er over die term een vraag stond in de quiz.

Tijdens de quiz was het voor mij een beetje zoeken hoe ik de presentatie kon bedienen maar tegelijk ook af en toe eens kon rondgaan bij de kinderen. De presentatie en het stemmen (kortom de bediening van de presentatie) vlot laten verlopen vraagt wel een beetje oefening heb ik gemerkt. Als ik de les nog eens zou geven zou dat al veel vlotter gaan omdat ik meer vertrouwd zou zijn met het programma. Tijdens de quiz heb ik ook gemerkt dat sommige vragen nog een beetje meer uitdieping nodig hebben. Als er aan het antwoord geen uitdieping of context vasthangt hebben de leerlingen er immers niet veel aan. Dat gaan we dus ook aanpassen in onze handleiding. De filmpjes die ik bij een van de vragen voorzien had kon ik niet laten afspelen. Robin heeft mij nadien gezegd dat het bij hem eerst ook niet lukte maar dat je een functie in de werkbalk moest aanklikken en ze dan wel kon laten afspelen.

Naar het einde van de les toe hebben we via een woordenwolk aan de leerlingen gevraagd wat ze er van vonden. Ze konden hun antwoorden via de tablets naar het scherm zenden. De antwoorden waren allemaal zeer positief maar dat kwam hoogstwaarschijnlijk door de vernieuwende manier van werken en door de voorkennis die de leerlingen reeds hadden over het onderwerp. (zie conclusie)

In de handleiding gaan we deze stap vervangen door een tweede woordenwolk met de vraag: "WOI, waar denk je aan?" Op die manier zal je zien dat de antwoorden van de leerlingen deze keer veel genuanceerder zijn dan bij de eerste woordenwolk.

Als slot hadden we een WOI-woordzoeker voorzien. Je kan ook perfect een nieuwe woordzoeker maken met de leerlingen, die wordt dan onmiddellijk gemaakt door het programma. Ja kan die woorden dan halen uit de tweede (meer genuanceerde) woordenwolk. Als ze zelf de woorden mogen kiezen zal de betrokkenheid nog hoger zijn.

Met de uitbreidingen die zijn toegevoegd duurt de les nu 1 uur en 30 minuten.

2.2.3 Conclusie

De les op zich zat goed in elkaar, maar miste hier en daar nog wat uitdieping. De betrokkenheid van de leerlingen was heel hoog dankzij het gebruik van nieuwe media (de tablets). Ze konden hun eigen inbreng delen met de klas. De drempel om iets te durven delen werd ook verlaagd doordat ze niet wisten wie wat had ingezonden. Om alles vlot te doen verlopen moet als leerkracht je wel al wat geoefend hebben met het programma. Volgens mij is het haalbaar om de les aan een grotere klasgroep te geven, indien er voldoende materiaal beschikbaar is. Aangezien de leerlingen allemaal dezelfde applicatie moeten gebruiken en ze enkel in de schermen kunnen werken die jij deelt kan je dus ook makkelijk het overzicht over de groep houden.

Als je met multimedia werkt moet je natuurlijk altijd een plan B hebben voor wanneer de technologie het laat afweten. Dan raden wij aan om flexibel te werken te gaan en te proberen om eerst een andere les te geven, nadien kan je nog eens proberen. Deze les komt namelijk het meest tot zijn recht als ze gegeven kan worden aan de hand van nieuwe media. Tijdens het lesgeven heb ik ook gemerkt dat de handleiding praktisch in gebruik was.

Met de uitbreidingen die we nu aan de les hebben toegevoegd duurt ze 1 uur en 30 minuten.

Besluit

Om een antwoord te vinden op de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe maak je een educatief pakket rond de Eerste Wereldoorlog voor kinderen uit de derde graad van het lager onderwijs?' hebben we verschillende stappen ondernomen.

We zijn gestart met een vooronderzoek waaruit bleek dat de Eerste Wereldoorlog heel beperkt aan bod kwam in bestaande (courante) handleidingen. We vonden wel één aparte handleiding die volledig in teken stond van de Eerste Wereldoorlog. Die handleiding had potentieel, maar er waren toch nog wat dingen die we anders zouden zien.

We zijn vertrokken vanuit de 'mankementen' van bestaande handleidingen om ons lessenpakket uit te bouwen. Onderweg werden websites, musea, lesideeën en programma's die een meerwaarde konden zijn voor ons lessenpakket onderzocht en verwerkt.

Omdat we in de bestaande handleidingen vooral de link met de leefwereld van de kinderen misten hebben we als rode draad doorheen ons lessenpakket gekozen voor een dagboek dat geschreven is door een kind uit de Eerste Wereldoorlog. Uit de praktijk is dan ook gebleken dat dit aanslaat en dat de kinderen meteen geïnteresseerd en betrokken waren. Ook door het gebruik van nieuwe media hebben we ervaren dat de interesse en betrokkenheid van de leerlingen toenam.

Zoals we aan het begin van ons onderzoek hadden voorzien is het inderdaad een lessenpakket geworden dat kan uitgewerkt worden op twee weken. Eén week is echter te kort om het volledige pakket uit te werken. Tijdens de praktijklessen is gebleken dat het pakket ook gebruikt kan worden in de tweede graad, mits enkele aanpassingen.

Aangezien ons pakket onderworpen werd aan de criteria van de Toetssteen is het pedagogisch goed onderbouwd. Het pakket zal ook nog kunnen gebruikt worden na de herdenkingsperiode 14-18.

Algemeen kunnen we stellen dat het een interactief lessenpakket geworden is waarbij de kinderen gestimuleerd worden tot zelf nadenken. Leren door doen wordt in deze handleiding dan ook benadrukt. Tenslotte kunnen we uit eigen ervaring concluderen dat de handleiding handig in gebruik is.

Bibliografie

Verwijzing naar boeken :

Vanoutrive P. (2011). *De allerlaatste getuigen van WO I*. 3de druk. Lannoo, Tielt.

Chielens W. (2006). *De kijkkast van Kobe. Een blik op de Eerste Wereldoorlog*. 1ste druk. Hasselt-Amsterdam, Clavis.

De Schaepdrijver S. (2013). *De Grootte Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Amsterdam, Atlas Contact.

Chielens W., Sinaeve W., Deheegher F. (2012). *Het droommuseum van Dre. Een tocht door de Eerste Wereldoorlog*. 1ste druk. Brugge, die Keure.

Brown A., Dumarche L., Glorennec P., Humbert J.M., Verney J.P. (1989). *Stroomversnellingen in de wereldgeschiedenis. 14-18 de Eerste Wereldoorlog*. Casterman

Ross S. (2002). *Moord in Sarajevo. De aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog*. (hertaling) Harmelen, Ars Scribendi BV.

Van Dooren H.(2012) *Geschiedenis en maatschappij III. België in de Eerste Wereldoorlog*. Cursus HogentEcocampus.

Vanden Broeck K. (2011) *Pedagogiek I, werkvormen, cursus HogentEcocampus*

Verwijzing naar internetbronnen :

Erfgoedcel TERF (2013), <http://terf.kindereninbezetgebied.be/> , (geraadpleegd op 07/02/2014)

RAG Solutions (2012), <http://terf.kindereninbezetgebied.be/>, webquest en projectbundel, (geraadpleegd op 07/02/2014)

FARO , projectsecretariaat '100 jaar Grote Oorlog' (2012), workshop en verslagen, <http://www.vlaanderen.be/int/sites/iv.dev.vlaanderen.be.int/files/documenten/Verslag%20workshop%20dagelijks%20leven%20tijdens%20wo1.pdf>, (geraadpleegd op 07/02/2014)

WESTHOEK VZW (s.d.) <http://www.wo1.be/nl/home> , bordspel en algemene info-links, (geraadpleegd op 07/02/2014).

WIKIMEDIA Foundation (2003), Wikipedia, nl.wikipedia.org/wiki/Eerste_Wereldoorlog , http://nl.wikipedia.org/wiki/Belgi%C3%AB_in_de_Eerste_Wereldoorlog, (geraadpleegd op 07/02/2014)

KEESDEBROUWER (2002-2014), http://members.home.nl/keesdebrouwer/eerste_wereldoorlog/10_tijdlijn_1914-1918.htm, algemene info, (geraadpleegd op 07/02/2014)

Menno Wielingwa (2003-2013), <http://wereldoorlog1418.nl/index.html#examen>, algemene info, (geraadpleegd op 29/05/2014)

Freinetschool Zevensprong, (s.d.), <http://zevensprong.org/index.php?section=2&page=90>, algemene info over Freinet, (geraadpleegd op 18/05/2014)

IFFM (2014), <http://www.inflandersfields.be/nl>, wat bieden musea aan, (geraadpleegd op 20/05/2014)

Museum Passchendaele (2013), <http://www.passchendaele.be/ned/educatief.html>, wat bieden musea aan, (geraadpleegd op 07/02/2014)

Talbot House (2012), <http://www.talbothouse.be/nl/museum/educational/schools>, wat bieden musea aan, (geraadpleegd op 07/02/2014)

Museum aan de IJzer (s.d.), <http://www.ijzertoren.org/educatief>, wat bieden musea aan, (07/02/2014)

Hooge Craeter museum, (s.d.) , <http://www.hoogecraeter.com/>, wat bieden musea aan, (geraadpleegd op 07/02/2014)

Kinderpleinen, (s.d.), <http://www.kinderpleinen.nl/showPlein.php?plnId=138>, bestaande websites voor kinderen, (geraadpleegd op 20/05/2014)

Erfgoedcel TERF, (2013), www.kindereninbezetgebied.be, bestaande websites voor kinderen, (geraadpleegd op 20/05/2014)

Provincie West-Vlaanderen, (2014), www.nooitmeeroorlog.be, bestaande websites voor kinderen, (geraadpleegd op 20/05/2014)

Provincie West-Vlaanderen, (2014), www.wo1.be/nl/home, bestaande websites voor kinderen, (geraadpleegd op 07/02/2014)

Ontwikkeling Nederlandse Canon, (2006), <http://entoen.nu/eerstewereldoorlog/po>, bestaande websites voor kinderen, (geraadpleegd op 20/05/2014)

Acteursbureau Kapok, (s.d.), <http://www.werkvormen.info/werkvorm/>, werkvormen, (geraadpleegd op 19/05/2014)

Weebly – Tiana Vander Vreken, (2013), <http://samenwerkendleren.weebly.com/>, werkvormen, (geraadpleegd op 19/05/2014)

DeMilked, (2010-2011), <http://www.demilked.com/free-paper-textures-backgrounds/>, achtergrond papier dagboek geraadpleegd op (04/04/2014)

Blogger- Knick off time interiors (s.d.), <http://knickoftimeinteriors.blogspot.be/2013/09/vintage-blue-labels-antique-graphics.html>, blauw label dagboek (geraadpleegd op 04/04/2014)

Dafont, (s.d.), <http://www.dafont.com/theme.php?cat=603&page=34>, lettertype dagboek handschrift Alfons, (geraadpleegd op 04/04/2014)

Maximilian Bloch – 1001fonts, (s.d.), <http://www.1001fonts.com/search.html?search=typewriter&page=2&items=10>, lettertype dagboek typemachine, (geraadpleegd op 04/04/2014)

Vlaamse Scholieren Koepel, (s.d.) http://www.scholierenkoepel.be/sites/default/files/wysiwyg/advies_nieuwe__sociale_media_op_school_2013-03-16.pdf, onderzoek nieuwe media (geraadpleegd op 27/05/2014)

Handleidingen

Mundo – die Keure, Brugge, P. Demeurisse – F. Dewaele, Walter Dons, Charly Nowé, Jef Peeters, Rik Popelier, Sara Stevens, Danny Verlinden - 2011

Piramide–die Keure, Brugge, Wim Claes, Ann De Naeyer, Kristof De Smet, Frank Dewaele, Martial Feys, Charly Nowé, Nic Papijn, Bart Verschuere - 2002

Werosignaal – Wolters Plantyn, Deurne, F. Dhaenens – G. Rotthier – R. Schouteden – M. Van Kerchove - 2008

De Basis voor Wereldoriëntatie- Plantyn, Mechelen, Bart Jonckers, Bart Van Hooreweghe, Greet Mertens, Inge Scholliers, Jelle Seynave, Katleen Dejockheere - 2008

Open wereld – Averbode – A. Bergen, W. Verbruggen, J. Tilley, J. Allegaert, N. Wilmots, K. Vuerinckx, N. Lavrijs, K. Sercu, M. Creemers, L. Van Nispen, S. Calant, 2009

Curieuzeneuzen – de boeck – E. Brattinga, P. Bruynooghe, E. Gallin, J. Loman, H. Peersmans, F. Roels, P. Roumans, P. Vanbedts, 2012

Mikado handleiding de wereldoorlog van Odon – Pelckmans – Sarah Kumar, Ivanadriaenssens- Flanders Field Museum - 2010

Het Grote Geschiedenis spel – Wolters Plantyn – B. Vandezande, C. Maes – 2006

Andere

Eigen stages in freinetscholen; De spiegel, leefgroep 4A en De harp leefgroep 2B, beide te Gent, freinettechnieken en werkvormen.

Bijwoondag Kleur Bekennen, (29/03/2014), Grote Markt Ieper, IFFM, algemene info WO I, lesideeën, info omtrent eindtermen en leerplannen, info over aanpak thema in de klas.

D'Haeseleer P., leerkracht geschiedenis BuSO, (29/03/2014), contact van op de bijwoondag Kleur Bekennen, recept oorlogswafels.

Pollefliet L., (2013). Schrijven van verslag tot eindwerk. Zesde herwerkte druk, Gent, Academia Press

Bijlagen

Bijlages handleidingen

12

1870-1914
histo.mund
focusthema 5

4 Leopold II

Wat weet je over Leopold II? Geef een antwoord in een goedgebouwde zin.

Leopold II

1 Wanneer werd Leopold II koning?

2 Wat wou hij graag hebben voor België?

3 Wie stuurde hij daarvoor op pad waar naartoe?

4 Wat gebeurde er in 1885? En in 1908?

5 De Eerste Wereldoorlog of WO I

Markeer wat klopt, kruis aan of vul aan.

- Wat was de aanleiding tot de Eerste Wereldoorlog? De moord op de Oostenrijkse/Duitse kroonprins.
- Hoe raakte België betrokken bij WO I?
 - Er werd een Oostenrijkse prins vermoord.
 - Koning Albert I wilde zich mengen tussen de verschillende partijen.
 - Koning Albert I verbood de doorgang van Duitsland over ons grondgebied.
- Over de oorlog
 - De Duitse troepen vallen België binnen op 4 augustus/september 1914.
 - In ons land worden de Duitsers tot staan gebracht aan de Schelde/Lizer.
 - WO I was vooral een loopgravenoorlog/tankoorlog.
 - Die oorlog was een echte uitputtingslag door de koude/het voedseltekort/het water/het ongedierte/de grote, afgelegde afstanden.
- Einde van WO I
 - wapenstilstand op _____
 - miljoenen mensen _____ of _____
 - 1919: opstellen van Verdrag van _____
 - gevolg: Duitsland moest _____ betalen.

Even nadenken ...

Nooit eerder noemde men een oorlog een 'wereldoorlog'.

Vind je die naam terecht of niet? Noteer je mening in enkele sleutelwoorden.

FOCUSTHEMA 5 : SV OF BEKEND IN HET VERLEIGNT

focusthema 5

Les 6 De grote verandering

INFO VOOR DE LEERKRACHT

1 Van de Franse revolutie naar Napoleon Bonaparte

Met de Franse revolutie in 1789 neemt de burgerij en de gewone bevolking bloedige wraak op de koningen en de adel die eeuwenlang enkel door erfenis de macht hebben weten te behouden. Frankrijk is voortaan een republiek en geen koninkrijk meer. In 1794 worden onze Zuidelijke Nederlanden, toen onder Oostenrijks bewind, heroverd door de Franse republiek.

Kort na 1800 komt daar een begaafde generaal aan de macht Napoleon Bonaparte. Hij weet zich te verzekeren van de politieke en militaire macht en heeft grootse plannen. Hij wil van Frankrijk een groot Europees rijk maken en trekt op veroveringstocht. Na een smadelijke nederlaag in Rusland moet hij opnieuw de aftocht blazen in Waterloo nabij Brussel. Een leger van Russen, Nederlanders, Engelsen en Oostenrijkers verslaan hem definitief.

Napoleon is natuurlijk in de eerste plaats een overheerser, maar zijn bewind brengt ook veel goeds in onze streken. Hij verdeelt zijn land in arrondissementen en laat het bestuur daarvan deels kiezen. Hij doet rechtspraak op basis van zijn Code Napoleon, wat later de basis vormt voor de eerste Belgische grondwet. (Bijna) iedereen is voortaan gelijk voor de wet. Sterfgevallen, geboorten en huwelijken moeten voortaan worden geregistreerd op het gemeentehuis. Sommige burgers hebben het daar niet zo op begrepen en geven een belachelijke naam op uit protest. Maar die hebben ze nu nog!

Ook de economie vaart er wel bij. De Antwerpse haven wordt uitgebreid met onder meer het Bonapartedok en nieuwe wegen en kanalen worden aangelegd.

2 Tijd voor een Nederlander, Willem I

Na de nederlaag in Waterloo van Napoleon worden de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden opnieuw één.

Wij komen onder het Nederlandse bestuur van koning Willem I, opnieuw een vreemde heerser, de zoveelste in de rij. De heerschappij van Willem I brengt net als die van Napoleon welvaart naar onze streken. De Nederlanders hebben rijke kolonies en wij profiteren daarvan. Willem I investeert in onderwijs om het analfabetisme terug te dringen. Maar de cultuurverschillen zijn groot. Bij ons is niet het Nederlands maar het Frans de voertaal van de betere burgerij. Daardoor komen weinigen van hen in aanmerking voor een leidinggevende functie.

3 Leve België

In 1830 breekt in Brussel een opstand uit. De Nederlanders worden uit onze streken verdreven. Vertegenwoordigers uit de verschillende provincies vormen samen 'het Nationaal Congres'. Ze verklaren België onafhankelijk, stellen een grondwet op en gaan op zoek naar een koning. Bij hun zoektocht komen ze uit bij de Duitse Leopold van Saksen-Coburg Gotha die ook banden heeft met het koningshuis van de machtige buur Groot-Brittannië, altijd meegenomen. Leopold aanvaardt en het koninkrijk België kan eraan beginnen.

4 Wereldoorlog I, een bloedige loopgravenoorlog

Bij het begin van de 20e eeuw betwisten de grootmachten Groot-Brittannië, Frankrijk, Duitsland, de VS en Rusland het overwicht op zee en in de kolonies. Wanneer in Sarajevo een Oostenrijkse kroonprins wordt doodgeschoten, verklaart Oostenrijk Servië de oorlog. De grootmachten gebruiken dat voorval om hun krachten te meten en kiezen kant. Duitsland, Turkije en Bulgarije kiezen de kant van Oostenrijk. Frankrijk en Groot-Brittannië, en later ons land, staan in het andere kamp.

België probeert in het begin neutraal te blijven. Dat verandert wanneer de Duitsers over Belgisch grondgebied Frankrijk willen aanwinnen. Koning Albert I weigert de doorgang en geeft het Belgische leger de opdracht om weerstand te bieden. De opmars van de Duitsers richting Frankrijk wordt gestuit. In ons land ligt de linie aan de IJzer. De Belgische troepen hebben zich ingegraven achter de IJzervlakte die ze onder water hebben laten lopen. Vier jaar lang vechten de troepen die loopgravenoorlog uit. In ons land getuigen de vele soldatenkerkhoven in de Westhoek van

dat menselijke drama. Duizenden soldaten sneuvelen om slechts enkele tientallen meters winst. Zo golft de strijd op en neer.

Op 11 november 1918 geven de Duitsers zich over aan de geallieerde troepen. Duitsland wordt verplicht de oorlogsschade te betalen. Later blijkt dat zo'n grote last voor het land dat het een van de redenen is geweest waarom de Tweede Wereldoorlog is uitgebroken. De voornaamste speler in dat conflict, Adolf Hitler, heeft trouwens ook in een Vlaamse loopgracht gezeten in WO I!

5 Wereldoorlog II, de wereld opnieuw in brand

In de jaren dertig heeft de Duitse bevolking het bijzonder zwaar. Net als in alle andere Europese landen heerst er een zware economische crisis. Daarbovenop moeten zij ook nog altijd hun oorlogsschuld aflossen. De nazipartij van de 'Führer' Adolf Hitler ziet zijn kans en grijpt de politieke macht. Met hun uiterlijke machtsvertoon beloven ze de eergevoelige Duitsers hun waardigheid terug te geven. En een zondebok voor alle problemen hebben ze gevonden in de bevolkingsgroep van de joden. Hitler heeft grootse plannen met zijn 'derde rijk', even groot als illustere voorgangers als Clovis, Karel de Grote en keizer Karel. Zodra hij aan het bewind komt, stopt hij met het betalen van de oorlogsbelasting. De geallieerden van WO I weten niet hoe te reageren. Ze hebben allemaal hun redenen om het vooral niet te doen. Hitler kan ongemoeid zijn leger uitrusten. Vanaf 1938 start hij zijn veroveringstocht en lijft Oostenrijk, Polen en Tsjecho-Slowakije in, omdat een deel van de bevolking daar Duitstalig is. Frankrijk en Groot-Brittannië verklaren Hitler de oorlog.

Gaandeweg raken meer en meer landen betrokken: de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Japan ...

Het wordt een wereldoorlog.

In bezette gebieden voeren de nazi's miljoenen joden, zigeuners, verzetsstrijders ... naar concentratie- en vernietigingskampen.

Op 8 mei 1945 geeft het nazi-Duitsland van Hitler zich over. Enkele maanden later, aan de andere kant van de wereld, zijn er twee atoombommen nodig om Japan op de knieën te krijgen. De beelden van de atoompaddenstoel, de verwoeste steden Hiroshima en Nagasaki en de verkoolde slachtoffers zouden de rest van de 20e eeuw beïnvloeden. Dergelijke machtige wapens maken een wereldoorlog immers tot een ware zelfmoord van onze planeet. De wereldleiders zoeken en vinden een nieuwe manier om elkaar op te jagen: de koude oorlog.

De Grote Oorlog (1914-1918)

Schrijvende leerlingen in de loopgraven. De voorsten leven in de dichtstbijzijnde troepenkamers bij laagste weerstand...

RIVALITEIT EN ONDERLINGE AFHANKELIJKHEID SLEUREN ALLE LANDEN MEE IN EEN WERELDOORLOG.

In 1914 zijn Frankrijk en Groot-Brittannië machtige koloniale mogendheden. Toch hebben ze het gevoel dat hun status van supermacht bedreigd wordt. Dat komt vooral omdat Duitsland door zijn snelle industrialisatie machtiger wordt en een grotere rol wil spelen in de Internationale politiek. De andere grootmachten – Rusland, Italië en Oostenrijk-Hongarije – willen hun afkalvende macht herstellen. Rusland wil wraak na de nederlaag tegen Japan. Italië, dat er maar niet in slaagt om Ethiopië onder zijn invloed te brengen, voelt zich vernederd. Terwijl Oostenrijk-Hongarije verscheid wordt door binnenlandse spanningen en dus het koste wat het kost de nationale eenheid wil herstellen.

Om hun status van supermacht te behouden en uit angst voor de machtige buurlanden, beginnen de Europese staten bondgenootschappen te sluiten. Duitsland en Oostenrijk-Hongarije tekenden in 1879 een militair verdrag. Drie jaar later wordt die Duits-Oostenrijkse Alliantie versterkt door Italië. Maar de ruzies tussen Italië en Oostenrijk over de grenzen verzwakken die Triple Alliantie. Vanaf 1894 beginnen Frankrijk en Rusland militair en economisch samen te werken. In 1904 sluiten Frankrijk en Groot-Brittannië de Entente Cordiale. Drie jaar later treedt ook Rusland toe, maar Londen weigert om de Triple Entente uit te breiden tot een stevig militair bondgenootschap.

In 1870 scheurden Roemenië, Bulgarije en Servië zich af van het Ottomaanse Rijk. De Europese grootmachten willen die nieuwe landen binnen hun invloedssfeer brengen. Vooral Rusland en Oostenrijk-Hongarije staan lijnrecht tegenover elkaar. Die rivaliteit leidt tot spanningen en een snelle bewapening. Als een Servische student op 28 juni 1914 de Oostenrijkse kroonprins neerschiet in Sarajevo, is

dat het startssein voor een oorlog die alle Europese landen meesleurt.

Duitsland zit klem tussen de landen van de Triple Entente. Vandaar het plan om zo snel mogelijk Frankrijk op de knieën te krijgen. Dat kan alleen door de Duitse troepen te laten optrekken via België, dat officieel neutraal is. Omdat Groot-Brittannië de Belgische neutraliteit garandeert, verklaart het Duitsland in september 1914 de oorlog. Drie jaar lang zullen de Centralen – Duitsland, Oostenrijk en Turkije – vechten

1923

tegen de geallieerde legers van Britten, Fransen, Russen en (vanaf 1915) Italianen.

In 1917 is Rusland totaal verzwakt door binnenlandse opstanden. Het sluit een aparte vrede met Duitsland. Dat jaar komen ook de Verenigde Staten in de oorlog. 1918 wordt het laatste oorlogsjaar. In Duitsland breken opstanden uit, de Duitse keizer doet troonsafstand en Duitsland vraagt een wapenstilstand aan. Die gaat in op 11 november 1918 om elf uur.

De Grote Oorlog heeft zware gevolgen: tien miljoen doden en een economisch faliet Europa. Op 28 juni 1919 wordt het Verdrag van Versailles getekend. De verliezers (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en het Otto-

Wetenschap

De Grote Oorlog heeft een groot effect op de wetenschap. De oorlog heeft de ontwikkeling van de chemie, de fysica, de biologie en de geneeskunde versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de luchtvaart, de onderzeeboot en de tank versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de radio, de telefoon en de film versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de kunst, de literatuur en de muziek versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de filosofie, de psychologie en de sociologie versnelde.

In België

Alle Duitse troepen die de provincie van Limburg en West-Vlaanderen in de zomer van 1914 hadden vernield, werden in België vernietigd. Het was de eerste Duitse nederlaag in de oorlog. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de kunst, de literatuur en de muziek versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de filosofie, de psychologie en de sociologie versnelde.

De meeste leden van de Belgische regering ontfermden zich, maar de regering bleef in Brussel. Ze verbleef daar tot het einde van de oorlog. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de kunst, de literatuur en de muziek versnelde. De oorlog heeft ook de ontwikkeling van de filosofie, de psychologie en de sociologie versnelde.

maanse Rijk) moeten zware herstelbetalingen doen en verliezen grote delen van hun grondgebied. In Europa worden democratische regeringen geïnstalleerd, maar de politieke kaart en de harde behandeling van de verliezers kondigen enkel nieuwe moeilijkheden aan.

Europa groeit

Europa met horten en stoten

Europa voor de Tweede Wereldoorlog

Europa herstelde moeizaam van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918). De oorlog had diepe wonden geslagen. Miljoenen mensen waren omgekomen. Steden en fabrieken waren vernietigd en er was veel armoede en werkloosheid.

Een aantal landen zoals Frankrijk en Duitsland bleven ook nog na WO I vijanden van elkaar. Duitsland werd gestraft omdat het de Eerste Wereldoorlog verloren had. Het land werd bezet en ze moesten de schade betalen die ze in andere landen hadden veroorzaakt door oorlog te voeren. Europa was in kampen verdeeld. In verschillende landen kwamen politieke partijen aan de macht die de verdeeldheid en vijandigheid nog erger maakten. Het zag er naar uit dat het slecht zou aflopen dat gebeurde ook. De Tweede Wereldoorlog brak uit (1940-1945) en Europa werd opnieuw een groot slagveld.

leper tijdens WO I (1914-1918)

Hitler: WO II (1940-1945)

Mussolini: WO II (1940-1945)

Van Benelux tot EGKS

Benelux staat voor **B**elgië, **N**ederland en **L**uxemburg. In 1944, dus nog tijdens de Tweede Wereldoorlog, spraken de regeringen van de drie landen af dat ze zouden samenwerken. Het werd makkelijker om van het ene land naar het andere te reizen en op heel wat vlakken werd er meer en beter samengewerkt.

In 1951 werd de **EGKS** (**E**uropese **G**emeenschap voor **K**olen en **S**taal) opgericht. Zes landen spraken af om samen te werken en zo de invoer van kolen en staal veilig te stellen. Dat was nodig voor de heropbouw van Europa na de Tweede Wereldoorlog. De zes landen waren de Benelux, Frankrijk, Italië en West-Duitsland.

Bijlages Musea en wat bieden ze aan

In Flanders Fields Museum:

EDUCATIEF PAKKET

Het droommuseum van Dre

Inhoudstafel

Dit educatief pakket is gemaakt voor leerkrachten van het 4e. Se en 6e leerjaar. Het is bedoeld om een klasbezoek aan het in Flanders Fields Museum voor te bereiden. Het pakket staat volledig in het teken het boek 'Het Droommuseum van Dre' dat speciaal voor deze doelgroep werd geschreven.

Inhoudstafel	2
Het boek	3
Ons aanbod	4
Een bezoek aan het IFFM	5
Museumparcours, een leidraad	6
Poppy-amband	7
Halla 1 VELDCHT	7
Halla 2 UNIFORMEN	8
Halla 3 KERST	8
Halla 4 WAPENS	9
Halla 5 MEDISCH	9
Halla 6 AAN HET FRONT	10
Halla 7 HERDENKEN	11

Voor opmerkingen en vragen, kunt steeds terecht op dit adres:
 Kennelocentrum In Flanders Fields Museum
 L.v. Arts-Sophie Coenen en Wouter Strauwe
 Sint-Maartensdijk 3
 8100 Ieper
 telefoon: +32 57 299 450
 fax: +32 57 299 459
info@inffm.be

Het boek

Dre woont in Ieper en zijn papa werkt in het in Flanders Fields Museum (IFFM). Als hij met zijn papa een bezoek brengt aan het museum is hij helemaal in de ban van de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog. Hij is er zelfs zo door gebeten dat hij zijn eigen museum maakt. In zijn droommuseum vertelt Dre voorwerpen die op het eerste gezicht niets met de oorlog te maken hebben, maar die voor hem toch verwijzen naar thema's die hij heeft ontdekt in het IFFM.

Het droommuseum van Dre presenteert een brede keuze aan thema's uit de oorlog en legt zo op een heldere manier uit. Tientallen voorwerpen uit het IFFM zijn in het boek afgebeeld. Daarnaast is er ruimte voor getuigenissen van mensen die het allemaal zelf meemaakten, zowel soldaten als burgers. Ook het landschap van de Westhoek, alwijs de allerlaatste getuige van de Grote Oorlog genoemd, komt aan bod in de foto's die Dre ondernaemt.

Oorlog is helaas van alle tijden en plaatsen. Daarom is er ook aandacht voor mensen die vandaag met de gevolgen van oorlog en geweld moeten leren leven, net zoals de leperlingen toen, in en na de Eerste Wereldoorlog.

Dit boek werd geschreven voor kinderen van over de hele wereld, door auteurs die zelf als kind opgroeiden in de troosthaak rond Ieper. Met Het droommuseum van Dre kunnen jongeren een bezoek aan het Ieperse museum op een boeiende manier.

Ons aanbod

Op basis van het boek werd een workshop 'droommuseum van Dre' ontwikkeld. Binnen dit concept bestaan twee formaten. Ofwel kunt u een sessie van 45 min uur reserveren gevolgd door een individueel museumbezoek.
 Of u koopt de VIF formaten van de workshop Droommuseum van Dre, waarbij een gids de groep begeleidt in het museum aan de hand van het 'gids-gids' principe.

Na een bezoek aan het museum, al dan niet met workshop, kunnen klasgroepen afzakken naar de Kinderboerderij op het Florandegatje in Reningelst waar Wim Olliers een vrolijk breet aan Dre z'n verhaal met een muzikale vertelling rond kinderen in oorlog.

Meer info over dit aanbod of andere arrangementen vindt je op onze website
www.infflandersfields.be

Een bezoek aan het IFFM Museumparcours Het droommuseum van Dre

Een museum bezoeken met je klas is een hele onderneming. Mits een goede voorbereiding hoeft dit geen lastige klus te zijn. In deze richtlijn geven we tips over hoe je dit bezoek aan het in Flanders Fields Museum (IFFM) tot een goed einde kan brengen. Maar we geven ook mee wat mag en wat zeker niet kan. Zo is een museumbezoek voor je klas maar ook voor de andere bezoekers aangenaam.

Indien je een bezoek aan het IFFM reserveert, vaststaat het om je reservatiebewijs aan de balie van het museum voor te leggen en je als leerkracht je bezoek gratis voorbereiden. Maak van deze gelegenheid gebruik, mocht je je klas zelf door het museum loodsen. Zo kan je nadenken over de accenten die je wilt te leggen tijdens het bezoek. Het boek "Het Droommuseum van Dre" kan jullie daar zeker bij helpen.

In het nieuwe IFFM kan enkel gegadigd worden volgens het "vette gids" principe. Een klas uit het basisonderwijs die een gids wenst, kan dit enkel binnen het concept "Het droommuseum van Dre". Meer info over de workshop "Droommuseum van Dre - VSP" vind je in het laatste "aanbod" van de educatieve dienst. Na een workshop in de educatieve ruimte krijgt elke leerling een individueel toelicht op de uitgang van de gids te horen in het museum. Zo blijft de rust in het museum bewaard en kan de gids praten zonder de stem te verliezen. Reserveer de workshop tijdig. Want we kunnen slechts een beperkt aantal klassen bedienen achtereenvolgens. Scholen die geen bezoek kunnen doen op de "vette gids" vragen we uitdrukkelijk om de rust in het museum te respecteren. De museummedewerkers kijken hier naar op toe. Spits je klas op in kleine groepjes en zorg voor voldoende begeleiding. Zo kunnen jullie de nodige tijd meegenomen met de kinderen en kan dit gebeuren zonder dat de andere bezoekers worden gestoord. Je zal aanvoelen dat er op zich al een zekere rust heerst in het museum. Dat is voor een groot stuk dankzij de soundscapes, die een serene sfeer creëren.

In het museum vind je vier ballen. Deze grijs-constructies reiken tot de nok van het dak van de Lakenhallen en vormen een afscherming voor het grote publiek. In deze ballen wordt geconcentreerd met gevolgen van de oorlog. Het moet de bezoeker in een intiem moment aanzetten om na te denken. We willen benadrukken dat deze ballen niet echt geschikt zijn voor groepen van het lager onderwijs.

Niet zóór Dre, kan je met de klas het museum bezoeken. Deze handleiding kan herbij een kader vormt. Wie het onderstaande parcours volgt, is ongeveer 1 uur "onderweg". Hiermee heb je niet alles in het museum gezien. Niet houdt jullie echter geen oog bij andere zaken stil te staan.

Educatief pakket in Flanders Fields Museum — Het droommuseum van Dre — Een bezoek aan het IFFM

Educatief pakket in Flanders Fields Museum — Het droommuseum van Dre — Museumparcours

Poppy-armband

Deze armband geeft elke leerling een voorbeeld van wat het in Flanders Fields Museum. Ook de taal waarmee je in het museum wordt aangesproken te worden, wordt hierop weergegeven. Aan de hand van de armband krijgt elke leerling een voorbeeld van de juiste manier om te spreken. Deze ontwerftips kunnen helpen in de voorbereiding van de schoolreis naar de oorlog (1914, 1915-1918 en 1917-1918) en aan de hand van de armband te weten wat de juiste manier is om te spreken (grondplan met nummer 7, 13, 24, 25).

Binnen het "Museumparcours van Dre" hebben we deze ontwerftips met elkaar. Indien je hier toch gebruik van wilt maken, meld dit bij de medewerkers. In dat geval programmeren we 4 ontwerftips op maat van de kinderen.

Het stappenplan (nummer 1) bij het betreden van het museum is enkel en alleen bedoeld voor individuele bezoekers.

Halte 1 VLUCHT

Is dit niet wettig het verkeer bewijst dat je het op bewijst? Als er ergens een oorlog of iets geweldigs aan de hand is. In dit niet wettig verkeer en wapens. Nu is niet remmen op de vlucht. In vork, met auto's, met hulpmiddelen, met wapen, overgevoerd in busjes. Een vluchtige staat. In de laatste Wereldoorlog was het niet anders. Op 4 augustus 1914 viel het Duitse leger België binnen. Onmiddellijk sloegen duizenden mensen op de vlucht uit vrees dat de oorlog niet zouden overleven. Het moet angstaanjagend zijn, zo'n grote vluchtelingen voor je klas te zien passeren. Het zijn niet de Duitsers, noch de wapens, het is de angst in de ogen van de vluchtelingen die de oorlog direct op de vlucht brengt. De mensen vluchten naar het westen van België, maar ook naar Frankrijk, Zwitserland en Nederland. De Duitsers vernietigen in twee maanden 100 herenhuizen, gebouwen en huizen. In oktober 1914 viel de oever van de Duitse oost. Duizenden vluchtelingen waren getuigen in de Westhoek. Ze wachten er op de vlucht te nemen, vreesde, vreesde, vreesde ze met hun kinderen. Toch kon niet iedereen vluchten en dat trok de dood naar zich toe, vreesde, vreesde.

Louise naar het verhaal van Richard Willems. In de themavideo en schakel vind je nog meer zaken terug die de vluchtelingenverhaal concreet maken.

Halte 2 UNIFORMEN

Als we nu een soldaat denken, dan zien we hen in vele kleuren en met een helm op. Toen de oorlog begon, was dat helemaal niet zo. De Franse soldaten lieten wel een dienstkleed te zien, met hun rode strik, blauwe jas en blauwe broek. Ook bij de Engelsen, Britten en Duitsers was geen sprake van een helm zoals we die nu kennen. De legerkledingen waren toch bij elkaar nog niet bepaald van de moderniteit van het museum van die tijd. Het is een maandenlang en vele duizenden duizenden soldaten alle lagers over op land) die weggevoerd was aan de stellingvoering. Alle lagers kwamen voor land of grintje uniformen en vanaf 1916 konden soldaten van witte helmen gebruiken.

Bekijk aandachtig de uniformen van 1914 (Frans, Brits, Duits, Engels), nummer 5, en sta dan even stil bij de "voetmachines" (Gründler schied, Duitse steenmachines, Fransisch, Amerikaans), bij nummer 28.

Halte 3 KERST

Kerst 1914 was de eerste kerst die de soldaten aan het front doormaakten. De oorlog was een half jaar oud en de meeste soldaten hadden onderkomen begrepen dat de oorlog nog lang niet voorbij was. De winter had een zachte aanpak. Ook op kerstnacht roepen de kluizen, vrolijke lachende soldaten bleef en bleef. De legerleiding gaf soldaten van van het front, in een luscus kleding van kerst, gewij gewij bij een kleine kerstbomen. De officieren bleven ook in de kampen of op zijn minst in een veilige kluizen in de tweede lijn. Alleen de gewone soldaten zaten in de loopgraven. Het was in die onrustige nacht dat de tegenwoordige kerstbomen tot stand kwamen. Dit kerstbomen werden lang het front weer en ontroffen tussen Duitse soldaten aan de ene en Britse, Franse of Belgische soldaten aan de andere kant. Sommige soldaten die gewoont in hun loopgraven en hopen de kleine kerstbomen tot of gedrukt te worden naar elkaar. Maar op veel plaatsen kwamen de soldaten uit de loopgraven en stonden ze nog in nog met elkaar in het veld. Toen de legerleiding van de kerstbomen hoorde, waren ze wettig. Ze waren bang dat de soldaten niet meer probeer te lachen elkaar zouden willen weten.

Oleg Botkin (24), René Cassens (32), Maurice Cassens (39) en Kurt Janssch (32) hebben alles het Kerstbomen meegemaakt. Luister naar hun verhaal.

Halte 4 WAPENS

In de Eerste Wereldoorlog werd nog op een heel ouderwetse manier oorlog gevoerd met paarden en soldaten die massaal te lijf gingen met een bakker. Maar het was ook een oorlog waarin heel veel nieuwe wapens en oorlogsmiddelen werden gebruikt. Het doel was altijd om de bestaande wapens nog beter te maken, dat wil zeggen om er nog meer schade toe te kunnen maken. Tegelijk werden bijna uitgevonden van 2000 lagen die wapens te beschermen, waardoor die wapens nog 'beter' moesten worden. Een belangrijk schiedstuk was de mitrailleur. Die kon honderden kogels per minuut afvuren, zonder dat je moest laden. Van alle nieuwe wapens was gas het verschrikkelijkst. Het dodelijk gas werd niet meteen in granaten gestopt en afgeschoten met kanonnen. Bij de eerste gasaanval in april 1915 openden de Duitsers een gascilinder en liep hun loopgraaf stroom. De wind droef de gaswolk naar de overzijde. Voorzijde en gasmensen waren, tegen de soldaten onder andere de hand om bij een gasaanval op hun zakdoek te plaatsen en die voor hun gezicht te houden. Later werden er steeds betere gasmasks gemaakt. In 1917 gebruikten de Duitsers voor het eerst mosterdgas, in de loop van het jaar tot op vandaag wordt het over de hele wereld 'voetbal' genoemd.

De industriële oorlog was moedender voor alle ontwikkelingen. De enorme vooruitgang van de technologie en de industriële opbrengsten van mitrailleur moesten worden op een grote schaal. Symbool daarvan is het schotmijn die de wereld in twee delen nu nog steeds behoudt.

Interactieve modellen van gasmasks worden op een zelfde manier gepresenteerd. Er kan worden nagekeken over de mogelijke noden van een gasmasker.

Halte 5 MEDISCH

In de Eerste Wereldoorlog overleden meer dan acht miljoen mensen. Meer dan dubbel zoveel mensen redden gevonden. Voor die gevonden had al, lager een hele groep mensen bleef: chirurgen, zieken, verplegers en verplegers die enige vrouwen in het veld waren, ambulanciers en het lokale ziekenhuis, die de gevonden redden en behielden. Niet één bij de loopgraaf waren verplegers. Daar lagen de gevonden die eerste zorgen om die op eigen kracht werden te kunnen. Soldaten die te zwak gevonden waren en die geen kans maakten om te worden gevonden werden, werden er meteen verzorgd of op een eenvoudige manier geopereerd. Zij die niet konden, werden ter plaatse begraven. Een kilometer achter het front lagen de grote ziekenhuizen. Daar waren chirurgie en andere specialistische ziekenhuizen die dag in, dag uit probeerden om mensenlevens te redden. Het waren niet alleen gevonden die in de loopgraaf bleef. De meeste levensreddingen in de loopgraaf moesten de soldaten doen. En dan waren er nog de soldaten die gevonden werden door het oorlogsgeweld. De werden ziek van angst en konden het niet meer uithouden aan het front. Die Engelsen moesten die ziekte afkijken, een schot door een boom, in het begin van de oorlog moesten de soldaten het gevonden. Vóór alles!

Deze paardenambulans (nummer 22) bracht in 1917 dodelijk gevonden van de Meuse naar de loopgraaf in België. In de themaruimte vind je tal van objecten terug die het medisch verband connecteren.

"Hoeveel vallen er over de hele wereld, de laatste kant, die verlaten kant van een oorlog veld. Het wordt in ogen van de gevonden, die andere kant" Aan het eind is de Amerikaanse verpleger Ellen La Motte. Samen met de Britse verpleger en ambulans chauffeur Dora Bogard en de Amerikaanse chirurg Henry Clough brengen ze in de themaruimte terug het verhaal van het oorlog veld en gaat: "Het verhaal van mensen" (nummer 28)

Exterieur pakket in Franses Huis Museum — Hoofdonderzoek van Drs. — Museumrapport

Halte 6 AAN HET FRONT

In de eerste weken van de oorlog trokken de Duitsers als een wervelwolk door België, meer dan twee miljoen soldaten. Door de onderwerping van de Vlaanderen door de Duitse leger, de Duitsers niet meer vooruit aan de fronten. In noorden bleef hun troepen voor de winter in het zuiden, op de Vlaanderen die in een loop rond de stad lagen. Zo begon de strijdgroep, waarbij de twee kampen nauwelijks nog onderhouden. Die twee natuurlijks had zwaar in het zuiden werd ingevouwen. Maar daar, in de winter maanden, waren de Duitsers schuil voor koude en gebrek van de vijand. Die maanden was langzaam. Het werd van het front in België is dat een veldslag moederveld. Om toch nog vooruit te komen op het front. Regen die tegen hield loopgraaf op de moeders, soms was die of vier weken later. Zo begon er soms klimaatverandering houden paarden door het moederveld. Dit was het jaar het leger trok naar in het veld, het gebied tussen de loopgraaf van twee Vlaanderen partijen, was het nog erger. Daar had je niet alleen de moeders, maar ook tenten en putten van boom en grasland, en hier en daar lagen talen problemen waar je niet kon naar.

(nummer 22) Naast de talen wapens die aan het front werden gebruikt, die ook hoe men zich tegen dit veld probeerde te beschermen. Ook de manier waarop de loopgraaf werden gebouwd en hoe het afgevoerd werden er uit nog komt uitgebreid aan bod.

(nummer 22) De oorlog werd niet alleen boven de grond gevoerd. Op het scherm die je de bevinden van de eerste deling van de Duitse, een groep ondergrondse oorlog, is een ondergrondse dijk op het industriële veld van België. In de veld die je de vijand terug die de Duitse leger voor één boven hield.

Exterieur pakket in Franses Huis Museum — Hoofdonderzoek van Drs. — Museumrapport

Halte 7 HERDENKEN

* Afhonden bij 'voortbeweijer' — 'Loper' veldwacht

Honderd jaar is het nu ongeveer geleden, die oorlog. Soldaten zijn er al zoveel oorlogen geweest. In alle landen van de wereld, met zoveel meer doden. En toch blijven de mensen in de West, maar ook in Oost-Europa, in Azië en Australië die beide oorlog herdenken. Waarom? Omdat alle wat toen is gebeurd, nu nog altijd gebeurt. Nog altijd moeten mensen op de vlucht zijn voor de oorlog, nog altijd dienen ontzettend kinderen door verschillende kanten van oorlog. Nog altijd hebben er dodelijke wapens die het al het gas van toen. Mensen in hun slaap vermoord. Nog altijd verdieren mensen graf door wapens te maken en te verspreiden. Het is goed dat de gevonden er nog zijn, dat de moeders er nog staan, dat de verhalen nog worden doorverteld, en dat er nog over de oorlog wordt gezongen, geschreven, theater gespeeld en film gemaakt. Wie weet zijn er ooit genoeg kinderen die begrepen hebben dat oorlog nooit made kan brengen.

Die zit op school te leren. Dat is de 'vredesklas', die om de drie jaar een twee veldwacht uitvecht. Mensen en organisaties die wil op hun manier proberen om de vrede dichtbij te brengen op de plek waar zij woont, wil de stad terug zo een heel onder de hem staan. Op het eind van het museum zijn de veldwachtmenen je een met een dodelijke oorlog. Nu is het een juf!

Exterieur pakket in Franses Huis Museum — Hoofdonderzoek van Drs. — Museumrapport

Passchendaele

CORRECTIESLEUTEL

☆ De mens haalt vaak zijn ideeën uit de natuur.

Aan welk voorwerp uit de oorlog moet je denken als je deze dieren en planten ziet? Kies uit de woorden onderaan. Pas op! Er staan ook woorden bij die niet passen.

helm

handgranaat

dugout

prikkeldraad

tank

gifgas

tank / handgranaat / vliegtuig / prikkeldraad / pet / geweer / gifgas / pinhelm / helm / zeppelin / dugout

☆☆☆☆ De volgende kunstvormen waren 'in' gedurende WO1. Je vindt ze terug in kunstwerken van toen, maar soms ook als camouflage!
Ben je ook een kunstkenner?

Kun jij ze identificeren?

Kies uit: expressionisme, surrealisme, realisme of futurisme

C. Nevinson: _realisme

A. Tack: _surrealisme

O. Dix: _expressionisme

G. Severini : _futurisme

☆ Welke landen passen bij welke kleur?
Schrijf ze in het gekleurde veld.

Kies uit de volgende landen:

Engeland, Duitsland, Frankrijk, België

Engeland

Frankrijk

Duitsland

☆ Welke helm past bij welke land?

Verbind de helm met de landen die dit type droegen. Zoek het eventueel op het internet.

Duitsland

Frankrijk

België

Groot-Britannië

Canada

Rusland

Italië

Oostenrijk

Roemenië

Adriaan helm

M-16 helm

Brodie helm

☆☆☆☆ Je bent officier en je moet de post van je soldaten nalezen om ze te censureren indien nodig

Let er op dat de soldaat geen informatie geeft over:

1. de locaties van de eenheden
2. gegevens over regimenten
3. het aantal verliezen aan geallieerde zijde
4. negatieve uitspraken, demoraliserende taal
5. militaire bewegingen of strategische aangelegenheden

Verklaar met bovenstaande cijfers waarom je iets schrapt.

☆☆
Je bent onderzoeker
in het museum.

Het volgende document is ontdekt in een archief. Er ontbreken woorden. Beeld je in dat je een onderzoeker bent en probeer het document met je kennis volledig te maken.

Geheim!
Oorlogsdagboek van het 3de linieregiment.

De artillerie is nog steeds actief en ze voerden weer zware beschietingen uit.
Gisteren is onze eenheid tot aan de kerk van Passendale geraakt. Vandaag sluiten we aan bij de vierde compagnie.
De zesde compagnie zit bijna zonder munitie. Hun moraal is erg laag. Ze hadden het gisteren zwaar te verduren. Van de 216 man waren er na een uur zware gevechten maar 43 mannen ongedeerd teruggekeerd. Geen enkele officier overleefde de gevechten.
Door de dood van de officieren was het een al chaos en de mannen wisten niet meer wat gedaan.
Nu moeten wij een deel van dat verlies aanvullen.
De ransoenen zijn goed aangekomen. De koffie was wel koud en het brood keihard.
Gelukkig zat er ook een fles rum bij. Dit was voor de soldaten een opkikker.
Ook de tabak en de chocolade deden een paar soldaten herleven.
Overmorgen plannen we een aanval op de overgebleven Duitse stellingen te Zuiden van Passendale. Als deze uitgeschakeld zijn dan kunnen we doorstoten richting Roesselare.
We zullen dus deze nacht goed rusten en ik probeer de mannen te motiveren.
Om zich goed te verzorgen. Ik zal ze alvast aanraden om een paar verse sokken aan te doen zodat hun voeten weer droog zijn.

Beste broeder Fons,

Met mij gaat alles zeer goed. Beter dan met het weder.
Ik heb uw pakje met tobak goed ontvangen. Bedankt daar voor! Het is hier erg koud in onze loopgracht te Steenstraete 1. De modder staat tot aan mijne knieën. Ik heb gelukkig een berenvel en goeie rubberen botten.

De ratten dansen op de lijken in niemandsland en vreten onze kamersden hun gezicht op 4. Gisteren hebben de 1ste Grenadiers eene poging gedaan om 't Stampkot te veroveren 5. Maar dat is niet gelukt en meer dan den helft zijn niet teruggekeerd 5. Onze luitenant, eene Waal, maar ne goeien, had het nog gezegd. Hij zei: "tis nie omdat we vorige week 147 Duitsers krijgsgevangen maakten en dat ze zeker 300 man verloren, dat ze nu nog zwak zijn." Het is een schande dat onze generaal zomaar die soldaten laten afsichten door den Boche zijn mitrailleurzen 4. Misschien ben ik den volgende keer der ook bij!

We hebben gehoord dat ze binnen een paar weken 5 weer gaan proberen.
Gelukkig worden we volgende week afgelost door de 3e cie. van het 15e linie 2.

Maar soit, kmoet nie klagen en zagen. Gij zit ook in de miserie. Zijt ge al terug uit het hospitaal van Ghent? Is uwen longontsteking nu helemaal genezen? 't Was plezant zeker tussen de verpleegstertjes? Wanneer keert ge terug naar ons boerhof?
Ge hebt chance gehad dat ze u nie int' leger moesten hebben. Ge ziet platvoeten is toch nog voor iets goed. Ik hoop dat alles goed is met moeder. Doet haar veel groeten en zeg dak haar lekker koekenbrood mis. Maar ja ze gaat nu toch gene kunnen maken zeker?
Allez kja maar stoppen,

Veel groeten,

Henri

☆☆ Vul het passende object in bij de omschrijving:

Is gemaakt uit onbreekbaar materiaal zoals ijzer en vervangt een bord: gamel

Wordt gebruikt als gereedschap, graafmateriaal en wapen: schop

Is misschien het belangrijkste wat een soldaat moet bij hebben: geweer

Uit staal en moet vooral het hoofd beschermen tegen rondvliegende brokstukken: helm

Zak met persoonlijke spullen van de soldaat en de nodige basisbehoeften: ransel

Is gemaakt uit onbreekbaar materiaal bevat meestal 1 liter of meer: veldfles

Sterk schoeisel uit leder met een lederen zool met stalen noppen: bottines

Bestaat uit een masker uit leder of rubberstof, een filter en een zak: gasmasker

Bevat in totaal 150 patronen die per 5 op een clip zitten: patroontas

Mes op het geweer gebruikt als steekwapen: bajonet

Wordt in WO1 als beenbescherming gebruikt: beenwindsels

☆☆☆☆
Je bent Luitenant
Petrus Segers.

Soldaat Henri Verbroucke is net gestorven. Hij was zijn geweer aan het schoonmaken toen er plots een schot weerklonk. Henri vergat de kogel uit zijn geladen geweer te halen en zijn eigen geweer schoot hem zo door het hoofd. Een te vermijden ongeluk.
Dit kun je niet zo vertellen aan zijn vrouw met 4 kinderen. Hoe laat jij hem sterven?
Vul de brief aan:

Dinsd. 23 Sept 1917

Beste Marie,

*Met pijn in het hart is het mijn plicht om u te melden dat uw geliefde echtgenoot, soldaat Henri Verbroucke, gevallen is op het veld van eer.
Dit is hoe hij aan zijn einde kwam:*

Zijn vaderland zal hem eeuwig dankbaar zijn.

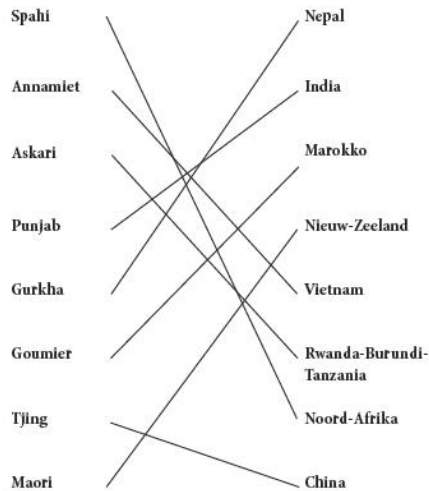
Sterfte in deze zware tijden.

Luitenant Petrus

Gedurende de oorlog zijn er troepen van over heel de wereld ingezet. Vaak hebben ze een voor ons vreemde naam.

Zoek op internet van welk land deze troepen afkomstig zijn. Combineer de namen met het juiste land.

Sorteer de propaganda volgens doet:

Zet het gepaste nummer onder de afbeelding.

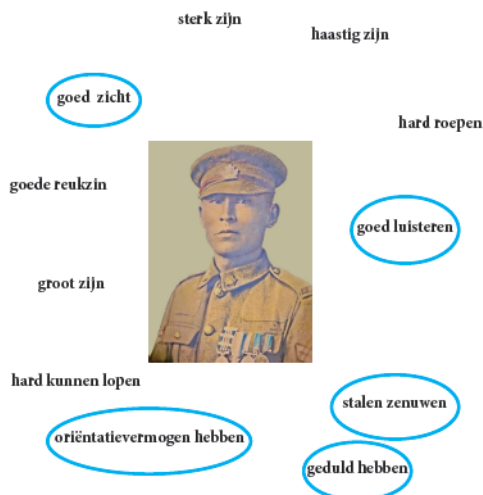
1. oproep om soldaat te worden
2. oproep om geld te lenen aan de oorlogsindustrie (Kriegsanleihe, war bonds...)
3. oproep om actief mee te werken
4. propaganda tegen de vijand
5. oproep tot zuinigheid of om hulpgoederen te geven

Je wilt verkenners / scherpshutter worden.

Welke eigenschappen moet je hebben om een goede verkenners en een sluipschutter te zijn zoals Pegahmagabow?

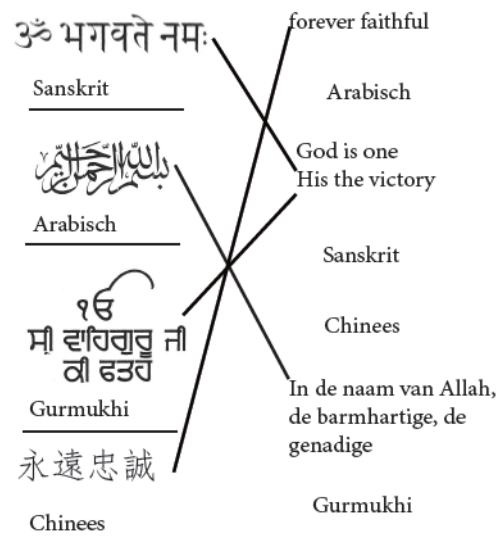
Om cirkel wat past, heb jij de juiste eigenschappen?

Op graven staan soms vreemde tekens.

Op graven van niet-Europese troepen staan soms spreuken geschreven in hun moedertaal. Niet evident om dat te lezen! Je krijgt de vertaling, maar bij welke taal en tekens past het?

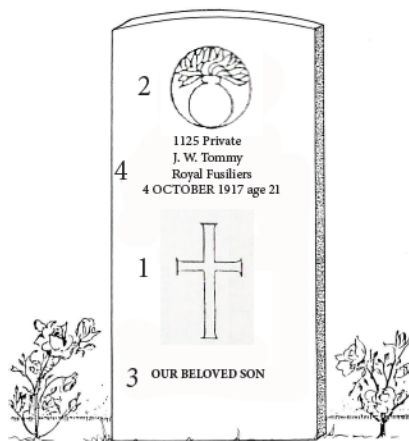
Schrijf onder de tekens de taal en het land / de streek waar deze taal gesproken wordt. Ik help je op weg. Gebruik de hints rechts.

☆☆ Welke bijnaam kregen de troepen?
 Voor iedereen een bijnaam. Schrijf de juiste bijnaam bij het land van herkomst van de troepen.

	Taffy	Johny Canuck	Tommy
		Paddy	
	Kiwi	Jock	Piot
		Digger	Fritz
	Poilu		Sammy
Schotland		___Jock	
Engeland		___Tommy	
Ierland		___Paddy	
Australië		___Digger	
Duitsland		___Fritz	
Nieuw-Zeeland		___Kiwi	
Canada		___Johny Canuck	
Frankrijk		___Poilu	
USA		___Sammy	
België		___Piot	
Wales		___Taffy	

☆☆ De grafsteen van een gesneuvelde soldaat bevat een pak informatie.
 Weet jij waar je de informatie kunt vinden op de steen?
 Zet het passende cijfer op de juiste plaats op de steen.

☆☆ Soldaten dragen een identificatieplaatje.
 Welke informatie staat er op, wat niet?

Kies je naam.
 Een regiment (enkele voorbeelden):
 1st WR: 1ste Welsh regiment
 3th A&S H.: 3de Argyll and Sutherland Highlanders
 8th Bn. AIF: 8ste battalion van de Australian Imperial Force

Een stamnummer: misschien je verjaardag?
 Je geloof:
 B. Baptist
 C.E. Church of England
 C. Congregationalist
 J. Jewish
 M. Methodist
 P. Presbyterian
 R.C. Roman Catholic
 W. Wesleyan

Wat staat er niet op?
 diverse antwoorden mogelijk

Welke info staat er volgens jou tekort op om beter geïdentificeerd of geholpen te worden?
 bloedgroep, geboortjaar,...

☆☆ Optimisme.
 Welke voorwerpen associeer je met de optimistische mentaliteit van de beginnenden van de oorlog? Omcirkel ze.

Kan je ook in je eigen woorden uitleggen waarom?

☆☆☆
Sportlui gesneuveld
tijdens de oorlog.

Er zijn tijdens de oorlog heel wat sportmensen gesneuveld. Ze werden aangemoedigd om dienst te nemen en ze kregen vaak speciale taken. Zoek van volgende sportmannen op welke sport ze deden en welke kwaliteiten er bij horen. Schrijf het nummer van de bijhorende eigenschappen er bij.

NAAM	SPORT	EIGENSCHAPPEN
Bernhard von Gaza (D) + 1917 Langemark	roeien 1 + 4 + 5	1. leiding geven
Alex Decouteuve (CAN) + 1917 Passendale	atletiek 3 + 4	2. ver gooien
Dominique Baes (B) + 1918 Beveren a/d Yzer	voetbal 3 + 4 + 1	3. hard lopen
Dave Gallaher (NZ) + 1917 Passendale	rugby 1 + 3 + 5 + 2	4. uithoudingsvermogen
Thomas Gascoyne (AUS) + 1917 Zonnebeke	wielrennen 4 + 6	5. sterk zijn
Arthur Talbot (NZ) + 1917 Passendale	alpinisme 1 + 5 + 7	6. goed fietsen
Colin Blythe (UK) + 1917 Langemark	cricket 2 + 7	7. concentratievermogen
Cecil Patrick Healy (AUS) + 1918 Somme	zwemmen 8 + 4	8. goed zwemmen

☆☆☆
Chronologie.

Tijdens de oorlog zijn er heel wat zaken gebeurd. Kun jij de volgende gebeurtenissen ordenen in de tijd? Zoek op wanneer iets plaats vond en nummer het dan chronologisch.

GEBEURTENIS	DATUM	VOLGORDE
- Eerste gasaanval bij Ieper	22 april 1915	5
- Inzet tanks	15 september 1916	10
- Slag van Passendale	31 juli 1917	11
- Eerste vlammenwerperaantal	30 juli 1915	7
- Duitse inval van België	4 augustus 1914	1
- Slag bij Mons	23 augustus 1914	2
- Slag aan de Yzer	16 oktober 1914	3
- Slag bij Verdun	21 februari 1916	8
- De grote Slag in de Somme	1 juli 1916	9
- Het Kerstbestand	25 december 1914	4
- Wapenstilstand	11 november 1918	12
- De landing bij Gallipoli	25 april 1915	6

Logboek Bachelorproef september-oktober				
Wie?	Tijd ?	Plaats?	Wat?	Opmerking
Robin Tiana	27/09/2013 1 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> Eerste, verkennende brainstorm 	
Robin Tiana Jelle Joachim	27/10/2013 30 minuten	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> Brainstorm, gesprek rond samenwerking 	
Robin Tiana Jelle Joachim	30/10/13 1 uur	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> Eerste contactmoment met promotor Hilde Van Dooren Brainstorm Jelle en Joachim Afbakenen onderwerp Bronnen bespreken Verdeling onderwerp 	Joachim en Jelle zorgen voor een educatief spel als bachelorproef, Robin en Tiana werken een educatief pakket uit

Logboek Bachelorproef november - december				
Wie?	Tijd ?	Plaats?	Wat?	Opmerking
Robin Tiana	20/11/2013 29-30/11/2013 2 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> Vorbereiden stap 1 en 2 bachelorproefplan Bronnen uitbreiden 	
Robin Tiana	03/12/2013 45 minuten	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> Afspraak met promotor Hilde Van Dooren Bespreken bachelorproefplan 	

Logboek Bachelorproef januari - februari				
Wie?	Tijd ?	Plaats?	Wat?	Opmerking
Robin Tiana	28 /01/2014 30 /01/2014 3 uur	Leercentrum Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> • Methodes en handleidingen bekijken. Wat is hier reeds over verschenen. (Robin en Tiana) • Bronnen uitbreiden. (Tiana) • Document 'handleidingen' opgesteld.(Tiana) • Scans genomen. (Robin) 	
Robin Tiana	02/02/2014 4 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Bronnen uitbreiden. <ul style="list-style-type: none"> ○ Aanvraag ganzenbord WO1. ○ Inschrijven Kleur bekennen bijscholing IFF. ○ Lezen verschillende bronnen. • Schrijven van theoriebundel voor de leerkracht. 	
Robin Tiana	04/02/2014 30 min.	Bib Zottegem	<ul style="list-style-type: none"> • Boeken WO I gezocht en geselecteerd. 	
Robin Tiana	07/02/2014 3 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdlijn voor leerkracht (algemeen) (Robin) • Musea, wat bieden ze aan? Document gemaakt. (Tiana) • Bronnenlijst aangevuld en volgens binnormen gezet. (Robin) 	
Robin	10/02/2014	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Begonnen aan mindmap 	

Tiana	11/02/2014 4 uur		<ul style="list-style-type: none"> 'leergebiedoverschrijdend' werken. Bachelorproefplan bijgewerkt. Conclusies geschreven Brainstorm over mogelijke lesideeën. 	
Robin Tiana	12/02/2014	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> Contactmoment met promotor Hilde Van Dooren 	
Logboek Bachelorproef maart - april				
Wie?	Tijd ?	Plaats?	Wat?	Opmerking
Robin Tiana	10/03/2014 – 28/03/2014	Dendermonde, BS De bijkorf	<ul style="list-style-type: none"> Stage vervolmaking 1 	
Robin Tiana	17/03/2014 Hele dag	Antwerpen, deSingel	<ul style="list-style-type: none"> CANON cultuurdag : alle sessies in het teken van onze BP. 	
Robin Tiana	29/03/2014 Hele dag	Ieper, In Flanders Fields Museum	<ul style="list-style-type: none"> Nascholing : 100 jaar Grote Oorlog: tegen de stroom in. Museumbezoek + workshops. 	
Tiana	31/03/14 3 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> Lezen boek Peter Serrien, per gevonden fragment lesideeën opschrijven. (Tiana) 	
Robin Tiana	01/04/2014 5 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> Opstellen tekst 'verantwoording voor gebruik van een dagboek bij de lessen'. (Samen) Lay-out handleiding opstellen. (Tiana) Eerste les oorzaken en aanleiding WOI opstellen. (Samen) Logboek aanvullen (Robin) 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel leerlingen opstellen (Samen) 	
Robin Tiana	02/04/2014 6 uur	Thuis (drukkerij 'Printor' Zottegem)	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen tekst 'Wat is er vernieuwend aan onze handleiding?' (Robin) • Informatie opvragen bij drukkerij voor het drukken van handleiding en dagboek. (Samen) • Uitwerken van lay-out dagboek en van de handleiding. (Tiana) • Herwerken tekst handleidingen en kritischer benaderen. (Robin) 	
Robin Tiana Joachim Jelle	03/04/2014 45 min.	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> • Overlegmoment met medestudenten Jelle en Joachim Stand van zaken aan elkaar voorgelegd. Ideeën uitgewisseld. 	
Robin Tiana	04/04/2014 6 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Mails gestuurd naar: Sophie Viaene (medewerkster Provincie West-Vlaanderen) en Pieter Serrien (schrijver "Oorlogsdagen") voor extra info en materiaal. • Verder uitwerken van les 1 : 'Hoe het allemaal begon'. • Werkbundel leerlingen verder opgesteld. • Inleidend dagboekfragment samengesteld. • Lay-out verder aangepast. • Brainstorm rond les 2 : 'Op de vlucht'. 	

Robin Tiana	05/04/2014 1 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none">• Les 1 : 'Hoe het allemaal begon' afgewerkt.	
Robin Tiana	07/04/2014 4 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none">• Les 2 : 'Op de vlucht' gemaakt.• Les 3 : ' Op onderzoek' gemaakt.• Document 'woordenmuur' opgesteld.• Logboek verder aangevuld.• Brainstorm les 4• Reeds gemaakte lessen getoetst aan de Toetssteen.	

Logboek Bachelorproef april - mei				
Wie?	Tijd ?	Plaats?	Wat?	Opmerking
Robin Tiana	21/04/2014 – 16/05/2014	BS De spiegel BS De Harp 9000 Gent	<ul style="list-style-type: none"> • Stage vervolmaking 2 	
Robin Tiana	26/04/2014 Voormiddag	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> • Opendeurdag Ledeganck. 	
Robin Tiana	30/04/2014 In totaal: +/- 3 uur	Thuis – bib – BS De spiegel– Drukkerij PMR Gent	<ul style="list-style-type: none"> • Mail verstuurd en antwoord gekregen van Pieter Serrien (goedkeuring gebruik dagboekfragmenten). • Overleg met mentor rond lessen WO I + uitleg over handleiding en dagboek. • Eindtermen en leerplannen aanvullen eerste lessen. • Informatieve boeken halen voor de les 'Op Onderzoek' en als themahoek in de klas. • Proefversie dagboek laten afdrukken. • Informeren bij drukkerij rond afdrukken handleiding en BP. 	
Robin	8/05/14 9/05/14 15/05/14 16/05/14	BS De Spiegel Gent	<ul style="list-style-type: none"> • Praktijklessen WO I • Elke dag reflectie over de lessen opgeschreven in het klad (Robin) 	

	(Telkens 2 uur) In totaal 8 uur. Reflectie klad: 2 uur in totaal			
Tiana Robin	14/05/14 In totaal: 4 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Lessenpakket vervolledigen met lessen, lessen aanvullen. • Oorlogswafels testen. 	
Tiana Robin	19/05/14 In totaal: 10 uur		<ul style="list-style-type: none"> • Document Freinet (Tiana) • Document Werkvormen (Tiana) • Bronnen aanvullen (Robin) • Teksten herwerken van theoriegedeelte en in sjabloon/uiteindelijk bestand zetten. (Robin) • Theoriebundel voor lkr herwerken en aanvullen (Robin) • Logboek verder aanvullen (samen) 	
Tiana Robin	20-21/05/14 In totaal: 12 uur		<ul style="list-style-type: none"> • Document websites (Tiana en Robin) • Document goed dagboek (Tiana) • Extra eindtermen, leerplannen en leerdoelen aangevuld (Tiana) • Document wat bieden musea aan herwerken en aanvullen (Robin) • Teksten herwerken van theoriegedeelte en in sjabloon/uiteindelijk bestand zetten. (Robin) • Bronnen aanvullen (Robin) 	

			<ul style="list-style-type: none"> • Lessenpakket verder aangevuld (Tiana en Robin) • 	
Tiana Robin	22/05/14 8 uur	Thuis Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdljn leerkracht aangepast (Robin) • Achtergrondinfo aangepast (Robin) • Herinneringseducatie tekst opgesteld (Tiana en Robin) • Bronnenlijst aangevuld • Namiddag: afspraak Hilde (promotor) • Prowise-werking opgezocht en getest • Tekst prowise opgesteld 	
Tiana Robin	23/05/14 3 uur 3 uur 30 min.	Ledeganck Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Ontlenen computers en tablets. • Praktijkles Leupegem regelen (Tiana) • Les ICT herhaling uitwerken (Tiana) • Handleiding verder aangevuld (Robin) • Les ICT herhaling verder uitgewerkt en getest.(Tiana en Robin) 	
Tiana Robin	24/05/14	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiding examen cultuur en groeiportfolio. 	
Tiana Robin	25/05/14 3 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiding examen cultuur en groeiportfolio • Les ICT herhaling afgewerkt. • Handleiding verder aangevuld. 	
Tiana	26/05/14	Ledeganck	<ul style="list-style-type: none"> • Voormiddag: examen cultuur, groeiportfolio, feedbackgesprek 	

Robin	4 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Leerplannen en eindtermen lessen opgezocht (Tiana) en in handleiding geplaatst (Robin). • App prowise op tablets en laptops geïnstalleerd. • Voorbereiden op praktijkles. • Les ICT herhaling in handleiding gezet. 	
Tiana Robin	27/05/14 2 uur 13 uur	BKO Leupegem Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Praktijkles ICT herhaling (tablets) • Reflectie praktijkles schrijven (Tiana) • Les ICT herhaling aangepast en uitgediept. • Stappenplan leerlingen les "Oorlogswafels" gemaakt. (Robin) • Eindtermen en leerplannen verder aangevuld. (Robin) • Werkbundel les "Op onderzoek" opgesteld. 	
Tiana Robin	28/05/14 9 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel les "Op onderzoek" afgewerkt en toegevoegd aan "Werkbundel leerlingen" • Voorblad gemaakt (Tiana) • "Werkbundel leerlingen" verbeterde versie gemaakt en in handleiding gezet. • Prowise theorie in document "Bachelorproef" gezet. • Praktische regeling i.v.m. afdrukken en indienen van BP op 06/06/14 (bellen, mailen,...) 	

Tiana Robin	29/05/14 10 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Theorie 7scenes (Tiana) • Dagboek vervolledigd • Theoriebundel aangepast, uitgebreid en in handleiding gezet. • Lay-out handleiding op punt gezet. (Tiana) • Reflectie praktijklessen (Robin)
Tiana Robin	30/05/14 10 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Tekst leerplannen GO en OVSG verder opgesteld en afgewerkt. • Handleiding verder afgewerkt (lay-out) • Voorwoord BP geschreven. • Bronnen verder aangevuld. • Praktijkgedeelte in BP zetten (Handleiding, dagboek en werkbundel) (Robin) • Theorie verbeterd en verder aangevuld waar nodig.
Tiana Robin	31/05/14 10 uur	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Handleiding laten nalezen en verbeterd waar nodig. • Reflectie verder aangevuld en in BP gezet. (Robin) • Besluit geschreven • Document 'Toetssteen als checklist' opgesteld. • Problemen Lay-out BP opgelost. • Verdere afwerking BP
Robin	01/06/14	Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • BP opnieuw in nieuw sjabloon gezet, kopteksten aangepast en tekst aangepast waar nodig. • Doorsturen BP naar lezer en promotor.

